

TILLID TIL SAMFUNDETS INSTITUTIONER

SPECIALE 10. SEMESTER, FORÅR 2020
SOCIOLOGI – AALBORG UNIVERSITET
AKSEL VASSARD JENSEN
STUDIENR. 20153302
VEJLEDER: LARS SKOV HENRIKSEN
ANSLAG: 161.990

Summary

This thesis seeks to expand the concept of trust by showing how encapsulated interests and social position form the way we perceive institutions and their roles in modern societies. By taking the standpoint of the cultural backlash it shows how the material deprivation is leading to uncertainty and vulnerability in social groups with fewer resources.

In a theoretical discussion the thesis explore how trust in the form of encapsulated interests is intertwined with the forms of capital and the structuring of social positions. By doing so, it replaces the notion of trust as a rational calculation, with a processual relational relationship. Here the institution is constantly evaluated from its social context by our social positions. This concept takes its standpoints from the more recent “development” of neoinstitutionalism, trying to focus on a more processual relationship with agency and institution. Furthermore, it applies the theoretical concept of social structuring of the homology between social positions, interests and values from Pierre Bourdieu. This concept enables an analysis on the normative roles of institutions and in which way different social groups value and perceive the institution as trustworthy based on the social group’s uncertainty and vulnerability. The main argument focus on the performance and role of the institution to reduce this uncertainty and vulnerability to be perceived as trustworthy.

The methods used in this thesis is a linear probability model which tries to answer the hypothesis of a social differentiation and a growing inequality over time. The model is expanded with an interaction term, which enables the analysis to show the different levels of trust for each social group in each year. With the latest available data from EVS 2017 it is possible to visualize how the cultural backlash tendencies have an influence on the perceived trustworthiness of the institutions. In doing so, it also includes figures and tables of how the social groups differentiate in values and interests.

The analysis shows that a cultural backlash in the Danish context is related to more material insecurity. Here the structuring of resources in cultural capital forms our natural attitude in which we perceive the institutions as trustworthy. The empirical work shows that most of the values and interests of post-material value is based on a secure social position formed by the institutional context. The concluding remarks from the analysis shows that the normative roles of institutions depend on our social positions and how we experience the uncertainty and vulnerability. It also connects the perceived uncertainty and vulnerability to the social groups with fewer resources who express material interests and values, which is depicted in the cultural backlash.

Indholdsfortegnelse

Liste over figurer	4
Liste over tabeller	4
1. Indledning	5
1.1. Tillid og kulturelt tilbageslag – er der forandring at spore?	8
1.2. Forskningsspørgsmål	10
2. Teori	12
2.1. Tillid som indbefattede interesser	12
2.2. Tillid til institutioner	13
2.3. Tillid som relation mellem social position og institution	15
2.3.1. Institutioner	17
2.3.2. Social position og Interesser	18
2.4. Samlet diskussion af tillid	21
3. Metode	23
3.1. Type og mængde af data	23
3.2. Overordnet hypoteser for analysen	24
3.3. Deskriptiv statistik som analyse	26
3.4. Afhængige variable	28
3.5. Uafhængige variable	28
3.6. Lineær sandsynlighedsmodel som analyse over tid	31
4. Analyse	34
4.1. Fagforeninger	34
4.2. EU	42
4.3. Det sociale sikringssystem	51
4.4. Store virksomheder	58
4.5. Miljøorganisationer	66
6. Begrænsninger	75
7. Konklusion(er)	78
8. Litteratur	81

Liste over figurer

Figur 1 - Tillid til fagforeninger og uddannelse.....	36
Figur 2 – Prioritering af danske arbejdere og uddannelse	37
Figur 3 - Tillid til fagforeninger og prioritere danske arbejdere.....	39
Figur 4 - Medlemskab til fagforeninger og uddannelse.....	40
Figur 5 - Tillid til EU og uddannelse	44
Figur 6 - Tillid til EU og værdi om udenlandske arbejdstagere	45
Figur 7 – Oplevet jobkonkurrence og uddannelse	46
Figur 8 - Tillid til EU og nabovalg	48
Figur 9 – Nabovalg og uddannelse	49
Figur 10 – Tillid til det sociale sikringssystem og uddannelse.....	53
Figur 11 - Tillid, uddannelse og beskæftigelse.....	54
Figur 12 – Tillid, uddannelse og oplevet arbejdsløshed	55
Figur 13 - Tillid til store virksomheder og indkomst.....	60
Figur 14 - tillid til store virksomheder, indkomst og sektor	60
Figur 15 - Økonomisk tilskyndelse, indkomst og sektor	61
Figur 16 - Tillid til store virksomheder og økonomisk lighed.....	61
Figur 17 - Tillid til miljøorganisationer og uddannelse	67

Liste over tabeller

Tabel 1 - Antal respondenter, svarprocent og interviewår.....	24
Tabel 2 - Fordeling af uddannelse	29
Tabel 3 - Fordeling af indkomst.....	30
Tabel 4 - Fordeling af beskæftigelse.....	30
Tabel 5 - Fordeling af sektor.....	31
Tabel 6 - Tillid og økonomisk vækst	62
Tabel 7 - Økonomisk vækst, indkomst og sektor	63
Tabel 8 - Tillid og afgive indtægt for miljø	69
Tabel 9 - Afgive indtægt for miljø og uddannelse.....	70
Tabel 10 - Tillid og miljøbeskyttelse	71
Tabel 11 - Miljøbeskyttelse og uddannelse	72

”Hør aldrig efter, når man fortæller jer, at mennesket og dyrene har fælles interesser, og at velstand for den ene part også betyder velstand for den anden” (George Orwell ”Kammerat Napoleon, 1947)

”Ikke noe levende vesen kan være lykkelig eller engang eksistere dersom ikke dets behov står i et rimelig forhold til mulighetene for å få dem tilfredsstillt” (Émile Durkheim ”Selvmordet” 1978)

1. Indledning

Dette speciale er et forsøg på at vise nogle af de udviklinger i den institutionelle tillid, der har ramt det danske samfund de seneste år. Særligt med et argument om, at udviklinger i usikkerhed og sårbarhed, kan føres tilbage til de mindre privilegerede og mindre ressourcestærke positioner i det danske samfund, der oplever et svigt af samfundets institutioner. Denne oplevede negligning af personers usikkerhed og sårbarhed fra samfundets institutioner har ført til utilfredshed og et opgør mod post-materielle værdier. Moderniteten virker derfor til at have en ny skillelinje der eksisterer mellem globalister, neoliberale, post-materialister overfor nationalkonservative og højreradikale. En kamp om legitimeringen af nye og mere post-materielle værdier i stil med globalisering. Nogle ser en global økonomi, en fri migration og multikulturalitet som goder af modernitetens konsekvenser, hvor andre ser det som pres mod deres sociale position og sikkerhed (Frederiksen 2019a: 13; Hochschild 2016). Denne splittelse kaldes for det kulturelle tilbageslag. Det skal ses som en modsatrettet strømning af de globaliserende tendenser, altså henimod mere national-konservative værdier. Det er i høj grad et udtryk for, at tidligere ellers sikre sociale positioner nu ikke vurderes som legitime af de institutionelle kræfter og dermed udfordrer positionernes ontologiske sikkerhed (Giddens 1994: 93). Særligt oplever personer i 2017 en usikkerhed i forhold til ”(...) lavere indkomst, kortere uddannelser og beskæftigelse i konjunktørfølsomme erhverv” (Frederiksen 2019a: 35). Sociale grupper der føler denne materielle usikkerhed, kan siges at repræsentere det kulturelle tilbageslag da de ikke har materielt overskud til at søge mod post-materielle værdier og interesser.

Vi har oplevet en del samfundsmæssige kriser og udfordringer der udfordret nogle forhold af den sikkerhed som Morten Frederiksen nævner. Disse kriser og udfordringer har sat store krav til vores sociale institutioner. Tryghedsmålingen fra 2017 har vist at der er siden 2004 og til 2017 er kommet færre *trygge* personer og flere *utrygge* (se figur 1.1 i Andersen et al. 2017: 6). Undersøgelsen kan ikke pege på en enkelt årsag til, at vi oplever mere utryghed. Spørgsmålet er derfor, hvad det er, der gør folk bekymrede og utrygge? I Tryghedsmålingen viser Jacob Andersen, Anders Hede og Jørgen Goul Andersen en top 10 over de mest bekymrende samfundstendenser hos danskerne. Her omhandler de tre mest hyppige om der bliver råd til velfærd, at integrationen af indvandre ikke lykkes og at miljøet bliver ødelagt. Ligeledes er udviklingen procentdelen af danskerne der er enige i disse bekymringer steget i forhold til tidligere målinger (Andersen et al. 2017: 36).

Nogle af de bekymringer der ikke opleves at blive varetaget fører til større social usikkerhed og mistillid. Her analyser Andersen et al. at det i høj grad er modernitetens konsekvenser der bekymrer folk, hvor især politikere og det offentlige står til ansvar. Det udmønter sig i mindre tillid til de to institutioner.

Grunden til at danskernes bekymringer og utrygheder kan rettes mod institutionerne, er fordi institutioner er essentielle i moderne samfund. Institutionerne bør sikre os mod utrygheder og bekymringer. Groft sagt kan man skelne mellem to former for institutioner, de *formelle institutioner* (Retsystemet, politiet, det offentlige, folketinget, social sikring, EU, FN, sundhedssystemet.) og de *uformelle institutioner* (miljøorganisationer, fagforeninger, store virksomheder, politiske partier) (Li 2015: 39). Her er de formelle institutioner også kendt som demokratiske og velfærdsinstitutioner (Rothstein & Uslaner 2005). De uformelle institutioner er i højere grad interesseorganisationer.

For at relatere institutioner til de tendenser der bekymrer os, tager specialet udgangspunkt i de førnævnte mest hyppige bekymringer. I forhold til bekymringen om manglende velfærd i fremtiden, kan noget af det afspejle sig i hvem der skal have ret til velfærd. Eksempelvis kan det forventes at man tager et arbejde når man kan, hvor ledighed der ikke skyldes sygdom eller barsel netop ikke er berettiget understøttelse. For at få råd til velfærd forsøger vi at skabe et socialt sikringssystem der engagerer atypiske ansættelser ved hjælp af regulering af dagpenge og kontanthjælp. Den anden

bekymring danskerne udtrykker, er frygten for en mislykket integration. I 2015 oplevede vi en flygtningekrise, som af nogle blev opfattet som en udfordring af den kulturelle homogenitet og mere pres på velfærdsstatens ydelser. Hvis vi føler at indvandrere påvirker vores samfund og kulturelle homogenitet, så stiller vi krav til grænsekontrol og stiller spørgsmålstejn ved hvilke institutioner der så varetager vores kulturelle- og velfærdsinteresser. Ligeledes står vi overfor en klima- og miljøkrise som kan virke uoverskuelig for den enkelte. Derfor engagerer eller støtter vi miljøorganisationer eller politiske partier der kæmper for samme sag, for at skabe en ændring i forhold til det vi frygter vil ske med klimaet.

En institution er således samlingspunkter for interesser, der forsøger at overvinde den kompleksitet det moderne samfund står overfor. Komplexiteten skal forstås som de udfordringer og risici der er tilknyttet bekymringerne. Dem har vi ikke mulighed for at klare alene, så vi henvender os til institutioner – eller det Giddens kalder abstrakte systemer (1994). Frygten og bekymringer kan tolkes som positioner der er usikre og sårbare. Et norsk studie viser, at der både er kvantitativ og kvalitativ forskel på hvad man frygter, givet ens sociale position på baggrund af kapitalformer (Schmitz et al. 2018). Der er derfor et argument for at vores sociale usikkerhed og sårbarhed er socialt differentieret, hvormed vi har forskellige forventninger til institutionernes håndtering af den. Det er derfor vigtigt at undersøge om de sociale grupper der oplever usikkerhed og sårbarhed også oplever at institutioner forsøger at reducere deres sociale usikkerhed og sårbarhed.

Pointen med de fremviste opfattelse af samfundstendenser og bekymringer i det danske samfund er, at det er nogle af de samme tendenser som bidragsyderne til 'Usikker modernitet' fokuserer på. Her henviser de til *det kulturelle tilbageslag* (cultural backlash), som er et forsøg på at vise hvordan politisk, kulturel og social utilfredshed kan forklares i de moderne vestlige samfund. Udviklingerne kobles sammen med, at moderniteten opleves som usikker og konfliktfyldt. Den opleves som usikker "(...) på grund af de mange økonomiske, sociale, sikkerhedsmæssige, kulturelle og demografiske begivenheder og forandringer, konfliktfyldt, fordi det institutionelle og værdimæssige grundlag for de demokratiske, vestlige samfund er under pres" (Frederiksen 2019a: 12). Det er, efter min mening, et udtryk for et institutionelt pres i samfundet fordi det ikke er alle der oplever begivenhedernes og forandringernes konsekvenser som en forøgelse af sikkerhed. Argumentet er, at hvor der opleves en negligering af sociale uligheder af "modernitetens konsekvenser" for sociale grupper, formes

deres interesser og værdier mod nationalkonservative udgangspunkter. Sociale grupper med nationalkonservative interesser og værdier er derfor ikke bare personer med et forældet værdisæt, men reflekterende og evaluerende sociale individer i den kontekst de indgår i. Konklusionen er derfor klar, de har vurderet at de samfundsmæssige institutioner ikke længere varetager deres interesser, og de gør dermed op mod de seneste årtiers globale og neo-liberale interesser. Jeg vil derfor skitsere tillidens relevans i forhold til disse bekymringer.

1.1. Tillid og kulturelt tilbageslag – er der forandring at spore?

Selvom fokuset for dette speciale er rettet mod tillid til *institutioner* vil jeg kort beskrive relevansen for den udvikling Morten Frederiksen & Jonas Toubøl (2019) viser i forhold til social tillid, kulturelt tilbageslag og sociale positioner.

Generelt nævnes Danmark og de skandinaviske lande som højtillidssamfund (Rothstein & Uslaner 2005; Grimen 2012). Den høje sociale tillid er et produkt af gode og pålidelige institutioner. Den generelle forskning i tillid konkluderer ofte, at konsekvenserne af høj grad af tillid ses i økonomisk vækst, godt helbred, optimisme, højt uddannelsesniveau og deltagelse i demokratiet (Delhey & Newton 2003). Hvis der derfor opstår manglende tillid, kan det være et tegn på ineffektivitet af institutionen eller en følelse af fremmedgørelse hos individer/sociale grupper (Oosterhoff et al. 2018). Derfor er det vigtigt at undersøge den institutionelle kontekst i et samfund (Six 2014; Six et al. 2015). Vi bruger institutioner som værn og beskyttelse mod de fjerne sociale relationer, eksempelvis med forsikringer eller garantier for ikke at lide økonomiske tab ved svindel i transaktioner, eller som ekspertsystem der sikre kvalificeret viden til at varetage vores interesser og stabilitet af social orden (Henriksen 2011: 55).

Frederiksen & Toubøl undersøger hvordan tilliden differentieres i forhold til uddannelse, indkomst, helbred og viser, at jo flere og stærkere ressourcer personer har, des mere social tillid har personer. De viser i 2017 at der trods et tilbageslag i den sociale tillid, stadig er forskel i henhold til ressourcerne. Sammenhængen mellem lav indkomst relativt til uddannelsesniveau har en betydning i forhold til vores niveau af sikkerhed, som er påvirket vores niveau af tillid. Opstår der derfor kriser eller samfundsændringer har vores materielle usikkerhed en betydning for mindre social tillid. En god og

pålidelig institution vil forsøge at afskærme os mod denne usikkerhed. Spørgsmålet er derfor om de danske institutioner gør dette. Hvis den generelle tese om at gode institutioner skaber gode tillidsrelationer mellem folk, må institutionerne være objekter for tillidsforskningen. I tilgangen til at analysere institutioner er det vigtigt at forholde sig til de økonomiske, kulturelle og sociale begivenheder der kan påvirke vores værdier og dermed vores forståelse af institutionerne. Her vil jeg forholde mig til den tredje værdiforandring Morten Frederiksen beskriver, nemlig at "[v]ærdier forandres af store sociale, kulturelle og økonomiske begivenheder og omvæltninger, der samtidig ændrer livet for mange eller alle mennesker i et givet samfund" (Frederiksen 2019a: 17). Værdier udspringer efter denne definition af sociale grupper/positioners interesser, da værdier fungerer som "(...) modstandskraft over for usikkerhed, diskrimination og anerkendelsestab" (Frederiksen 2019a: 14).

Her har andre internationale bidrag forsøgt at vise, hvordan begivenheder og forandringer har en betydning for tillid, hvis forandringerne opleves som usikre. De undlader dog at forholde sig til de sociale og kulturelle betydninger af social position, som ellers er efterspurgt (Frederiksen 2014; Six 2014; Six et al. 2015). Kort sagt er der i tidligere forskning manglende inkludering af hvordan struktureringen af sociale positioner og deres interesser har en betydning for hvilke institutioner vi vurderer som pålidelige. Bradford et al. (2019) er et eksempel, hvor forskellen i at opfatte politiet som en demokratisk institution der vil varetage ens interesser, afhænger af hvilke kulturelle baggrunde og hvor meget diversitet der er i ens lokalområde. Det er ikke en særlig kultur over for en anden, men et sammenspil mellem værdier, identitet og område. I en dansk kontekst er der i højere grad fokus den sociale differentiering af tillid. Som et godt eksempel kan Jakob Skjøtt-Larsen & Lars Skov Henriksens (2012) Bourdieu-inspireret analyse nævnes. Her viser de med data fra EVS 2008, hvordan en konstruktion af det sociale rum definerer sociale positioner efter økonomiske og kulturelle kapitalformer. I denne analyse finder de et spændende sammenfald mellem ens sociale positioner og hvilke institutioner man har tillid til. De finder at kapitalformer og –sammensætning er med til at danne sociale grupper med overvejende ens værdier og interesser. Disse værdier og interesser forbindes med bestemte institutioner da de sociale grupper oplever at institutionerne varetager deres interesser. Denne tilgang giver anledning til at forstå tillid, interesser og sociale positioner som dybt sammenflettet gennem struktureringen og fordelingen af de økonomiske og kulturelle kapitaler.

Denne forståelse af relationen mellem sociale positioner og institutioner i forhold til interesser og kapitalformer vil jeg forsøge at anvende for den seneste interviewrunde fra EVS. Her er det særligt interessant hvordan en ulighedsforståelse som det kulturelle tilbageslag kan have en påvirkning på udviklingen af tillid. I den danske kontekst vurderer Morten Frederiksen at forskellige institutioner er under pres, hvor andre bevarer status quo og nogle oplever en positiv udvikling. Han forsøger at tegne det generelle billede for den danske udvikling i tillid. Hvis denne udvikling af tillid til institutioner beror på det et tilbageslag, kan det rettes mod en analyse af bekymring om personers materielle sikkerhed, en delvis polarisering på baggrund af socioøkonomiske faktorer og at danskerne kun har mistet tillid til politikerne (Frederiksen 2019a: 32-34). Da mange af 'Usikker modernitet'-antologiens kapitler fremhæver den voksende usikkerhed, viser de dog ikke alle aspekter af den sociale usikkerhed, slet ikke i forhold til de hvordan de forskellige sociale positioner har en betydning for oplevet pålidelighed til de samfundsmæssige institutioner. Her er dette speciale bidrag en udvidelse af konsekvenserne af det kulturelle tilbageslag. Hvor den pågående forskning har vist at den forstærkede ulighed af positioner med færre ressourcer som indkomst, uddannelse, beskæftigelse og helbred og større mistillid til samfundets bærebjælker, vil bidraget her fokusere på en yderligere elaborering af manglende tillid til et bredere billede af samfundsmæssige institutioner.

1.2. Forskningsspørgsmål

Det der har været fokuset på et fald i tilliden, har været på den generelle og personlige tillid, hvor institutionerne er blevet udeladt (Frederiksen & Toubøl 2019). Samtidig er der to argumenter for hvorfor vi bør undersøge tillid til institutioner. Det første forholder sig til de teoretikere der forbinde det moderne liv med risici og hvormed vi bliver afhængige af institutioner til at reducere vore usikkerhed eller tab. Derfor er det vigtigt at bidrage med viden det institutionelle niveau i, for at afdække hvor omfattende den stigende materielle ulighed og usikkerhed. Særligt fordi vores værdier og materielle sikkerhed bliver medieret igennem institutionerne (Giddens 1994; Frederiksen 2019a). Det andet er forbundet med idéen om at gode institutioner skaber tillid mellem personer (Rothsetin & Uslaner 2005; Grimen 2012). Det er derfor vigtigt at undersøge hvordan forskellige sociale grupper oplever institutionerne som pålidelige. Derfor vælger jeg særligt at fokusere på tillid til *institutioner*, samt at tendenserne fra det kulturelle tilbageslags betydning for tilliden til instituti-

onerne. Selvom forskellige bidragsydere til tillidsforskning argumenterer for, at social tillid og institutionel tillid er forbundet, vælger jeg ikke at gå ind i den diskussion, netop fordi formålet med denne undersøgelse er at vise hvilke sociale grupper og hvilke værdier/interesser der har en betydning for tillid til de samfundsmæssige institutioner. Det er derfor essentielt at undersøge hvordan forskellige sociale grupper reagerer på de begivenheder og strukturelle ændringer værdimæssigt, samt hvordan institutionerne reagerer på samme begivenheder og strukturelle ændringer og sociale grupper dermed oplever at institutionerne varetager deres interesser ved at reducere usikkerhed og sårbarhed.

De forskningsspørgsmål dette speciale vil besvare er følgende:

Hvordan har sociale gruppers tillid til sociale institutioner ændret sig fra 1990 til 2017? Og har bestemte interesser og værdier en betydning for denne udvikling?

For at besvare dette spørgsmål forsøger jeg samtidig at besvare følgende arbejdsspørgsmål:

1. Hvordan kan tillidsbegrebet til sociale institutioner defineres i forhold til social differentiering?
2. Hvilke begivenheder er med til at påvirke tilliden til institutioner i perioden 1990-2017?
3. Hvordan fordeler tilliden sig til de forskellige institutioner på tværs af samfundets sociale grupper på baggrund af begivenhederne?

Med disse spørgsmål forsøger specialet at besvare hvordan der kan skabes og eksistere tillid mellem personer og institutioner, og hvordan tilliden har ændret sig. Samtidig vil jeg forsøge at vise, hvordan der på trods af generel høj institutionel tillid i Danmark, kan findes sociale grupper der oplever institutionerne forskelligt, og derfor har forskellige niveauer af tillid. Dette gøres med et argument om at der i den moderne verden er materielle og ikke-materielle former for usikkerhed og sårbarhed som er institutionernes mål at reducere.

2. Teori

”The concepts “institution” and “trust” should be understood for what they really are: complex social constructs that show the vividness of the social bond” (Six et al. 2015: 161)

Generelt er det svært at definere tillid. Særligt institutionernes rolle i tilliden er der faglig uenighed om, og det diskuteres fortsat, institutionerne bør inddrages som et teoretisk perspektiv af tillid (PytklikZillig & Kimbrough 2016: 26-27). I henhold til hvad Morten Frederiksen pointerer, er tillid ofte brugt som et hjælpemiddel til at forstå sociale sammenhænge, uden at definere tillid i sig selv (Frederiksen 2012: 5), derfor ønsker jeg med dette speciale, at bidrage til en teoretisk forståelse af tillid til *institutioner*. I følgende kapitel vil jeg redegøre for forskellige perspektiver på tilliden som genstandsfelt, hvordan tilliden i en neoinstitutionel og fænomenologisk tilgang kan kobles til strukturelle betingelser for en strukturering af sociale positioner og interesser. Der vil blive redegjort for et perspektiv på hvordan tilliden kan forstås som indbefattede interesser. Yderligere vil der blive redegjort for hvordan der eksisterer et interdependent forhold mellem individ og institution og forhold vil relateres til det strukturelle niveau hvor både individets dispositioner eksisterer sammen med institutionernes normative grundlag. Der bliver derfor tre overordnede temaer for det teoretiske afsnit, hvor det første vil forholde sig til de indbefattede interesser der gør at vi accepterer tillidsrelationer. Det næste vil forholde sig til det institutionelle perspektiv i tillidsforskningen, hvor tilliden især vil rettes mod institutionen som objekt. Og til sidst vil der diskuteres hvordan den sociale position defineres og opleves, samt hvordan det relateres til tillid til institutionerne i forhold til roller og normative forventninger til institutionen.

2.1. Tillid som indbefattede interesser

I 'rational action theories' (RAT) vurderes der, hvilke risici der er ved at have tillid til et objekt. Tillid bliver i et rationelt perspektiv skaber en forventning om, at man handler tillidsfuldt fordi det i både subjektets og objektets interesse. Man vurderer således om objektet vil og kan varetage subjektets interesse. Russel Hardin anlægger et RAT perspektiv på tillid (Hardin 2006). Med et sådant perspektiv er der to gældende begreber, nemlig *kognitiv kategori af viden* og *'encapsulated interest'* (indbefattede interesse). Tilliden er kun til stede, ved at subjektet besidder nok information om andres

interesser, kompetencer og psykologiske karakter (Hardin 2006: 17-18), hvilket i denne sammenhæng bliver tillid sammensætningen af viden om den person, man indgår i en tillidsrelation med. Netop relationen er essentiel for Hardins perspektiv om indbefattede interesser, da det kan formuleres som: A har tillid til, at B gør X (Hardin 2006: 19). Risiko er for Hardin forbundet med hvor tillidsfuld og kompetent objektet for tillid er i henhold til de indbefattede interesser (Hardin 2006: 28-29). Det er i højere grad en fejlurdering af personers interesse eller kompetence der medfører risiko for den enkelte. Derfor har vi kun mulighed for at have tillid, til dem vi har størst kendskab til, fordi de reducerer vores risiko for sårbarhed mest og den person indeholder den største sikkerhed. Hardin står derfor i opposition til de teoretiske perspektiver der ser modernitetens som risikofyldt. Af den grund mener Hardin ikke at vi kan have tillid til institutioner, der først og fremmest ikke altid vil indbefatte vores interesser, og for det andet kan vi ikke indhente nok viden om institutionerne da de er komplekse systemer (Möllering 2013). Derfor må vi højst antage at vi kan have tiltro til de personer vi møder i vores kontakt med institutionerne. Selvom Hardin forsøger at ekskludere institutioner i hans teoretiske perspektiv, vil jeg mene at der kan være tale om decideret tillid til institutioner og indbefattede interesser kan anvendes i en frugtbar diskussion om normative forventninger og sociale positioner. Det næste vil derfor være et forsøg på at vise institutionernes betydning og hvordan vi refererer til dem.

2.2. Tillid til institutioner

På trods af "modstanderne" af institutionel tillid (Offe 1999; Hardin 2006) påpeger, at man ikke kan være sikker omkring institutionens fremtidige handlinger, både fordi man ikke kan forholde sig til alle individer der indgår i institutionen og at institutionen med tiden kan skifte rolle eller normativt udgangspunkt. Et argument om at institutionerne ikke kan varetage vores interesser og være pålidelige er for det første utilstrækkelig, da netop institutioner spiller en stor del af distribution af goder og er med til at skabe og differentiere det sociale rum (Bourdieu 2005)¹. For det andet er hele antagelsen om tillid som reduktionsmekanisme for sårbarhed og usikkerhed netop forbundet med institutioner som udlejningsmekanismer. Institutioner som udlejningsmekanismer reducerer sårbarheden og usikkerheden hvor individuelle ressourcer ikke er tilstrækkelige (Giddens 1994; Grimen

¹ Dette argument uddyber jeg senere i det teoretiske afsnit

2012). Institutionerne er med til at sætte muligheder og betingelser for sociale handlinger, samtidig med at de *bør* sikre mod tab hvor individuelle ressourcer ikke er tilstrækkelig. Der skal være social sikring under finansielle kriser, der *bør* være tiltag for integration for migranter og flygtninge, der *bør* være arbejderbevægelser mod usikre arbejdsforhold, der *bør* være finanstilsyn og beskatning af virksomheders omsætninger, og miljøorganisationer *bør* sikre at der ikke drives rovdrift på klimaets bekostning. Hvis man er enig i de værdier bag institutionen og man mener, at institutionen så vidt muligt forsøger at efterleve dens eksistensgrundlag, så fremstår institutionen som pålidelig og troværdig.

Harald Grimen er af den opfattelse, at denne reduktion af institutionen som pålidelig, kun kan ske i henhold til de personer der er repræsentanter for institutionen, hvilket Grimen finder utilstrækkeligt. Grimen mener at vi stadig kan få et (dog begrænset) kendskab til deres ydelse og rolle med vores brug og erfaring med institutionerne. Hvis vores erfaringer er positive i forhold til tillidens rolle, kan det overordnede perspektiv reduceres til Grimens hypotese om institutioners betydning for tillid, sårbarhed og usikkerhed: "Gode institusjoner reduserer sårbarhet, usikkerhet eller begge" (2012: 85). Reduktionen af sårbarhed eller usikkerhed sker ved institutionens ydelser, der *bør* stemme overens med individers interesse(r). Det resulterer i højere grad af tillid, hvis interesser og ydelse stemmer overens. Det der er væsentligt er hvordan institutioner forbedrer individers situationer og dermed skaber muligheden for tillid til institutionen.

Der er to forudsætninger for, at en institution er pålidelig og troværdighed. Det første er den indvendige dimension, hvordan institutionen opretholder dens normative målsætninger internt i institutionen. Mens den anden er dimension er en udvendig, som handler om hvordan de personer, der påvirkes af institutionen faktisk påvirkes efter institutionens hensigt (Grimen 2012: 91, 95). Forudsætningen for intern og ekstern pålidelighed kræver fire problemer der bliver løst. For at være en god institution der indgyder tillid, *bør* følgende problemer være tilstrækkelig under kontrol: "(...) problemet med innoverendt rasjonell lojalitet, utovervendt normativ troverdighet, innovervendt selvjustis og omhegning av eget rykte" (Grimen 2012: 91).

Det er ikke muligt eller hensigten med denne undersøgelse, at vise hvordan de forskellige institutioner konkret løser disse problemer. Har man tillid til institutionen, har man derfor tillid til institutionens måde at håndtere de fire problematikker på (Grimen 2012: 95). De indre organisatoriske betingelser for hvordan en institution er pålidelig undersøges heller ikke i dette speciale. Hvad specialet fokuserer på, er under hvilke normative forventninger de ydre betingelser eksisterer og ændres, samt hvordan det kan koble til sociale gruppers usikkerhed og sårbarhed. Den ydre betingelse for at en institution kan opfattes som god og pålidelig, er hvorvidt personer der er afhængige af institutionen oplever at dens rolle reducerer deres usikkerhed eller sårbarhed.

Hvor nogle teoretiske perspektiver ser udelukkende på institutioner som organisationer, ser dette speciale på institutioner som en *legitimeret social gruppe* (Grimen 2012: 97). Institution har derfor ikke nødvendigvis en fysisk form, men er et bestemt værdisæt indlejret i en legitim autoritet. Institutioners betydning for værdisæt hos individer gør, at vi har en antagelse om hvilke interesser der driver dem, og derfor hvad og hvordan de er tilbøjelig til at mene og handle i fremtiden (da tilliden altid er rettet mod fremtidige handlinger – dog baseret på tidligere hændelser eller erfaringer). Det betyder, at institutionens værdisæt kan ændres til hvilken indflydelse den bør have og hvilke personer den bør berøre. Eksempelvis definerer vi hvordan det sociale sikringsystem bør distribuere velfærdsydelser i samfundet. Vi har en forestilling om hvad et sikringsystem gør for samfundet, samt hvem der har rettigheder til offentlige ydelser. Derfor skal værdisættet ikke være defineret arbitrært, men være begrundet med et rationelt standpunkt. Som jeg vil vise senere opstår udfordringen netop fordi det rationelle standpunkt er social struktureret. Det forhold der er mellem personer og institutioner er, at personer former institutionernes værdisæt til at kunne forme/kontrollere/socialisere personer der berøres af dem. Derfor står de til ansvar for at opfylde deres rolle, som de er defineret under (Grimen 2012: 98). Netop den moralske og normative fundering af institutionen gør, at ens forventninger ses i henhold til det. Samtidig er institutionerne dækkende for, hvis ikke alle, så en stor del af samfundets sociale grupper, hvilket gør, at vi refererer til institutionerne, ud fra den forestilling om deres rolle som er knyttet til vores position.

2.3. Tillid som relation mellem social position og institution

Jeg har indtil videre forsøgt at videregive allerede eksisterende teoretiske perspektiver for tillid. Med henvisninger til Russel Hardin er det relevant at snakke om tillid som en overensstemmelse

med interesser og værdier. Dog er det ikke sikkert, at interesser til alle tider er rationelle (Grimen 2012; Six 2014; Six et al. 2015). Harald Grimen fremfører argumenter for, at tilliden i samfundet er afhængig af gode institutioner, der ved at reducere aktørers usikkerhed og sårbarhed opfattes som gode og pålidelige. Der er to grunde til at Grimens perspektiv er spændende, men ikke fyldestgørende. For det første mener Grimen, at rationalitet er sammenhængende med tillid, men i en handlingsteoretisk tilgang er rationalitet reducerende overfor personers sociale positioner. Han mener derfor, at man kan snakke om en socialisering af tillid i forhold til normer og værdier, hvor institutioner opstår af normative forventninger. Fordi institutionerne er bygget på normer og værdier, må vi trække dem tilbage til de normer og værdier de er skabt af. Her nævner Grimen ikke om der er social differentiering mellem forventningerne til institutionen. Han forholder sig mere til, at hvis de skal virke, skal de være gode. Samtidig beror Grimens institutionsbegreb på en løs definition der kun forholder sig til det normative, hvor han igen undlader at forholde sig til den sociale differentiering i form af kvalitativ forskel på opfattelsen af institutionens rolle. For det andet begrænser Grimens tillid til institutionerne til pålideligheden i det omfang, at institutionerne har organiseret og socialiseret kontrol af deres adgangspunkter. Det er derfor tillid til institutionens intern rationel loyalitet og intern selvjustits der er vigtig for Grimen (Grimen 2012: 101). Grimens perspektiv er altså mere fokuseret på, hvordan gode institutioner kan skabe tillid mellem folk, eksempelvis ens naboer, og hvordan institutionerne fungerer som organisation.

En nyere tradition, der udspringer af neoinstitutionalismen ønsker, at der skal skabes mere fokus på, hvordan tilliden mellem aktører og institution kan eksistere og opretholdes. Særligt bør man fokusere på en mere relationel tilgang og tage højde for sociale kontekster i form af kollektive forestillinger om institutionernes roller og normative grundlag (Möllering 2006; Six 2014; Six et al. 2015; PytlikZillig & Kimbrough 2015; Frederiksen 2014). Denne tradition er baseret på mere fænomenologisk og kritisk karakter, hvor der især er forskel i måden at se refleksivitet på. Jeg vil forsøge at vise, at refleksivitet for denne undersøgelses teoretiske perspektiv er baseret på den kritiske evne individer har overfor institutioner. Den er ikke baseret på risikovurderinger, men om institutionen tilbyder eller bryder med individets sikkerhed og sårbarhed. Mit bidrag er derfor rettet mod, at man kan se på tilliden mellem aktører og institutionen i samspil med interesser og værdier, ved netop at fokusere på den sociale kontekst aktørerne indgår i, og hvordan institutionen reducerer usikkerhed og sårbarhed. Risiko og tillid er derfor ikke en kalkulering, men en proces af forholdet mellem individ

og institution, samt usikkerheden og sårbarheden der er forbundet med individets sociale position.

Tillid er mere end bare at tage en chance eller regne på succes vs. tab. Det er en evaluering af det moralske grundlag for hvordan vi indgår i et samfund og hvordan de sociale institutioner konstant interagerer med individer. Kun ved processuelt interaktion kan der være tale om tillid mellem personer og institutioner, hvor institutionerne forsøger at reducere usikkerheden for personerne. Dette skyldes at vi ikke kan vurdere alle kalkuleringer for at have succes eller lide tab, men at vi forsøger at bevare vores sociale position i form af sikkerhed (Frederiksen & Heinskou 2016: 384-385). Som vist i indledningen til specialet er bekymringer og usikkerheder differentieret kvalitativt i forhold til kapitalformer og -mængde (Andersen et al. 2017; Schmitz et al. 2018).

2.3.1. Institutioner

For at vi overhovedet kan tale om tillid til andre personer, der sikres gennem gode institutioner (Grimen 2012), så bliver vi nødt til at undersøge tilliden til de institutioner der kan være de medierende faktorer for en social tillid (Möllering 2006; Six 2014; Six et al. 2015). Dette afsnit er derfor en uddybning af begrebet institution og hvordan vi skal se det i et neoinstitutionalistisk perspektiv.

I overensstemmelse med Grimens perspektiv, mener den neoinstitutionalistiske tilgang også, at institutionen der ikke kan skabe en tillidsfuld kultur, rækker tilbage til et normativt problem for institutionens rolle og håndtering. I lige så høj grad, hvor vi er afhængige af institutionerne til at sætte rammer og reguleringer for interaktioner og social orden, lige så høj grad, er institutionerne afhængige af at tilpasse sig normativitet og moral (Six 2014: 139). Institutionerne er med til at institutionalisere individer, at opretholde den sociale orden. De bliver vores referencepunkter for at kunne skelne mellem om handlinger er i overensstemmelse eller modstrid med moralkulturen i samfundet, feltet eller interaktionen. Eftersom de afspejler moralkulturen, kan de netop tilpasses til de ændringer der sker. Det skyldes, at institutionerne er mere end bare bestemmende for den hverdag vi oplever. De er som nævnt indledningsvis, afhængige af at besidde en pålidelig position i forhold til deres rolle (Six 2014: 133). Det betyder derfor, at vi må ændre lidt ved idéen om, at institutionerne er gode når de er pålidelige. Det vi skal lægge oveni, er under hvilke strukturelle forudsætninger (kulturelle og kontekstafhængige) de fremstår tillidsfulde, i forhold til individers usikkerhed.

Roller er tæt forbundet med institutionaliserede perspektiver på individers mulige legitime handlinger i en social kontekst. Rollerne er derfor bundet om på konventionel/normative, bureaukratisk eller juridisk herredømmeform. Forstået på den måde, at institutioner både begrænser og muliggør sociale handlinger, mens de samtidig selv er bundet af de forventninger vi har, som fremstår af normative, bureaukratiske eller juridisk former for institutioner. Desuden er institutionens rolle noget vi forholder os til i en længere interaktion med tiden (Möllering 2006: 366). For eksempel at posten leveres uden større problematikker, kan kræve en årrække af erfaringer med posten før, at man har skabt et kendskab til postvæsenet som pålidelig (Grimen 2012: 95)

I takt med at vi bliver mere og mere afhængige af institutioner, da de er adgang til ekspertsystemer (Giddens 1994: 75) og er med til at mediere tillid mellem personer (Grimen 2012), kan vi ikke have en passiv tilgang til dem. De er med til at indordne vores sociale handlinger, de bliver med fænomenologisk perspektiv en del af det vi tager for givet - vores *naturlige indstilling* (Möllering 2006: 358). Så længe de er gode og pålidelige, bliver de en del af vores naturlige indstilling, men når strukturelle begivenheder er med til at reducere vores sociale usikkerhed, begynder vi at tvivle på, om institutionerne beror på de regler eller roller vi forventer af dem (Möllering 2006). Spørgsmålet er derfor om den naturlige indstilling opfattes forskelligt, alt efter om vi mener institutionerne udfylder deres rolle eller, at rollen er legitim. Netop grundet at institutionerne tages for givet, beror de på en strukturering af værdier og interesser. Vi er ikke kritiske eller har mistillid til dem, fordi de virker som objektivt sande i deres normative konstituering.

2.3.2. Social position og Interesser

I dette afsnit vil jeg trække på Pierre Bourdieus forståelse af social position og interesse, som både konstituerer og reproducerer de objektive forhold der inderliggøres, og de subjektive forhold yderliggøres. Dette gøres i dette tilfælde, ved at referere til en social position, der er betinget af enten økonomiske eller kulturelle faktorer for en placering i det sociale rum. Hermed giver det mulighed for at diskutere, netop under hvilke betingelser, at de samfundsmæssige institutioner er under pres fra de usikre og sårbare sociale grupper.

Netop for at forstå det mere komplekse billede af, hvordan tilliden til institutioner kan opstå gennem indbefattede interesser, vil jeg referere til Bourdieus måde at se på interesser og struktureringen af dispositioner. I Bourdieus terminologi er interesser det samme som *illusio* (Bourdieu & Wacquant 1996: 101). Det der er essentielt at understrege, at *illusio* eller interesser for Bourdieu ikke er en reduktion i samme stil som RAT, men i højere grad et fokus på hvilke interesser forskellige personer har i det analyserede felt. I feltet indtages positioner både af individer (agenter) og institutioner (Bourdieu 1997: 67). Ens position i det sociale rum er defineret af ens volumen af kapital (lav til høj) og om den består overvejende af økonomiske eller kulturelle kapitalformer. Fordelingen af kapitalformerne er derfor med til at indkapsle hvilke meninger vi danner os af i forhold til det felt der analyseres. Dette er Bourdieus tese om homologi, hvor han viser at det sociale rum er relationelt forbundet med livstilsrummet og det politiske rum (Bourdieu 1997, 2010; Harrits et al. 2010; Flemmen & Haakestad 2018). Her er kapitalsammensætningen betydende for individers interesser, værdier og valg af livsstil. I forhold til institutionernes normative grundlag opretholder vi *illusio* ved at besidde samme interesser som institutionerne. En sådan forståelse for sociale positioner og tillid er undersøgt i en sammenhæng hvor der eksisterer "(...) et visst sammenfall mellom institusjonene vi har tillit til og institusjonene vi føler deler våre grunnleggende verdier og ivaretar våre interesser" (Skjøtt-Larsen & Henriksen 2012: 140). Ens politiske holdning eller orientering af tillid til institutioner, kan derfor ikke adskilles fra ens sociale position og strukturelle tilfælde (Bourdieu 2010: 171). Yderligere bør der tilføjes, at institutionerne berører personer netop i forhold til økonomiske forhold, hvortil de overordnede strukturer er med til at skabe uligheden, der gør institutionerne nødvendige. Eksempelvis berøres man mere af kontakt med det offentlige hvis man er arbejdsløs og modtagere offentlig forsørgelse. Desuden er der også en forskel i sandsynligheden for at blive arbejdsløs, alt efter hvilke kvalifikationer man har, overfor hvad arbejdsmarkedet kræver. Man kan derfor tænke, at når man møder modstand der kan rettes tilbage mod ens sociale usikkerhed, så ønsker man at ændre de forhold der er ugunstig for netop denne sociale usikkerhed, hvilket ender i mindre tillid for institutionernes roller og ydelser. Man udviser eksempelvis mistillid til: fagforeninger, det sociale sikringsystem, EU, det offentlige, store virksomheder og miljøorganisationer for at gøre opmærksom på den sociale usikkerhed institutionerne er med til at reproducere.

Da utilfredshed er strukturelt betinget givet sociale grupper socialisering, er den reflektive fænomenologi for tillid ikke interesseret i at undersøge personlige interesser. Den er i højere grad fokuseret på hvordan, kollektive forestillinger og handling formes (Six 2014: 139). Med andre ord, hvordan bestemte positioner og værdier spiller sammen med forholdet til institutionen, dens rolle og pålidelighed. Som Bourdieu udtrykker det:

”Man har allerede på flere forskellige måder fastslået, at de symbolske interaktioner i en given gruppe ikke kun afhænger af strukturen inden for den interaktionsgruppe, hvori de finder sted (...), men også af de sociale strukturerer, som de interagerende agenter hører til (for eksempel klasseforholdenes struktur)” (Bourdieu 2005: 188)

Vi forholder os derfor ikke til de sociale institutioner i et vakuum, men inddrager den historiske og nutidige kontekst og relaterer den til vores social position for at overveje vores mulighed for tillid. På denne måde forsøger vi at indfange de strukturelle muligheder forskellige grupper og individer har for at være til (Frederiksen 2012: 54).

Jo mere man er enig i de værdier og interesser som institutioner er skabt efter, des større sandsynlighed vil der være for at have tillid. Tillid i et RAT-perspektiv reducerer sociale handlinger til forsimplede kalkuler ved dens tilgang (Six et al. 2015: 160). Interesser for denne undersøgelse er derfor mere end bare en interesse der er styret af økonomiske kalkuler. Interesser set i forhold til institutioner er vurderede/refleksive valg af forholdet mellem ens sociale position og institutionens rolle (Six et al. 2015: 161). De sociale kontekster vi skal analysere personer og institutionernes forhold ud fra, er netop det felt Bourdieu beskriver, som sammenhængen mellem disposition og struktur.

Der er altså et interdependent forhold for overlevelse af sociale positioner mellem individer og institutioner. Sikkerhed findes for denne undersøgelse i de materielle og symbolske værdier og goder som institutionen distribuerer i form af overensstemmelse mellem individets og institutionens interesser (Bourdieu 2007: 206). Denne symbolske værdi defineres derfor af folk, der er overbevist om værdiens legitime moral, forstået sådan at individer sikrer deres sociale position som gyldig ved at reproducere interesser og værdier der er i overensstemmelse med institutionernes. En sådan re-

produktion eller mobilisering giver muligheder for at vinde kampe på arbejdspladsen, indføre transnationale beslutninger, bestemme muligheder for social sikring, skabe økonomiske incitamenter for merværdi og påvirke reguleringer af miljøbeskyttelse.

I dette perspektiv er der et magtforhold i forhold til kapitalformerne og sammensætningen, hvilket medfører at uligheden i kapitalformerne fører til ulige forhold overfor institutionens normative grundlag, det Bourdieu beskriver som *symbolsk vold/dominans*. Her er det bestemte sociale grupper med kollektive interesser og stærke kapitalsammensætninger der definerer de legitime interesser og værdier i samfundet (Bourdieu 1997: 52-56). Der er altså et teoretisk argument for at tilliden er socialt differentieret i forhold til sociale positioner og interesser, som også er vist tidligere (Skjøtt-Larsen & Henriksen 2012). For dette speciale bliver interesser for de sociale grupper et stort fokus. Med reference til Bourdieus homologi af både livstilsrummet og det politiske-moralske rum, er argumentet at der kan identificeres differentierede værdier for de forskellige sociale positioner, der kan ledes tilbage til et udgangspunkt om interesser/illusio. Når der således refereres til værdier vil der stadig refereres til de sociale gruppers interesser.

2.4. Samlet diskussion af tillid

De henviste teoretiske perspektiver med fokus på tillid og strukturel ulighed er forskellige, men det betyder selvfølgelig ikke, at de ikke kan eksistere samtidig og have bidragende perspektiver til denne undersøgelses fokus. Hardins perspektiv på tillid som indkapslet interesser er et stort bidrag. Det giver en forståelse af, hvor overlappende interesserne skal være for at tale om tillid. Af den simple grund, at vi har forskellige interesser og alle ikke har tillid til institutioner til hver tid (Nannestad 2008: 418), må det undersøges hvilke forskellige institutioner man enten har tillid til eller ikke. Netop fordi tillid til institutioner sker i forhold til ens interesser og værdier, er der en forventning om reciprokke forhold, hvor institutionen belønner bestemte sociale positioner og sociale positioner støtter op om institutionens rolle. Som skrevet tidligere beror Hardins perspektiv på tillid hvor man har viden om objektets interesser eller evner. Hardins perspektiv er i første omgang afgrænset til tillid til andre personer, hvor det institutionelle i hans perspektiv er begrænset til staten, nærmere det politiske system. Her ses det politiske system kun i en form for mistillid eller i bedste fald tiltro (confidence). Det skyldes, at vi ikke i samme omfang som hos enkelte personer, kan tilegne os nok

viden om interesser eller kompetencer i systemet (Hardin 2006: 65-70, 175). Guido Möllering argumenterer for, at Hardins perspektiv på tiltro fremfor tillid ikke er dækkende for resten af samfundets institutioner (Möllering 2013). Et begrænset kendskab til institutionens mekanismer er ikke nok til at fraskrive en refleksion om tillid til institutionen. Selvom Hardin er af den opfattelse, at tillid til selve institutionen ikke er mulig, tillader jeg mig at udplukke de mest relevante perspektiver til min fortolkning af tillid. Derfor benytter jeg mig af Hardins begreb om indbefattede i forbindelse med hvorfor man vælger at have tillid, men inkluderer samfundsinstitutioner.

I forhold til Grimens forståelse for at vi kan have viden om institutionernes interesser falder det godt sammen med det neoinstitutionelle perspektiv, da begge snakker om legitime sociale grupper, roller og regler. Men hvis det teoretiske perspektiv skal relateres til det kulturelle tilbageslag og stigende ulighed må der inkorporeres teori om social ulighed forbundet med interesser. Her er netop Bourdieu iøjnefaldende da han både repræsenterer en form for fænomenologisk tilgang, samt en strukturering af sociale positioner der gør hele differentieringen af den naturlige indstilling mulig. Perspektivet om indbefattede interesser kan derfor overføres til struktureringen af sociale grupper, hvor ens værdier og interesser er medbestemt af kapitalformernes fordeling (Skjøtt-Larsen & Henriksen 2012). Grunden til det ikke er muligt at vurdere institutioner med Hardins perspektiv, er netop det rationelle og den kognitive del af en tillidsrelation, men med en diskussion af neoinstitutionalisme og sociale differentiering bliver det muligt og relevant at forholde sig til institutionens rolle for både tillid og social ulighed.

3. Metode

I dette kapitel vil jeg præsentere data og den metodiske tilgang for specialet. I det teoretiske afsnit har jeg vist hvordan og hvorfor institutioner bør ses på i den sociale kontekst de indgår i. Derfor undersøges de respektive institutioner enkeltvist med baggrund af en social positions interesser og værdier orienteret mod institutionens rolle. Af den grund forsøger jeg ikke at skabe en kausal eller forklarende forståelse for social position og tillid, men i højere grad at vise det komplekse billede med en symfonisk analyse. Derfor vil afsnittet indeholde argumenter for deskriptive metoder fra Mike Savages diskussioner om sociologiens metodiske fremtid. Her vil jeg vise hvordan lineære sandsynlighedsmodeller og det tilgængelige datasæt fra EVS 2017 er egnet til dette. Dette afsnit vil også præsentere de afhængige og uafhængige variable der anvendes i analysen, samt redegøre for valget af lineære sandsynlighedsmodeller for den deskriptive metode. Slutteligt vil de to overordnede hypoteser for institutionerne præsenteres.

3.1. Type og mængde af data

Undersøgelsen benytter sig af den seneste runde af European Values Survey 2017 (Frederiksen 2019b) med data fra alle tidligere interviewrunder. Dette giver muligheden for at se ændringerne af tillid til institutionerne over tid. Derfor er designet for undersøgelsens metode et gentagende tvær-snittsdesign. Gentagende tvær-snittsdesign er gentagende målinger, med forskellige samples af populationen til hver måling. Fremfor at vurdere effekter eller udviklinger for et panel, søger dette design mod at undersøge udviklinger over tid for en hel nation (de Vaus 2001: 174). Selvom dette designs tilgang til undersøgelsen passer som hånd i handske med EVS datasættet, betyder det ikke at der videnskabeligt og forklaringsmæssigt ikke er nogle udfordringer.

For at kunne lave et generelt studie af den danske befolkning kræver det et stærkt repræsentativt datasæt. Populationen i denne undersøgelse er den danske befolkning. Generelt har EVS i den danske kontekst god repræsentativitet med relative høje svarprocenter (jf. tabel 1). Datasættet for 2017 er forsøgt repræsenteret for uddannelse, region, alder og køn (Toubøl & Frederiksen 2019). Samplingen fra 2017 og tidligere viser sig at være uden store udfordringer hvis der anvendes populati-

onsvægte. Af de tilgængelige år vælges interviewrunderne fra 1990-2017. 1981 undlades da uddannelse ikke er repræsenteret i den undersøgelse. Ligeledes vælges så mange år som muligt i analysen for i højere grad at fremhæve en ændring af tilliden over tid.

Tabel 1 - Antal respondenter, svarprocent og interviewår

År	1990	1999	2008	2017
Antal respondenter	1030	1023	1507	3362 (1696 + 1666)
Svarprocent	74%	57%	51%	50% + 42%

Note: 2017 blev udført af to omgange. De 50% udgør svarprocenten for CAPI-metoden (N=1696) og de 42% for CAWI/PAPI-metoden (N=1666).

3.2. Overordnet hypoteser for analysen

Institutioner og begivenheder blev kort nævnt i indledning af dette speciale. Her vil jeg redegøre for valget af institutionerne og kort præsentere de begivenheder og strukturelle ændringer der danner rammen for de forskellige delanalyser. Slutteligt i dette afsnit vil jeg præsentere de to hypoteser der vil lede analysens fokus og vurdere dens relevans til at besvare forskningsspørgsmålene. Særligt vil de relateres til den voksende ulighed som det kulturelle tilbageslag repræsenterer.

De fem valgte institutioner til analysen er: fagforeninger, EU, det sociale sikringsystem, store virksomheder og miljøorganisationer. Valget falder på institutionerne grundet de seneste 30 år der har budt på strukturelle ændringer og begivenheder som har påvirket institutionernes normative grundlag. Samtidig forventes det at begivenhederne og de strukturelle ændringer er med til at skabe usikkerhed og sårbarhed i det moderne samfund, hvilket sætter pres på institutionerne for at reducere denne sociale sikkerhed. De begivenheder der har en påvirkning på institutionernes rolle er: global arbejdsmigration (fagforeninger), finanskrisen og flygtningekrisen (EU), konkurrencestaten og flexicurity (social sikring), stigende økonomisk ulighed (store virksomheder), klimakrisen (miljøorganisationer). Det er ligeledes en del af de mest tenderende bekymringer danskerne har i 2017 (Andersen et al. 2017). Samtidig vil jeg i det kommende analyseafsnit vise hvordan institutionernes roller relateres til usikkerhed, sårbarhed og sociale positioner.

Gennem de foregående diskussioner indledende beskrivelse af usikker modernitet, bekymringer og det kulturelle tilbageslag er der to overordnede hypoteser til den empiriske analyse for begivenhedernes betydning for institutionerne.

- (1) Tilliden til de sociale institutioner er ulige struktureret for sociale grupper som uddannelse og indkomst. Det forventes at jo flere ressourcer, des større sandsynlighed for tillid.
- (2) Tilliden til de sociale institutioner er blev mere ulige differentieret mellem stærke ressourcegrupper og svage ressourcegrupper. De stærke ressourcer oplever enten en positiv eller neutral udvikling, hvor de svage ressourcepersoner vil oplever en mere negativ udvikling.

For hver delanalyse vil der være en kontekstafhængig analyse af hvordan de strukturelle ændringer har påvirket den analyserede sociale gruppe. Som jeg har argumenteret for tidligere så kan de bekymringer som Andersen et al. (2017) beskriver findes i klassemæssige forskelle i både dansk og norsk kontekst (Harrits et al. 2010; Schmitz et al. 2018). Det er derfor væsentligt og interessant hvordan nogle af disse bekymringer og interesser de seneste 30 år er med til at påvirke hvordan de sociale grupper oplever institutionernes pålidelighed, alt efter hvilke sociale grupper der oplever en større usikkerhed og sårbarhed.

Gennem det teoretiske argument, må det antages, at institutionerne kan behandles som sociale fakta. Forstået på den måde, at mennesker i samfund forholder sig til, benytter sig af og referer til de institutioner der undersøges. Institutionerne er med andre ord en del af de strukturer der betinger vores sociale liv, som vi ikke kan undvige fra og derfor indordner det sociale rum og vores praksisser efter dem (Bourdieu 2007: 202-203).

Mit mål er derfor at følge op på denne usikkerhed og sårbarhed, for at se om den kan identificeres i bestemte sociale grupper med bestemte interesser eller værdier, for netop at vise hvilke dele af det moderne liv der kan opleves som usikkert. Dette gøres da meget tyder på at det kulturelle tilbageslag også er differentieret af socioøkonomiske positioner. Her er det kulturelle tilbageslag ikke nødvendigvis lig med populisme og anti-demokratiske interesser og værdier, men i højere grad i

forhold til den sikkerhed institutionerne bør varetage. Er man derfor i en usikker social position, er man mere tilbøjelig til at have nationalkonservative holdninger og udvise mindre tillid til de grundlæggende demokratiske institutioner (Frederiksen & Toubøl 2019: 415-420; Andersen et al. 2017). Her er dette speciales bidrag at prøve og identificere nogle af de udfordringer det kulturelle tilbagelæg og post-materialisme kan analyseres i forbindelse med sociale gruppers interesser og undersøge et bredere billede af tillid til institutionerne end der har været tidligere.

Derfor må man forvente, at hvis der kan rettes en kritik mod institutionerne, vil især de mindst ressourcestærke vurdere institutionerne mest negativt, hvis institutionerne ikke reducerer usikkerhed og sårbarhed, fordi de mindst ressourcestærke i højere grad er afhængig af dem. Institutioner opleves derfor som om de kun indbefatter de mest ressourcestærke personers interesser, samtidig med at de ressourcestærke personer indbefatter institutionernes interesser. Med de indledende tanker om modernitet og usikkerhed der træder frem, og det forhold vi har til institutioner i forhold til vores sociale sikkerhed, er forventningen til analysen, at personer der besidder usikre sociale position i forhold til de begivenheder der påvirker positioner og institutionernes sociale kontekst, udviser mindre tillid og har interesser der kan analyseres som opposition til institutionernes. Til hver delanalyse vil der blive redegjort for den sociale kontekst der skaber forudsætningen for at sociale grupper har tillid til institutionerne.

3.3. Deskriptiv statistik som analyse

Når der er tale om variabelorienteret sociologi er de ofte to tilgange. Den ene er en deskriptiv form og den anden er en forklarende/kausale form. Den deskriptive form forsøger at vise et bredt billede og fordelinger af observationer. Den kausale form søger efter kausale mekanismer hvor en uafhængigvariabel (x) til at have en kausal effekt på en anden variabel (y). Der er opstået en metodestrid i forhold til målet om deskriptive overfor kausale studier. I dette afsnit vil jeg trække på Mike Savage's argumenter om at deskriptive undersøgelser stadig har en relevans for sociologien.

Mike Savage har forsøgt (sammen med andre bidragsydere) at slå et slag for den deskriptive sociologis relevans. I sin artikel med Roger Burrows er målet at kende til et surveys begrænsninger (som det EVS repræsenterer), for at anvende dets styrker (Savage & Burrows 2007). Savage & Burrows argumenter med henvisning til andre sociologiske værker, at sociologien bør finde sit fodfæste i en metodisk diskussion, hvor den kan agere med en offentlig rolle der kan belyse den kompleksitet,

som den sociale verden rummer. Dette ønskes fremfor at søge efter kausale mekanismer, der lukker sig selv inde i et uigennemtrængeligt fort af avancerede metoder og komplekse kausalmodeller. Vi skal ikke se på variabelsociologien som noget der er objektivt givet. Vi skal kunne udfordre den sociale virkelighed forskere skaber. Dette er der større mulighed for i den deskriptive form som bliver mulige med datasæt som EVS (Savage & Burrows 2007: 896).

Den deskriptive form for sociologisk kvantificering mener Savage bør tilhøre det han beskriver som *symfonisk social videnskab* (Halford & Savage 2017), hvor man søger det brede billede af den sociale virkelighed². Halford & Savage refererer til andre bidragsydere af den symfoniske sociale videnskab der på eksemplarisk vis illustrerer udviklinger over tid, multivariate sammenhænge, sammenligninger på makro-niveau, alt sammen med deskriptive metoder (se Figur 1 i Halford & Savage 2017: 1136).

Jeg benytter mig af samme tilgang, hvor jeg forsøger at koble strukturelle ændringer sammen med individuelle værdier og interesser i en tillidsanalyse. Ved at anvende de samfundsmæssige begivenheder som eksempelvis flygtninge-, finans-, klimakrisen, danner de strukturelle ændringer en form for naturligt eksperiment. Her er netop den deskriptive analyses styrke at kunne visualisere udviklingen af begivenheder, hvordan forskellige sociale grupper oplever den nye eller forstærket sociale usikkerhed (Halford & Savage 2017: 1137). Det perspektiv jeg trækker på ved den symfoniske analyse vil være muligheden for at arbejde med forskellige variable, både variable for tillid og værdier, korrelationer mellem variable, visualisering af trends, udviklinger over længere perioder. Dette gøres for at skabe et mere komplekst billede af inferens (en sammenspillende symfoni) og giver muligheder for at inddrage flere teoretiske perspektiver. Den symfoniske metode skal ikke bare være visualiseringer af data, men i ligeså høj grad stille krav til sociologiens analytiske redskaber, hvor vi bør indfange den kontekstuelle kausalitet, der skal frembringe det særlige ved "casene" der ikke alene kan forstås i en kausalkæde, men i højere grad hører under den deskriptive form for sociologi (Savage 2019: 21). For mit vedkommende betyder det, at jeg vil forsøge at forklare ændringerne af

² Den sociale virkelighed er en reference til C. Wright Mills' *sociologiske fantasi* der forsøger at forbinde strukturelle betingelse med individuelle bekymringer/udfordringer (Mills 2005)

sociale grupperes tillid, ud fra større strukturelle betingelser fremfor at se den "rene" effekt af uddannelse, indkomst eller anden variabel på tilliden. Analysen af de respektive institutioner vil alle blive delt op i delanalyser, der fokuserer på forskellige aspekter af institutionens kontekst: personers sociale position, interesser og værdier. Derfor vil de forskellige dele af analysen danne et komplekst billede af institutionernes udvikling og tilliden til dem, der skal danne deskriptiv inferens (6 & Bellamy 2012: 16).

3.4. Afhængige variable

For analysen af vil de afhængige variable være tillid, interesser og værdi. Tilliden til de sociale institutioner måles ved en binær tillidsmåling der er sammensat af 'slet ingen tillid' og 'ikke særlig stor tillid', der vil blive refereret til som lav grad af tillid (0), hvor høj grad af tillid består af kategorierne 'ret stor tillid' og 'meget stor tillid' (1). For at følge op på analyserne af tillid som afhængig variabel vil der også fremvises sandsynlighedsmodeller for forskellene af sociale grupperes interesser og værdier. Interesser og værdier bliver ligeledes behandlet som binære variable med en referencekategori (1) overfor en anden kategori eller en samlet kategori af interesser eller værdier (0). Da de afhængige variable der repræsenterer interesser og værdier er væsentlige for hver institutionelle kontekst vil de blive introduceret i den gældende delanalyse.

3.5. Uafhængige variable

Valget af de uafhængige variable er indikatorer på sociale positioner. For at henvise til sociale positioner vil følgende uafhængige variable anvendes i de lineære sandsynlighedsmodeller: uddannelse, indkomst, beskæftigelse og sektor. Dette er en simpel repræsentation af de kapitalformer Bourdieu anvender for at konstruere det sociale rum (2010). Uddannelse vil være indikator på kulturel kapital. Indkomst og beskæftigelse vil er indikatorer for økonomisk kapital. Sektor henviser både til en kulturel kapital (offentlig) og en økonomisk kapital (privat) (Skjøtt-Larsen & Henriksen 2012). Desuden vil de ikke alle indgå som uafhængige variable på en gang, men anvendes når der er analytisk begrundelse for det. De resterende kontrolvariable for analyserne er alder, politisk venstre-højre skala (1-10), køn, interviewmetode, de bliver ikke gennemgået yderligere.

Tabel 2 viser uddannelsesniveauerne for respondenterne for hvert år. Interviewrunden i 1981 har ikke oplysninger for uddannelsesniveau. Variablen indeholder fem kategorier for uddannelse, grundskole og gymnasie, erhvervsfaglige uddannelse, kort videregående uddannelse, mellemlang videregående uddannelse og lang videregående uddannelse.

Tabel 2 - Fordeling af uddannelse

År	1990	1999	2008	2017	Total
Uddannelse					
Grundskole og gym. N=	328 (31.84)	242 (23.68)	330 (22.03)	691 (21.05)	1,591 (23.28)
EUD N=	384 (37.28)	339 (33.17)	446 (29.77)	941 (28.66)	2,110 (30.88)
KVU N=	178 (17.28)	220 (21.53)	311 (20.76)	310 (9.44)	1,019 (14.91)
MVU N=	82 (7.96)	132 (12.92)	260 (17.36)	855 (26.04)	1,329 (19.45)
LVU N=	58 (5.63)	89 (8.71)	151 (10.08)	486 (14.80)	784 (11.47)
Total N=	1,030 (100.00)	1,022 (100.00)	1,498 (100.00)	3,283 (100.00)	6,833 (100.00)

Note: Procentvis fordeling i parentes.

Grundskole og gym. indeholder således ufaglærte. Erhvervsfaglige uddannelse repræsenterer personer indenfor eksempelvis murer, tømrer og elektrikere³. Kategorien for korte videregående uddannelser indeholder uddannelser med en længde på 1-2 år⁴. De mellemlange videregående uddannelser repræsenterer uddannelser med en længde på 2-4 år⁵. Kategorien for de lange videregående uddannelser repræsenterer akademiske uddannelser på 5 år, med en bachelorgrad på 3 år og en kandidatgrad på 2 år⁶.

Der ses en stor forskel i andelen af mellemlange- og lange videregående uddannelser, hvor særligt 2017 har markant højere og 1990 har markant mindre procentandel end gennemsnittet. Af denne grund anvendes der den tilgængelige populationsvægt for at reducere denne forskel.

³ <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/uddannelse-og-viden/fuldtidsuddannelser/erhvervsuddannelser> - senest besøgt d. 2./8.-2020

⁴ <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/uddannelse-og-viden/fuldtidsuddannelser/korte-videregaende-uddannelser> - senest besøgt d. 2./8.-2020

⁵ <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/uddannelse-og-viden/fuldtidsuddannelser/mellemlange-videregaende-uddannelser> - senest besøgt d. 2./8.-2020

⁶ <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/uddannelse-og-viden/fuldtidsuddannelser/lange-videregaende-uddannelser> - senest besøgt d. 2./8.-2020

Tabel 3 indeholder fordelingen af indkomst for respondenterne i årene 1990 til 2017. Indkomst er en variabel der indeholder fem kvintiler, rangeret fra 1 som den laveste og 5 som den højeste. Angiveligt indeholder kvintilerne følgende indkomst. 1. kvartil indeholder 103.999-183.99, 2. kvartil indeholder 184.000-269.999, 3. kvartil indeholder 270.000-410.000, 4. kvartil indeholder 411.000-654.999 og 5. kvartil indeholder 655.000 eller mere. Generelt viser tabel 3 en fin fordeling af respondenternes indkomst gennem alle årene og der forventes ingen store udfordringer i forhold til antal respondenter.

Tabel 3 - Fordeling af indkomst

År	1990	1999	2008	2017	Total
Indkomskvartil					
1. kvartil N=	182 (20.34)	182 (20.04)	221 (20.13)	701 (22.02)	1,286 (21.13)
2. kvartil N=	176 (19.66)	196 (21.59)	225 (20.49)	547 (17.18)	1,144 (18.80)
3. kvartil N=	190 (22.85)	168 (18.50)	222 (20.22)	692 (21.73)	1,272 (20.90)
4. kvartil N=	212 (23.69)	203 (22.36)	228 (20.77)	793 (24.91)	1,436 (23.60)
5. kvartil N=	135 (15.08)	159 (17.51)	202 (18.40)	451 (14.16)	947 (15.56)
Total N=	895 (100.00)	908 (100.00)	1,098 (100.00)	3,184 (100.00)	6,085 (100.00)

Note: Procentvis fordeling i parentes.

Beskæftigelse anvendes som uafhængig variabel, dog vil beskæftigelsen kun forholde sig til fuldtidsbeskæftigede (over 30 t/u), deltidsbeskæftigede (under 30 t/u) og selvstændige. Tabel 4 viser at deltidsansatte og selvstændige i 1990 og 1999 ikke er store kategorier og kan derfor vise lidt usikre mål i forhold til p-værdier og standardafvigelse.

Tabel 4 - Fordeling af beskæftigelse

År	1990	1999	2008	2017	Total
Beskæftigelse					
Fuldtid	507 (76.82)	548 (86.57)	777 79.94	1,535 (78.28)	3,367 (79.67)
Deltid	77 (11.67)	51 (8.06)	103 (10.60)	255 (13.00)	486 (11.50)
Selvstændig	76 (11.52)	34 (5.37)	92 (9.47)	171 (8.72)	373 (8.83)
Total	660 (100.00)	633 (100.00)	972 (100.00)	1,961 (100.00)	4,226 (100.00)

Note: Procentvis fordeling i parentes.

Tabel 5 viser fordelingen af sektor der anvendes som uafhængig variabel. Kategorierne i denne variabel indeholder private ansættelser og offentlige ansættelser. Der er en større repræsentation af offentlige i 2008 og 2017 end de to tidligere år, men dette er ikke et alvorligt problem.

Tabel 5 - Fordeling af sektor

År	1990	1999	2008	2017	Total
Sektor					
Privat N=	675 (69.23)	576 (64.29)	789 (59.82)	1,678 (58.06)	3,718 (61.15)
Offentlig N=	300 (30.77)	320 (35.71)	530 (40.18)	1,212 (41.94)	2,362 (38.85)
Total N=	975 (100)	896 (100)	1,319 (100)	2,890 (100)	7,262 (100)

Note: Procentvis fordeling i parentes.

De præsenterede tabeller viser fine fordelinger af de uafhængige variable. Angående udfordringen med uddannelse vil populationsvægten hjælpe med denne problemstilling.

3.6. Lineær sandsynlighedsmodel som analyse over tid

Den deskriptive analyse udføres med lineære sandsynlighedsmodeller for hver interviewrunde fra 1990 til 2017, hvor data er tilgængelig. Jeg anvender lineær sandsynlighedsmodeller (LSM) fordi tilliden måles kategorisk som afhængig variabel (Agresti & Finlay 2009: 483). Graferne viser således en LSM hvor der måles en ændring i procentpoint, som mål for sandsynligheden ved enten at tilhøre den ene kategori (lav tillid) eller den anden (høj tillid), uanset hvilken kategori man befinder sig i på den uafhængige variabel. For at indfange udviklingen over tid vil der indføres en interaktion mellem tid og de uafhængige variable. Grunden til en sådan analyse udformes er, at forventningen om en lineær sammenhæng gennem alle år og for hver sociale gruppe, ikke er til stede. Antagelsen om en *ikke* lineær sammenhæng findes i teoretiske argumenter (Lohmann 2015: 112), hvor forventningen til denne undersøgelse understreger, at der altid vil være en distinktion mellem grad af tillid og social position over tid. Det forventes netop at udviklingen over de ca. 30 år viser en forøget ulighed hvor sociale positioner med færre ressourcer oplever mindre tillid og sociale positioner med flere ressourcer oplever en forøget tillid.

Derfor kan der ikke være tale om en OLS sammenhæng hvor tilliden har en konstant koefficient for hvert år, eller en konstant stigning for niveau af uddannelser (Wooldridge 2014: 41), men eksempelvis en vurdering af hvert uddannelsesniveaus grad af tillid for hvert år. Uddannelseskategoriens sandsynlighed for tillid bliver hermed afhængig af hvert interviewår (Wooldridge 2014: 363-365). Således overestimeres hver interviewrundersnes effekt for uddannelsesgruppernes tillid ikke (Lohmann 2015: 111). Dette medfører at selve fortolkningen af koefficienter og signifikante ændringer ikke bliver så intuitiv, men det deskriptive mål for illustration er opfyldt med grafens fremvisning af udviklinger for interviewårene.

Analysen for denne del vil, som nævnt ovenfor, bestå af lineære sandsynlighedsmodeller. Manges valg af enten sandsynlighedsmodeller eller logistiske regressioner i den samfundsvidenskabelige forskning, er en popularitetskonkurrence der oftest vindes af de logistiske regressioner. Der er alligevel en række problematikker ved begge som bør nævnes. I argumentationen for anvendelsen af sandsynlighedsmodeller henvises der til Carina Moods (2010) og Ottar Helleviks (2009) artikler. Mood nævner tre konsekvenser for valget af logistisk regression over lineær sandsynlighedsmodel. Den første konsekvens hun beskriver, er den uobserverede heterogenitet man ikke kan kontrollere for i den logistiske regression. Den anden er, at det er problematisk at sammenligne forskellige modeller af logistiske regressioner med forskellige uafhængige variable. Den tredje, og den mest relevante for denne undersøgelse, er den manglende mulighed for at sammenligne koefficienter på tværs af grupper og over tid i det samme sample (Mood 2010: 67-68).

Foruden de problemer Mood beskriver ved logistiske regressioner, rettes der to generelle kritikpunkter mod den lineære sandsynlighedsmodel. Den første er at sandsynlighedsmodeller kan ende ud med "umulige koefficienter", som falder uden for den binære afstand 0-1. Dog kan dette eventuelt redes ved at anvendes interaktionsled. Dette vil mindske muligheden for "umulige koefficienter" (Hellevik 2009: 61). Den anden problematik er manglende statistiske test for lineære analyser kan anvendes. Her kan udfordringer findes ved tilfældige sampling fejl og problematiske p-værdier. Problematikken om p-værdier som manglende statistisk test for LSM overfor logistisk regression er faktisk en sjældenhed (Hellevik 2009: 61-64). Der er derfor ingen store udfordringer ved at anvende

LSM til frugtbare analyser ved netop at benytte sig af store repræsentative datasæt og interaktionsled.

Jeg vælger LSM fordi de giver mulighed for at vise sikre resultater over tid, sammenligne sandsynlighedsmodellerne samt at have simple deskriptive koefficienter når modellerne fortolkes. Desuden vælges LSM da analysen inddrager interaktion med tiden. Her kan den logistiske regression fremvise interaktionsforhold der ikke er til stede (Mood 2010). For da der både anvendes interaktionsled med social position og interviewår, samt et stort sample fra EVS frygter jeg ikke de førnævnte kritikpunkter for LSM.

4. Analyse

Jeg vil i dette kapitel argumentere for, at den usikre modernitet vi oplever rammer de valgte institutioner, men rammer skævt i forhold til sociale positioner og ressourcer. Dem der står svagest er også dem der har mest brug for institutionernes støtte og ydelser, derfor er det vigtigt, at undersøge om de oplever institutionerne som pålidelige i forhold til deres rolle. Som nævnt i indledningen, har de samfundsmæssige institutioner gennemgået nogle udfordringer, som har sat institutionernes legitimitet, pålidelighed og rolle under pres. Jeg vil derfor forsøge at indramme nogle af de forhold, som institutionerne eksisterer under, og forsøge at sammenligne de kriser og udfordringer med den udvikling vi har set i graden af tillid fra 1990 til 2017. Hver institution bliver derfor undersøgt for sig.

4.1. Fagforeninger

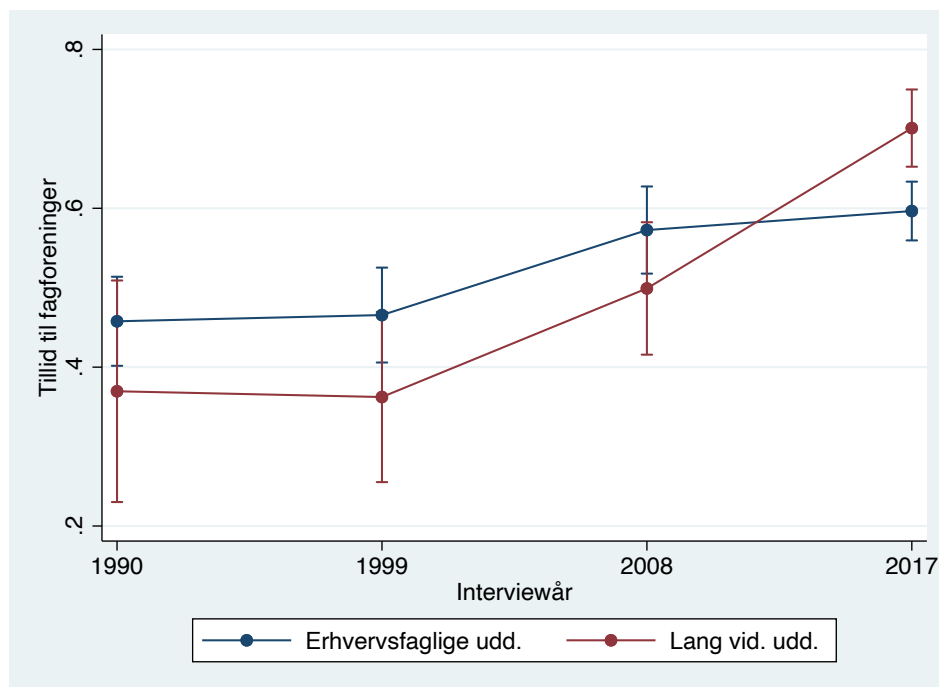
Når man snakker om, at fagforeninger er institutionaliseret, betyder det, at de kan organisere og mobilisere sig kollektivt i forhold til at regulere og forhandle overenskomster. De er således med til at bestemme den sociale orden for et arbejdsmarked, i hvert fald i forhold til deres medlemmer og faggrupper. En institutionalisering er med til at regulere virksomheder og organisationer i forhold til de overenskomster og sikrer dermed medlemmer af fagforeninger mod sårbarhed og usikkerhed, da de tilbyder forhandlinger af løn og arbejdsvilkår i form af stærke repræsentation på arbejdsmarkedet (Refslund 2018: 4). En af modernitetens konsekvenser er den mobile arbejdskraft (Giddens 1994, Standing 2012). Det har medført fænomenet 'social dumping', hvor udenlandsk arbejdskraft accepterer prekære arbejdsforhold (Gorodzeisky & Richards 2020: 6), hvortil de uden overenskomster accepterer lavere lønninger og udkonkurrerer danske arbejdstager. Social dumping er en trussel for de danske fagforeningens rolle, da netop den mobile arbejdskraft tilbyder billigere arbejdskraft for samme opgaver (Baadsgaard & Jørgensen 2018). Særligt for arbejdere med erhvervsfaglige jobs er påvirket af den mobile arbejdskraft. Der er derfor tilknyttet en sårbarhed og usikkerhed til ens erhvervmæssig position.

Danmark har en stor tilstrømning af EU arbejdere (Refslund 2016: 598). Stigning i udenlandske arbejdstagere fra Central- og Østeuropa i DK, fra 10.000 i 2004 til næsten 120.000 og de er netop oftest beskæftiget i erhvervsfaglige jobs (Refslund 2018: 6). Fagforeningerne ser beskyttelsen af udenlandske arbejdere som et bidrag til at sikre gode lønninger til nationale arbejdere (Refslund

2018: 7). Derfor er der et motiv for at beskytte dansk arbejdskraft, ved at inkludere udenlandske arbejdere i de danske fagforeningers forhandlinger om løn og arbejdsvilkår. De nordiske lande har særligt et stærkt fundament for at kunne tilbyde udenlandsk arbejdskraft mulighed for at blive inkluderet i overenskomstlige forhandlinger. Hvilket også er en af grundene til, at tendensen de seneste par år, har fokuseret på at ændre på de prekære arbejdsforhold mange udenlandske arbejdere oplever (Refslund 2016; Gorodzeisky & Richards 2020). Derfor forventes det, at de borgere der har størst behov for fagforeningernes opbakning, er dem der vil være mest kritiske, og derfor udviser en ændring i tillid, hvis ikke de mener at fagforeningen ydelse lever op til dens rolle, og fagforeningen derfor ikke opleves som pålidelig. I henhold til det teoretiske perspektiv vil det betyde, at fagforeninger ikke varetager deres medlemmers interesser, for at sikre deres position på arbejdsmarkedet mod usikkerhed og sårbarhed fra det globale arbejdsmarked. Dog forventer jeg ikke at lang videregående uddannelser søger mod fagforeninger fordi de oplever jobkonkurrence fra udlandet, men i højere grad fordi oplever usikkerhed i form af atypiske ansættelser (Geelan et al. 2017; Glee-rup et al. 2018). De erhvervsfaglige og lange videregående uddannelser er valgt i henhold til den udvikling jeg har forsøgt skitseret i ovenstående afsnit, hvor det særligt er faglærte der oplever en konkurrence fra den globale mobile arbejdskraft, samtidig afspejler de en stor forskel i kulturel kapital. De erhvervsfaglige erhverv er dem der oplever den største jobkonkurrence fra det globale arbejdsmarked (Refslund 2016). Der er derfor en stor mængde usikkerhed og sårbarhed som er knyttet til de erhvervsfaglige uddannelsesniveauer (Hedegaard & Larsen 2019: 64-65).

Figur 1 viser udvikling af personer med erhvervsfaglige og lange videregående uddannelser grad af tillid fra 1990-2017. Hvis vi ser på den udvikling figuren viser, kan der identificeres en nogenlunde stabil forskel mellem uddannelsernes sandsynlighed for at have tillid til fagforeninger fra 1990 og 1999. Der er ikke tale om en signifikant forskel, da standardafvigelseerne for hvert uddannelsesniveau overlapper hinanden.

Figur 1 - Tillid til fagforeninger og uddannelse

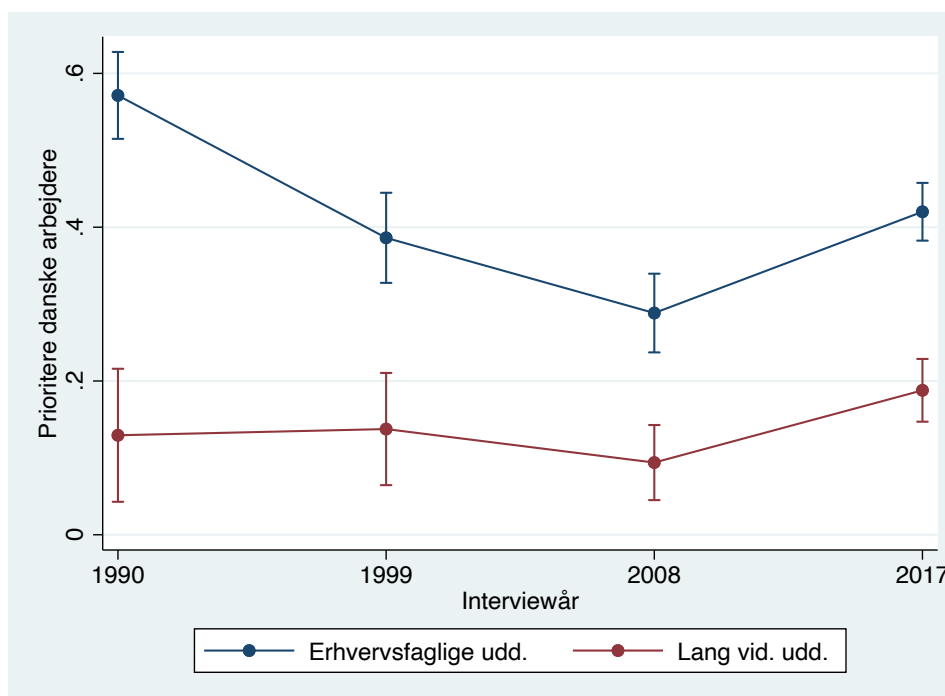

Note: Figuren viser sandsynligheden for at have tillid til fagforeninger for de erhvervsfaglige og lange videregående uddannelse ved interviewårene 1990-2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Forskellen i tilliden fra 1990 til 2008 er ikke-signifikant mellem uddannelsesgrupperne, hvortil der fra 1999 til 2008 er en samlet positiv stigning. I 2017 er sandsynligheden ændret til at være 10.44% større for personer med lange videregående uddannelser overfor personer med erhvervsfaglige uddannelser. De går altså fra at have ikke signifikante forskelle i sandsynlighed for at have tillid, til at personer med lange videregående uddannelser har en højere grad af tillid. Den udvikling figur 1 viser, indikerer et skift i opfattelsen af fagforeningernes rolle og ydelser, der er afhængig af ens uddannelsesbaggrund.

Figur 2 viser sandsynligheden for at opleve jobkonkurrence for henholdsvis erhvervsfaglige og lange videregående uddannelser. Målet for prioritering af danske jobs er en binær sammensat variabel, hvor 'meget enig' og 'enig' (1), overfor en samlet værdi for 'hverken enig eller uenig', 'uenig' og 'meget uenig' (0). Der er altså sandsynligheden for at være enig/meget enig overfor de tre andre værdier.

Figur 2 – Prioritering af danske arbejdere og uddannelse

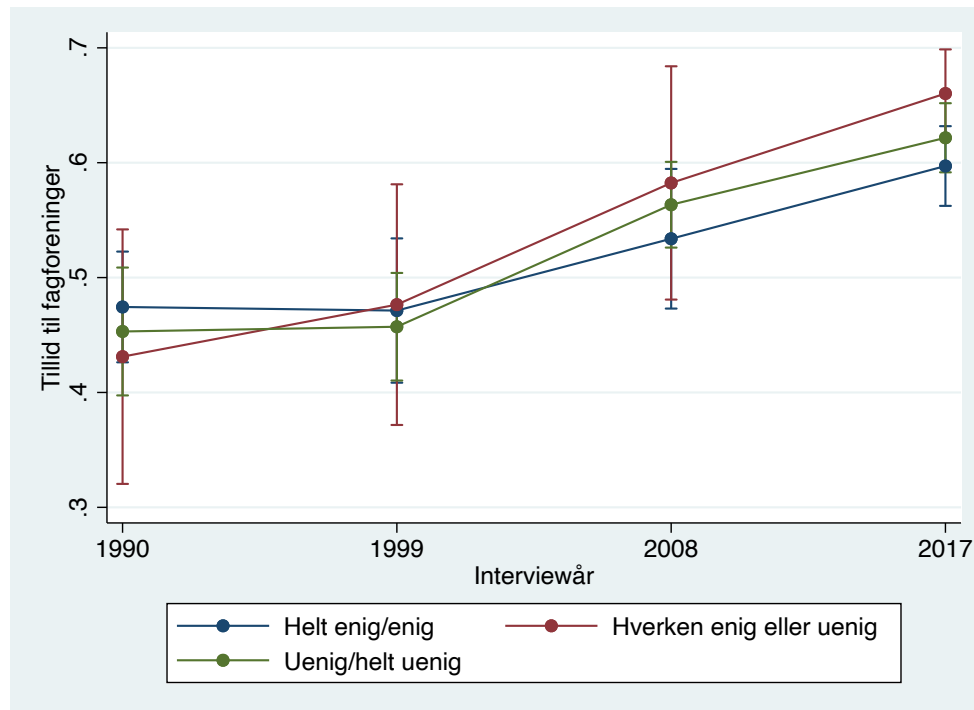
Note: Figuren viser sandsynligheden for at prioritere danske arbejdere for de erhvervsfaglige og lange videregående uddannelse ved interviewårene 1990-2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Udviklingen er særlig interessant for de erhvervsfaglige uddannelser. I sandsynligheden for at de erhvervsfaglige ønsker at prioritere dansk arbejdskraft, har de et maksimum på lidt under 60% i 1990 til en konstant negativ udvikling mod 2008 på et minimum på næsten 30%, til at ende på 42% i 2017. Udviklingen for de lange videregående er mere stabil fra 1990 til 2008, hvor udviklingen fra 2008 til 2017 går fra omtrent 10% sandsynlighed til lige under 20%. Forskellen mellem de sociale grupper sandsynlighed bliver mindre fra 1990 til 2008, hvor der er en forskel på 19.12, hvor den stiger til 23.17. Personer med erhvervsfaglige uddannelser oplever en større sikkerhed i forhold til dansk arbejdskraft fra 1990 til 2008, hvor de så i 2017 udtrykker et større ønske. Personer med lange videregående uddannelser udviser også et større ønske om prioritering af dansk arbejdskraft.

Den samme udvikling har Troels Fage Hedegaard og Christian Albrekt Larsen. Deres delanalyse viser også at der er en signifikant og markant forskel for personer erhvervsuddannelser og lange videregående uddannelser i deres opfattelse af at prioritere dansk arbejdskraft (se tabel 3.6 Hedegaard & Larsen 2019: 74). Denne forskel tilskrives de en værdimæssig mobilisering der skal ses i forbindelse med det kulturelle tilbageslag (Hedegaard & Larsen 2019: 64; Frederiksen 2019a). Hedegaard og Larsen tilbyder to mulige mekanismer for forklaring af den oplevede jobkonkurrence, hvor den ene er det kulturelle tilbageslag og den anden er en sociotropisk værdiorientering (Hedegaard & Larsen 2019: 78-79). Den første er et forsøg på at tilskrive egennyttige interesser til personers værdier, og den anden er en orientering mod danskerne som et homogent fællesskab og derfor en solidaritetsværdi. Men som jeg har forsøgt at skitsere i det teoretiske afsnit, kan disse to perspektiver hverken stå alene eller forklare hinanden. De egennyttige interesser opstår netop i bestemte sociale gruppers interesser, fordi overordnede samfundsstrukturer udfordrer deres sociale sikkerhed. Muligheden for at institutionalisere disse interesser burde opfattes om fagforeningernes legitime interesser i et samfund. Argumentet er så, at ændringen af tilliden for de erhvervsfaglig sker, fordi inklusionen af udenlandske arbejdere, opleves som en modinteresse af de danske arbejdstagere. Fagforeningernes "nye" interesser er i modstrid med det tidligere normative grundlag for fagforeningernes rolle, da det opfattes som en illegitim rolle ikke at prioritere dansk arbejdskraft.

I figur 3 ses udviklingen for sandsynligheden for at have tillid til fagforeninger alt efter i hvilken grad man er 'helt enig/enig', 'neutral' eller 'uenig/helt uenig' i at prioritere danske arbejdere.

Figur 3 - Tillid til fagforeninger og prioritere danske arbejdere

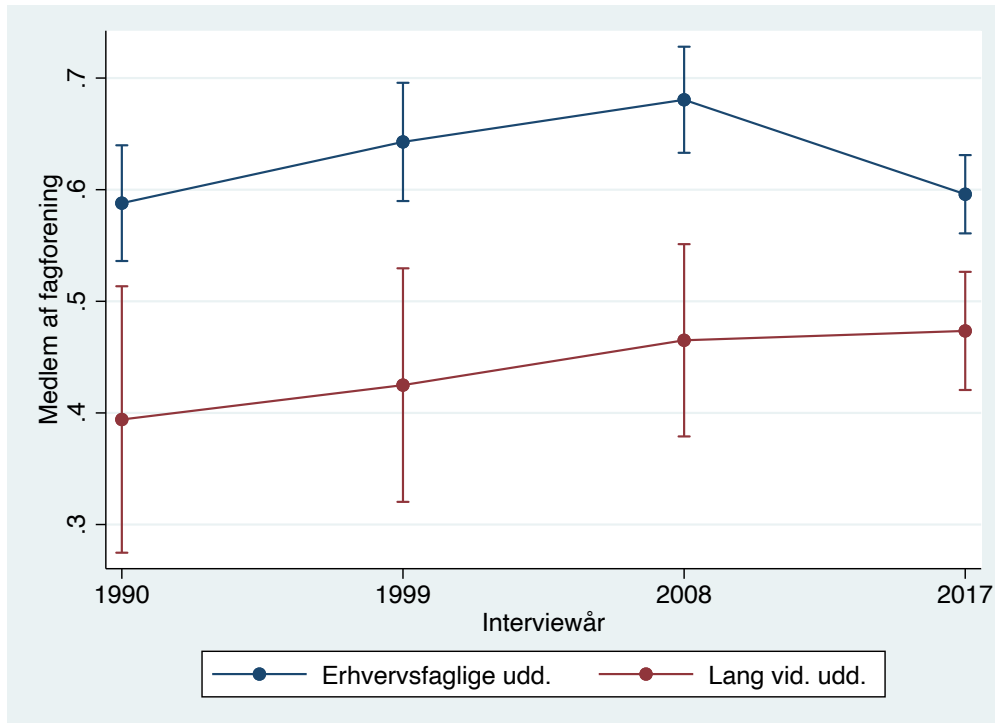

Note: Figuren viser sandsynligheden for at opleve jobkonkurrence for de erhvervsfaglige og lange videregående uddannelse i interviewårene 1990-2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Figur 3 viser en generel tilfredshed med fagforeninger fra 1990 til 2017 uanset hvilket ønske man har om at prioritere dansk arbejdskraft. Det eneste der rigtig kan udledes af denne figur er, at de personer der hverken er enig eller ikke uenig i at prioritere dansk arbejdskraft, i højest grad oplever fagforeninger som pålidelige. Udviklingen af tillid alt efter ønske om prioriteringen af danske arbejdere følger derfor den generelle udvikling af tillid. Der er der derfor ikke klart empirisk grundlag i denne analyse til at koble prioritering af dansk arbejdskraft direkte sammen med mindre tillid til fagforeningerne.

Figur 4 viser ændringen i sandsynligheden for at være medlem i en fagforening alt efter om man har en erhvervsfaglig uddannelse eller lang videregående uddannelse. Målet for medlemskab i en fagforening måles som medlem (1) eller ikke medlem (0).

Figur 4 - Medlemskab til fagforeninger og uddannelse

Note: Figuren viser sandsynligheden for at være medlem i en fagforening for de erhvervsfaglige og lange videregående uddannelse ved interviewårene 1990-2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Her har de erhvervsfaglige uddannelser større sandsynlighed for at være medlem fra 1990 til 2008. I 2017 er sandsynligheden dog faldet for personer med erhvervsfaglige uddannelser, hvortil der nu er en mindre. Hvor forskellen i 2008 var på 21.55%, er den i 2017 på 12.24%. Hvis vi derfor antager, at man søger mod institutioner der kan varetage ens interesser og omsætte dem til sikkerhed på arbejdsmarkedet, kan vi også antage, at man søger væk fra institutioner der ikke varetager ens interesser. Med det teoretiske udgangspunkt viser udviklingen i medlemskab sammenhængen mellem institution og interesse, hvor forventningen er at man søger mod institutioner der varetager ens interesser. Figur 4 viser at personer med erhvervsfaglige uddannelser udtrykker et mindre svigt af fagforeninger, men udviser stadig et forholdsvis højt medlemsniveau.

Opsamling for fagforeningerne

For at slå en krølle på halen af analysen for fagforeningerne, så er formålet med delanalysen at udpege de forhold der har betydning for de oplevede elementer af den sociale usikkerhed der påvirker hvordan fagforeningerne fremstår gode og pålidelige. Med henvisning til indbefattede interesser må det antages, at hvis man kan tale om tillid til fagforeningerne, må de varetage dine interesser i kampe og situationer hvor den enkelte person ikke har mulighed for at rette op på ulighedsformer. Fagforeningen reducerer derfor kompleksiteten ved at tilbyde et system der varetager medlemmers interesser. De ovenstående figurer åbner op for en analyse af sådan karakter. Personer med erhvervsfaglige uddannelser udviser i højere grad prioritering af dansk arbejdskraft der sætter pres på fagforeningernes rolle i at reducere denne sårbarhed og usikkerhed. Hertil skal det tilføjes at der ikke er en opleves en mindre grad af tillid for personer med erhvervsfaglige fra 2008 til 2017. Forholdet mellem personer med erhvervsfaglige og lange videregående uddannelser ændres markant fra 2008 til 2017. Efter positiv udvikling hvor de erhvervsfaglige udtrykker mere oplevet sikkerhed gennem fagforeninger, viser udviklingen fra 2008 til 2017 at der er et lille tilbageslag i usikkerheden, der slår tilbage til omkring niveauet i 1990. Udvikling fra 2008 til 2017 har derfor stor betydning for usikkerheden om danske jobs og værdien for at ønske prioriteringen af netop disse.

I henhold til de to overordnede hypoteser udtrykker personer med erhvervsfaglige og lange videregående uddannelser ikke alt for forskelligt forhold i usikkerheden til fagforeninger før 2017. Her opstår et skel i opfattelsen af sikkerhed i forhold til uddannelsesniveau. Jeg har således forsøgt at vise at den stigende ulighed kan opfattes gennem den globale arbejdsmigration, hvor et ønske om at prioritere de danske arbejdere. Dette udledes da arbejdsmigrationen i 2017 i højere grad for personer med erhvervsfaglige uddannelser opleves som en større trussel mod deres sociale sikkerhed end personer med lange videregående uddannelser. Særligt er det interessant at figur 4 viser et fald i sandsynligheden for medlemskab for personer der har erhvervsfaglige uddannelser efter en ellers positiv udvikling fra 1990 til 2008.

Denne ændring af fagforeningens rolle findes i opfattelsen af de seneste års jobkonkurrence, der særligt udfordrer de erhvervsfaglige uddannelser, med en stigende andel af danske erhverv der besiddes af udenlandske arbejdere (Refslund 2016; 2018; Hedegaard & Larsen 2019). Der er derfor

gode argumenter for, at de lange videregående uddannelser står mere sikkert på arbejdsmarkedet. Der er ikke klar empirisk støtte til hypotesen om, at dem der oplever en jobkonkurrence har en direkte påvirkning for tillid til fagforeningerne. Figur 3 viser derimod at der generelt er stor opbakning til at fagforeningerne vil varetage uanset ønsket om prioritering af dansk arbejdskraft. Selvom der egentlig er et øget ønske at prioritere dansk arbejdskraft for personer med lang videregående uddannelser, så kan det tolkes at det ikke opleves som en decideret usikkerhed for deres position på arbejdsmarkedet. Det kan både skyldes deres fagforeninger fremstår som mere pålidelige ved at sikre deres positioner. En mulig tolkning er også at usikkerhed for lange uddannelser i højere grad er forbundet med atypiske ansættelser, som fagforeninger i større omfang forsøger at skabe sikkerhed mod (Geelan et al. 2017).

4.2. EU

Tilliden til EU virker til at være under pres i den seneste tid. I takt med ændringer og kriser som finanskrisen i den globale økonomi, har EU forsøgt at bygge nogle afdelinger, der har til formål at sikre nationer og deres borgeres sikkerhed. Spørgsmålet er derfor, hvilke kriser Europa har gennemgået det seneste par år, og især hvilke der har været betydningsfulde for Danmark. De to største og mest indflydelsesrige kriser for medlemslandene i EU har været finanskrisen og det der kendes som flygtningekrisen (Aschauer 2016; Armingeon & Ceka 2014). Det er derfor ud fra disse to kriser, at de ændrede strukturelle forhold skal ses. Begge kriser hører under den krisehåndtering som EU er sat i spil for at beskytte dets medlemslande mod (Persson et al. 2019: 635-636; Aschauer 2016).

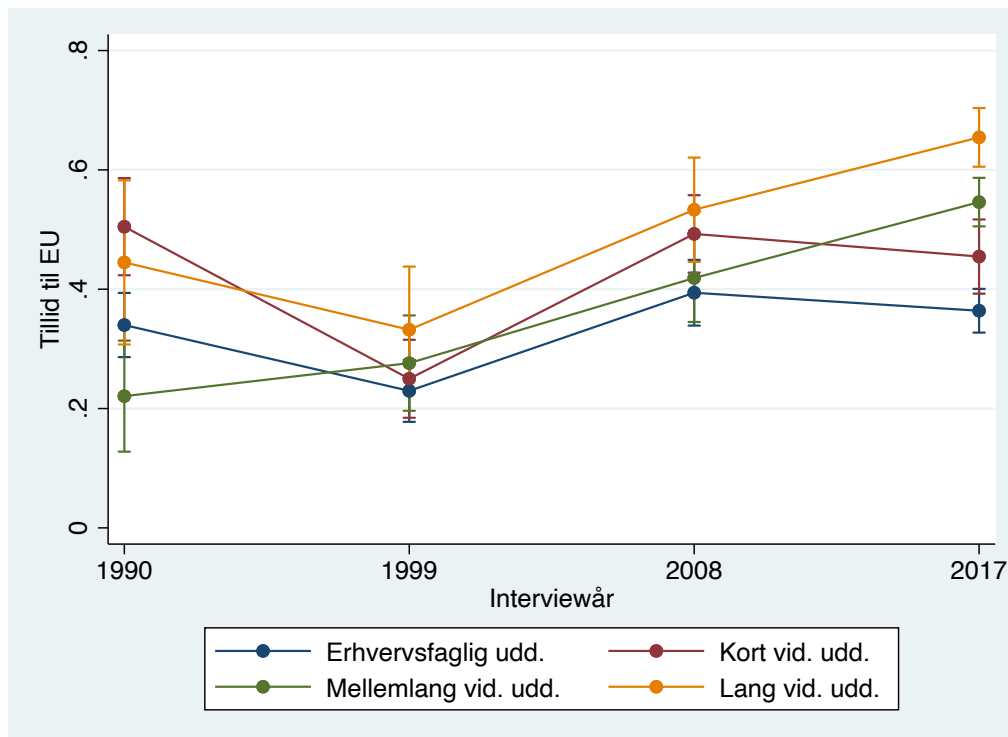
De to kriser, ses som en trussel mod den fælles europæiske solidaritet. Finanskrisen har skabt en splittelse i tilliden til EU. I 2007 lige før finanskrisen brød ud havde medlemslandene et gennemsnitligt tillidsniveau på 58%. Efter finanskrisens påvirkning af medlemslandenes økonomi falder niveauet til 47% i 2011 (Armingeon & Ceka 2014: 83). Økonomisk og erhvervsmæssig fleksibilitet samt en forøgelse af de økonomiske uligheder, har gjort bestemte lande og privilegerede personer bedre stillet gennem den krisehåndtering EU har ført (Aschauer 2016: 313-314). Der er derfor stadig spor af krisen, i hvert fald i perioden hvor EVS 2017 blev udført. Danmark har også oplevet en forøgelse af ulighed (GINI-koefficienten) de seneste 20 år, men ikke i samme omfang som de mest ulige lande i EU (Delholm & Pedersen 2018).

Konsekvensen af flygtningekrisen kan sige at have medført flere national-konservative og EU kritiske partier og forsamlinger vinder tid og plads. Som Wolfgang Aschauer pointerer det, så er den national-konservative ideologi et forsøg på at reducere frygt, angst og usikkerhed, for netop at sikre en stabilitet hos den del af befolkning, der i forvejen står usikkert (Aschauer 2016: 310). Indvandrere udenfor EU bliver en syndebuk, fordi de opfattes som en out-group, for netop at forstærke in-group sammenholdet og de kulturelle fællestræk. Hertil er det også, at de økonomiske og kulturelle sociale positioner ikke nødvendigvis er nok, men også ens eksponering for enten homogene eller heterogene etniske grupper, samt mediernes og offentlige personers udtalelser om andre nationaliteter (Aschauer 2016: 324). Dog afhænger ens accept af andre kulturer i heterogene miljøer af ens egen kulturelle og sociale baggrund (Bradford et al. 2019).

Generelt er der voksende negative orienteringer mod fremtiden for EU, her er det især de marginaliserede grupper der bliver mere synlige, da de i lang tid er blevet overset. Denne negligering har ført til radikaliseret af værdier mod udenlandske personer og post-materielle værdier (Aschauer 2016: 320; Hanquinet & Savage 2018: 425). De samme bekymringer og negative tendenser i forhold til indvandring kan findes i Danmark (Andersen et al. 2017; Frederiksen & Toubøl 2019). Der forventes derfor at være en større forskel i graden af tillid mellem de mindre privilegerede positioner og de mere privilegerede. Forestillingen om EU som en pålidelig og god institution vil derfor højst sandsynligt forbindes med privilegerede uddannelsesgrupper, da de i højere grad ser internationale institutioner som mulighed for at sikre deres sociale positioner og mobilitet i forhold til både økonomiske og kulturelle forhold (Hanquinet & Savage 2018: 447; Aschauer 2016: 319).

Figur 5 indeholder en graf over udviklingen for sandsynligheden for at have tilliden til EU fra 1990-2017 for de erhvervsfaglige, korte videregående, mellemlange videregående og de lange videregående uddannelser. Udviklingen fra 1990-2008 indeholder forskellige tendenser og mange af uddannelsesgrupperne overlapper hinanden i sandsynligheden for tillid.

Figur 5 - Tillid til EU og uddannelse

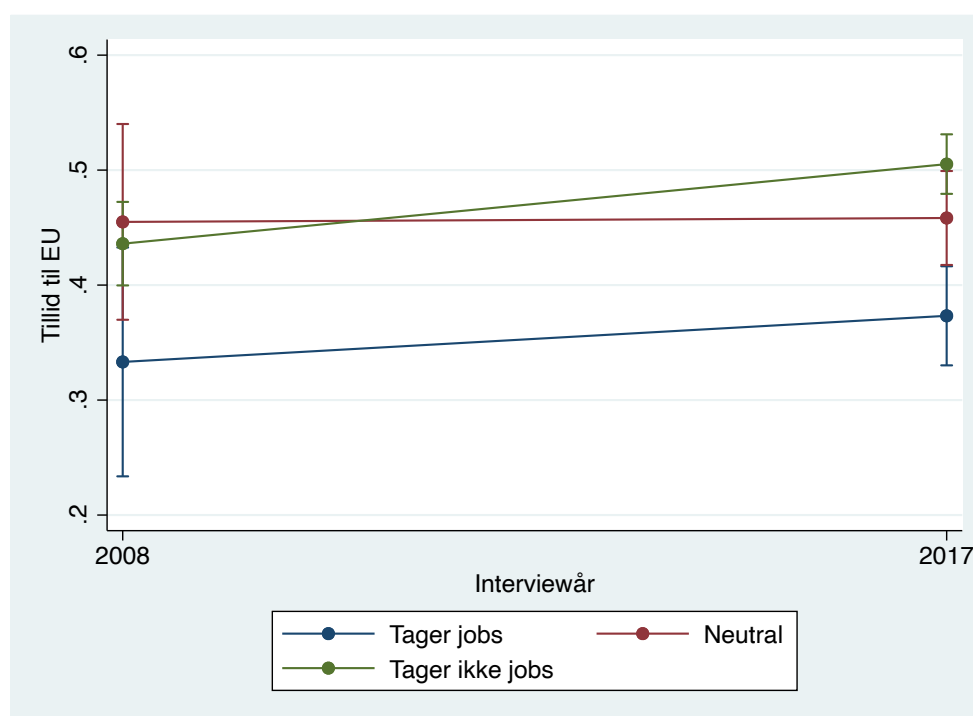

Note: Figuren viser sandsynligheden for at have tillid til EU for fire uddannelsesgrupper ved interviewårene 1990-2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Hvis vi ser på udviklingerne for uddannelsesgrupperne, så er det laveste niveau af sandsynlighed for tillid i 1999 på tværs af alle uddannelsesgrupper. Udviklingen efter 1999 viser en stigning i sandsynligheden for alle uddannelser i 2008, men kun for de længere og mellemlange uddannelser fra 2008 til 2017. Der er derfor en klar distinktion i uddannelsesgruppernes opfattelse af EU's pålidelighed, hvor der er 29.06% forskel i sandsynlighed for tillid mellem personer med erhvervsfaglige og lange videregående uddannelser, mod en forskel på 13.91% i 2008. Det sætter tingene i relief, når den gennemsnitlige ændring for alle personers sandsynlighed for tillid kun er steget med 3.9% i samme periode.

Figur 6 viser sandsynligheden for at have tillid til EU fordelt på om man oplever jobkonkurrence fra udenlandske arbejdstagere⁷. Der bliver ikke specificeret om det er arbejdstagere indenfor eller udenfor EU. Det kan dog sagtens tilskrives Europas åbne grænser for borgere fra medlemslande, at de flytter rundt for arbejdspladser (Refslund 2016). Målet for oplevet jobkonkurrence vurderes på en skala fra 1-10 som inddeles i værdierne 'oplevet jobkonkurrence' (1-4), 'neutral' (5-6) og 'ikke oplevet jobkonkurrence' (7-10).

Figur 6 - Tillid til EU og værdi om udenlandske arbejdstagere

Note: Figuren viser sandsynligheden for at have tillid til EU for hvorvidt man mener, at udenlandske arbejdstagere tager danske jobs ved interviewårene 2008 og 2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

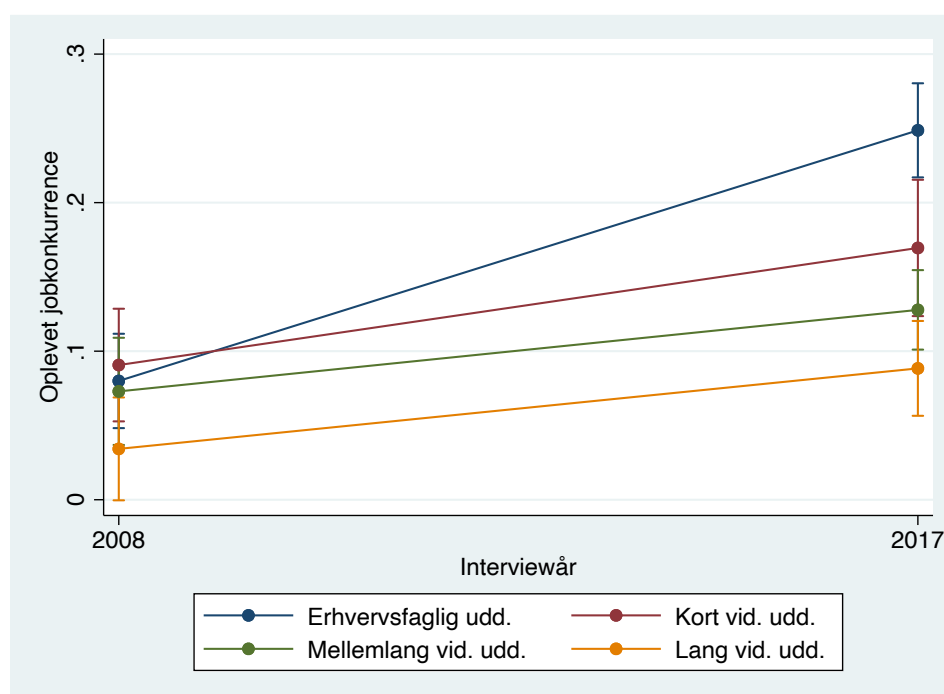
Der er kun to målinger, 2008 og 2017, men ændringen i den korte periode er væsentlig. I 2008 er der ikke signifikante forskelle mellem de tre holdningers sandsynlighed for tillid. Her skal det nævnes at forskellen mellem oplevelsen af at indvandre tager danske jobs og at de ikke gør er på 10.28%. P-værdien er på 0.054 for forskellen mellem personer der mener at indvandre tager danske jobs og

⁷ Denne holdning adskiller sig fra den oplevede jobkonkurrence ved at indikere en usikkerhed forbundet med udenlandske arbejdere der kommer til Danmark for at arbejde uden at grænser stopper dem, hvor jobkonkurrencen er en kamp om at reducere usikkerheden på arbejdsmarkedet for danske arbejdere. Det kan heller ikke afvises at der er en stærk sammenhæng mellem de to variable, men min påstand er at de stadig kan bruges i særskilte analyser, da de rummer en vis forskellighed.

personer der ikke mener det i 2008. Den er derfor lige på grænsen til at blive anerkendt som signifikant, hvilket gør den svær at ignorere. I 2017 er der etableret et lidt mere signifikant skel. Dette skel viser, at den største sandsynlighed for tillid er hos dem der *ikke* mener at udenlandske arbejdstagere tager danskernes job, hvorefter den neutrale holdning er næst størst, og til sidst med den laveste sandsynlighed for tillid findes hos dem der mener, at de udenlandske arbejdstagere tager danskernes job. Forskellen mellem dem der ikke oplever jobkonkurrence og dem der gør er på 13.19%. Det viser at der er et forhold mellem en usikker position på arbejdsmarkedet og forholdet til EU. Interessemæssigt varetager EU altså ikke interesserne for dem der er kritiske om udenlandske arbejdstagere i Danmark.

I forlængelse af figur 6, viser figur 7 udviklingen af sandsynligheden for oplevet jobkonkurrence fra udenlandske arbejdstagere på tværs af uddannelsesgrupperne. Sandsynligheden måles ved en binær sammensætning af variabelen for oplevet jobkonkurrence. Her står den 'oplevet jobkonkurrence' (1) overfor værdierne 'neutral' og 'ikke at opleve jobkonkurrence' (0).

Figur 7 – Oplevet jobkonkurrence og uddannelse

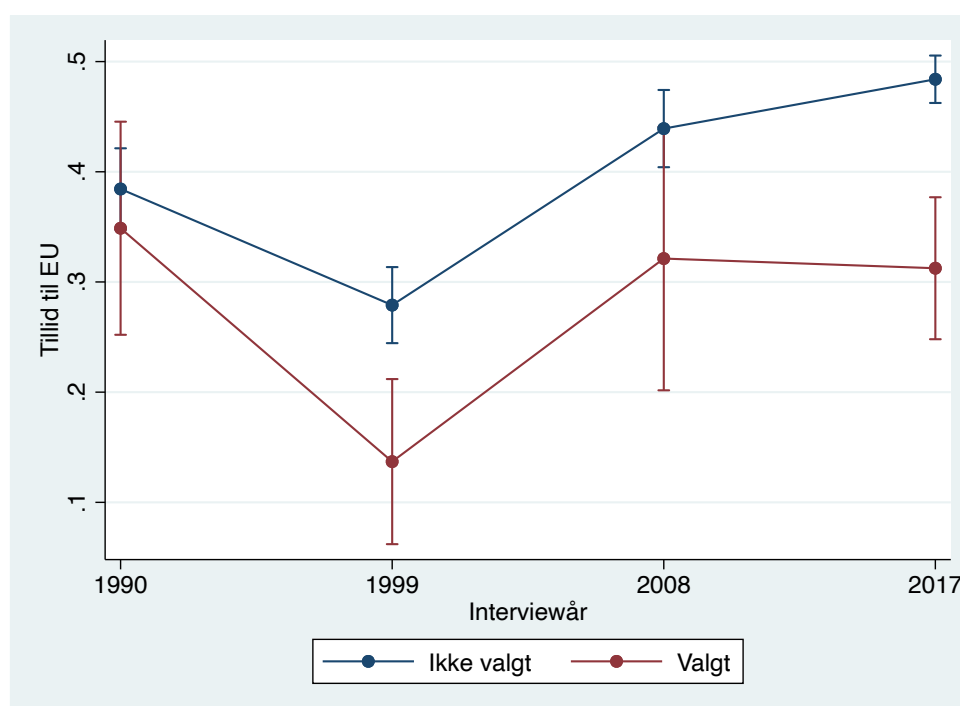

Note: Figuren viser sandsynligheden for at mene udenlandske arbejdstagere tager danske jobs for fire uddannelsesgrupper ved interviewårene 2008 og 2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

I 2008 ligger alle uddannelsesgrupperne under 10% sandsynlighed for at have et negativt syn på udenlandske arbejdstagere og uden signifikante forskelle. I 2017 ser billedet markant anderledes ud. Her har personer med erhvervsfaglige uddannelser den største sandsynlighed på 25.12%, efterfulgt af personer med korte videregående på 16.89%, så personer med mellemlange på 12.83% og til sidst den mindste sandsynlighed er hos personer med lange videregående uddannelser på 8.94%. Udviklingen viser altså en langt større oplevet usikkerhed i forhold til at opleve jobkonkurrence fra udenlandske arbejdskraft for de laveste uddannelsesniveauer på 17.20% og 8.14% i sandsynlighed for henholdsvis de erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser. Figur 6 viser sandsynligvis ikke hele sammenhængen mellem tillid og holdningen til indvandre. Der er sikkert nogle med lang videregående uddannelser der både mener, at indvandre kan tage nogle jobs, men samtidig har mere tillid til EU, da de ser udenlandske arbejdere som et gode, da det ikke udfordrer deres sociale sikkerhed. Sandsynligheden for en negativ holdning til udenlandske arbejdere ses dog størst hos de laveste uddannelsesniveauer, og i samme henseende udviser personer med den negative holdning mindre sandsynlighed for at have tillid til EU. De åbne grænser og den større tilstrømning af arbejdskraft ses som en konsekvens af EU's politiske agenda, som de sociale grupper med mindre kulturelle kapital, ikke støtter op om. Er man derfor i en udsat position i henhold til disse ændringer, vil man have større sandsynlighed for at se negativt på den grænseløse mobilisering af arbejdskraft og indvandringen, og dermed have mindre sandsynlighed for at have tillid til EU som institution der netop favoriserer denne udvikling.

Det sidste led i analysen er hvorvidt man ønsker at have udenlandske arbejdstagere eller indvandrere som naboer, og hvordan det opleves som en usikkerhed der kan relateres til EU. Dette undersøges i forhold til den kulturelle og sociale dimension af åbne grænser. At man ikke længere mener den sociale sammenhængskraft/kulturelle heterogenitet er gældende da mennesker kan være forskellige. Sandsynligheden for at have tillid til EU i forhold til om man *ikke* ønsker indvandre/udenlandske arbejdstagere som naboer (valgt) eller om man ikke har noget i mod sådanne naboer (ikke valgt) er vist ved figur 8.

Figur 8 - Tillid til EU og nabovalg

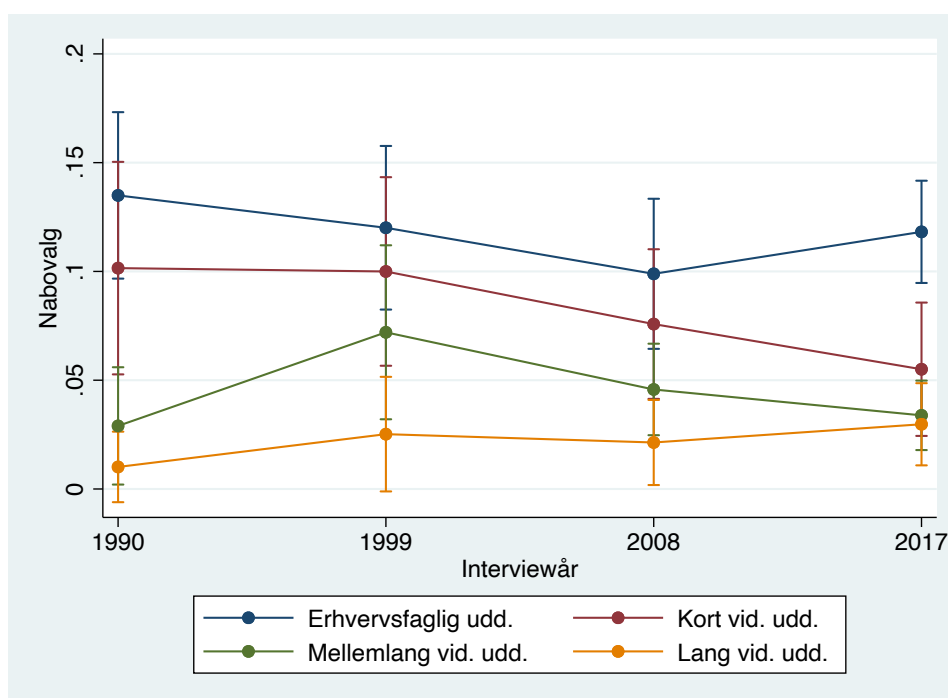
Note: Figuren viser sandsynligheden for at have tillid til EU for ikke at ønske indvandre/udenlandske arbejdstagere ved interviewårene 1990-2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Her ses en interessant udvikling fra 1990 til 2017. Udviklingen i tillid til EU følger for begge interesser nogenlunde samme mønster, den falder til 1999, for så at stige. Den store forskel kommer dog i 2017, hvor dem der ikke har noget imod udenlandske personer som naboer, udtrykker en større tilbøjelighed til at have tillid til EU, hvor dem der ikke ønsker de naboer fastholder deres niveau. Yderligere har dem der ikke ønsker at have udenlandske naboer stort set samme sandsynlighed for tillid i 2017 som i 1990. Modsat har dem der ikke har noget i mod at have udenlandske naboer en større sandsynlighed for tillid til EU i 2017 end de tidligere år. Ens ønske om kulturelt homogent

område er derfor negativ associeret med sandsynlighed for at have tillid til EU, da indvandre udfordrer den kulturelle homogenitet (eller tager danske jobs) hvilket for nogen udfordrer deres sociale sikkerhed.

Videre er spørgsmålet om hvordan valget af udenlandske naboer fordeler sig i forhold til de fire uddannelsesgrupper. Her viser figur 9 ændringen i sandsynligheden for *ikke* at ønske indvandre/udenlandske arbejdstagere som naboer i forhold til uddannelse. Her er målet for nabovalg binært ved valgt (1) og ikke valgt (0).

Figur 9 – Nabovalg og uddannelse

Note: Figuren viser sandsynligheden for ikke at ønske indvandre/udenlandske for fire uddannelsesgrupper ved interviewårene 1990-2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Udviklingen kan ses fra 1990 og frem til 2017. Denne udvikling indikerer i samme stil med figur 9 ovenfor, at sandsynligheden for ikke at ønske udenlandske naboer, er nogenlunde den samme og dermed ikke-signifikant for udvikling over tid, men forskellene mellem grupperne i 2017 er der interessante pointer. Her har de erhvervsfaglige størst sandsynlighed for ikke at ønske udenlandske naboer, hvor forskellen i sandsynligheden er signifikant i forhold til de resterende tre uddannelsesgrupper. Udviklingen er altså ikke nødvendigvis signifikant for hver uddannelsesgruppes ændring over tid, men forskellen i sandsynligheden *mellem* uddannelsesgrupperne er blevet mere signifikant

og en smule større. Det skal siges at ændringen ikke er voldsom stor, men at det stadig er i overensstemmelse med den overordnede hypotese der foreskriver, at ændringen er størst for de mindst privilegerede og mindst (eller status quo) for de mest privilegerede sociale positioner. Desuden stiger sandsynligheden også for personer med lang videregående uddannelse.

Opsamling for EU

Figur 5 viser en positiv udvikling for de mellemlange og de lange videregående uddannelser, og en negativ udvikling for de korte og erhvervsfaglige uddannelser. De supplerende grafer viser ligeledes, hvordan negative værdier rettet mod udenlandske arbejdstagere med størst sandsynlighed findes i for personer med korte og erhvervsfaglige uddannelser. Det virker til at jo flere ressourcer man har i form af kulturel kapital, des mere sikker vurderer man EU's rolle. På baggrund af de fremviste figurer vises der et sammenfald mellem at jo mere kulturel kapital man besidder, des mere positiv er man overfor udenlandske personer, både i form af deres påvirkning af det danske arbejdsmarked og den kulturelle homogenitet. Hvilket er med til at opfatte EU som en positiv investering i forhold til ens sociale position. Personer i stærke kulturelle positioner besidder derfor mere multikulturelle, post-materielle interesser. Her bliver EU set som adgang til netop denne form for symbolske kapitalformer (Hanquinet & Savage 2018), hvor personer med mindre kulturelle ressourcer ikke oplever denne støtte og berigelse, men ser EU som en katalysator for en ulighed og trussel mod deres sociale sikkerhed. Man efterspørger derfor handlekraftige institutioner for at skabe grænser for at sikre netop dansk arbejdskraft og kultur, men siden dette ikke sker, bliver forskellen i tilliden større for de nævnte uddannelsesgrupper. Derfor er de usikre og sårbare forhold personer med korte og erhvervsfaglige uddannelser, negativt associeret med EU's roller om at være en institution der skulle sikre kulturel, økonomisk og social sikkerhed blandt medlemslandenes borgere. Særligt blev EU også et mere elitært neoliberalt projekt (Olesen 2006: 47-49), som vi nu kan se udfolde sig i forhold til de højeste uddannelsesniveauer. Dette relaterer sig til de to overordnede hypoteser, hvor de præsenterede figurer viser at tilliden til EU er differentieret for uddannelsesgrupper, hvor særligt de erhvervsfaglige og i lidt mindre grad de korte videregående uddannelser udviser mindre tillid i 2017 end i 2008, i forhold til de længere uddannelser. Differentieringen findes gennem værdier om mere nationalorienterede værdier.

4.3. Det sociale sikringssystem

Social sikring er et sæt af ydelser for at sikre individuel økonomisk stabilitet. I Danmark gælder følgende sikringsydelser:

- Sygesikring
- syge- og barseldagpenge
- arbejdsløshedsforsikring
- arbejdsskedeforsikring
- folkepension og førtidspension
- ATP
- Efterløn
- børne- og ungeydelse, herunder børnetilskud⁸

Social sikring er ydelser der forsikrer os, at når vi står udenfor arbejdsmarkedet af forskellige årsager, så kan vi stadig overleve og komme tilbage hvis det er i forbindelse med sygdomsforløb eller graviditet. Det sociale sikringssystem tilbyder derfor en sikkerhed og reducere af sårbarhed for ikke at skulle arbejde med skader og sygdom, sikre barselsperioder og et værdigt liv efter ens tid på arbejdsmarkedet. Det er dog særligt arbejdsløshedsforsikringen jeg vil forholde mig til for denne delanalyse. Med ovenstående definition på social sikring er det også svært at vide hvilket aspekt respondenterne i datasættet forbinder med det sociale sikringssystem. Dog vil jeg mene, at ens forhold til institutionen vil være forbundet med de største ændringer i institutionens rolle og normative forudsætning. Her er det særligt dagpengereformerne der har påvirket vores syn på ledighed og offentlige ydelser.

Der er to udviklinger der er interessante i forhold til den sociale sikring. Det første er hvordan vi opfatter arbejdsløshed, det andet er hvordan en lavere dagpengesats og ledighedsperiode er forbundet til konkurrencestatens flexicurity (flexible + security) og det der kan betegnes som den nye kapitalismes ånd, med fokus på projekter i form af korte ansættelser og ledelsesansvar (Christensen 2017; Jensen 2018). Netop i en tid hvor atypiske, uformel og deltidsarbejde bliver mere og mere manifesteret i det danske arbejdsliv (Geelan et al. 2017; Byrne 2018; Gleerup et al. 2018), så burde det sociale sikringssystem i den danske kontekst være et sikkerhedsnet der sikrer en indkomst når

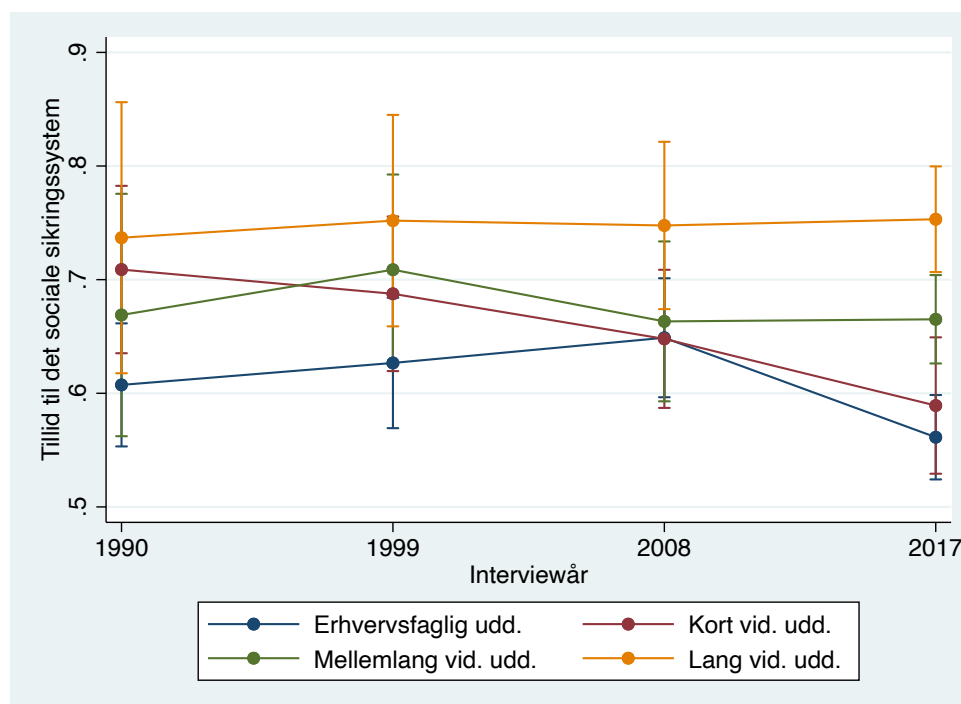
⁸ Listen er hentet fra hjemmesiden: <https://indberet.virk.dk/hvad-er-social-sikring> - sidst besøgt d. 8/5. – 2020.

man står uden job. Det sociale sikringssystem står ikke længere som institution for at reducere usikkerhed og sårbarhed i henhold til tabt arbejdskraft og overførselsindkomster, men i højere grad fremstår som et problem for beskæftigelse (Christensen 2017: 232). Som Arbejdsmarkedskommissionen skriver: "Velfærd kræver arbejde" (Arbejdsmarkedskommissionen 2009). Denne tilgang har medført en udfordring for at have råd til værd. Her har der især op igennem 90'erne blevet gennemført nedskæringer i satsen og tiden for dagpenge. Frem til 00'erne reduceres varighedsbestemelsen til 4 år, samtidig med større fokus på aktivering, for endeligt i 2015 at ende med en 2-årig periode, med et optjeningsprincip på 1 år. Denne endelig reform kan medføre at der årligt ryger mellem 6.000-10.000 ud af dagpengesystemet (Christensen 2017: 239).

De reformer af dagpengesystemet hænger analytisk meget godt sammen med de omvæltninger der skete i opfattelsen af stat og det globale samfund i 80'erne, som er præget af mere konkurrencestats perspektiver (Delholm & Pedersen 2018; Jensen 2018) og begyndelsen på mere netværksorienterede arbejdsforhold med kortere og atypiske ansættelser (Geelan et al. 2017). Med denne udvikling mod nye ansættelsesformer og konkurrencestat, er der grobund for diskussioner om hvad det sociale sikringssystem som institutionen er og hvad den bør være. Særligt erhvervsfaglige sociale grupper har vist sig kritiske overfor denne nye uformelle kapitalisme, da netop personer med erhvervsfaglige uddannelser har sværere ved at opfylde kriterierne for at leve op til forventningerne i en konkurrencestat/et netværksorienteret arbejdsmarked (Jensen 2018: 13). Med andre ord, personer med længere uddannelser har nemmere ved at omstille sig til konkurrencestatens rolle og dermed ikke se de løse ansættelser som et problem, men i større grad ser flexicurity som emancipation. De løse/atypiske ansættelser opfattes både som goder, men kan også ses som usikre ansættelsesforhold (Geelan et al. 2017: 28). Det der viser sig at have betydning for, om arbejds- eller ansættelsesforhold opleves som usikre, er blandt andet om man har oplevet arbejdsløshed i mere en tre måneder og deltidsansættelser (Geelan et al. 2017: 37-39). Dette er dog en undersøgelse forbeholdt akademikere, hvilket derfor giver anledning til at undersøge forskellen i de usikre forhold og om det har betydning for tilliden til sikringssystemet alt efter uddannelsesbaggrund.

Tillidsudviklingen fordelt på fire uddannelseskategorier er vist i figur 10. I figuren ses ændringer af sandsynligheden for at have tillid til det sociale sikringsystem for fire uddannelseskategorier.

Figur 10 – Tillid til det sociale sikringsystem og uddannelse

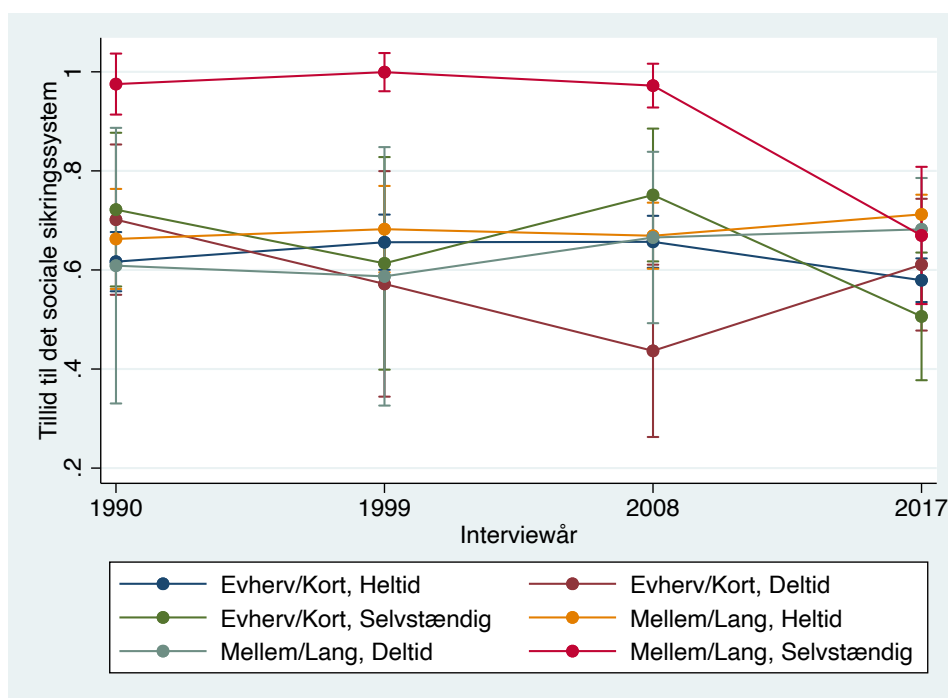

Note: Figuren viser sandsynligheden for at have tillid til det sociale sikringsystem for fire uddannelsesgrupper ved interviewårene 1990-2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Udviklingen indikerer den generelle tendens på tværs af sociale grupper og institutioner, at de tidligere interviewrunder 1990, 1999 og 2008, viser ikke-signifikante resultater for uddannelsesgrupperne. Hvertil spændet mellem de to højeste og de to laveste uddannelsesniveauer i 2017 har større og signifikante resultater. Særlig interessant er status quo for de længere og mellemlange uddannelser, hvor der er et fald for de korte og erhvervsfaglige uddannelsesgrupper. Selvom det knæk figuren viser for de respektive uddannelsesgrupper, med undtagelse af de erhvervsfaglige, ikke er signifikante, er den forskel der eksisterer i 2017, med til at pointere den ulige udvikling der antages som særlig negativ for grupper med lavere kulturel kapital. Det sociale sikringsystem er derfor ikke en institution der har forbedret de usikre situationer for de korte videregående og erhvervsfaglige uddannelser, men derimod gjort forskellen i opfattelsen af sikringsystemet som en pålidelig institution større. I form af de forskellige uddannelsers position på arbejdsmarkedet, er det interessant hvorvidt den negative udvikling i tilliden kan tilskrives netop forhold af usikre ansættelsesforhold.

Derfor viser figur 11 udviklingen i tillid til det sociale sikringsystem alt efter hvilke ansættelsesforhold de forskellige uddannelse har. For ikke at komplicere figurerne 11 og 12, bliver erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser sat sammen, hvor mellemlange og lange videregående uddannelser sættes sammen. Samtidig differentieres de to uddannelsesklynger efter om de er fuldtids-, deltidsansat eller selvstændig. Dette gøres da udviklingerne fra 2008 til 2017 i figur 10 har samme tendenser for grupperingen af uddannelserne.

Figur 11 - Tillid, uddannelse og beskæftigelse

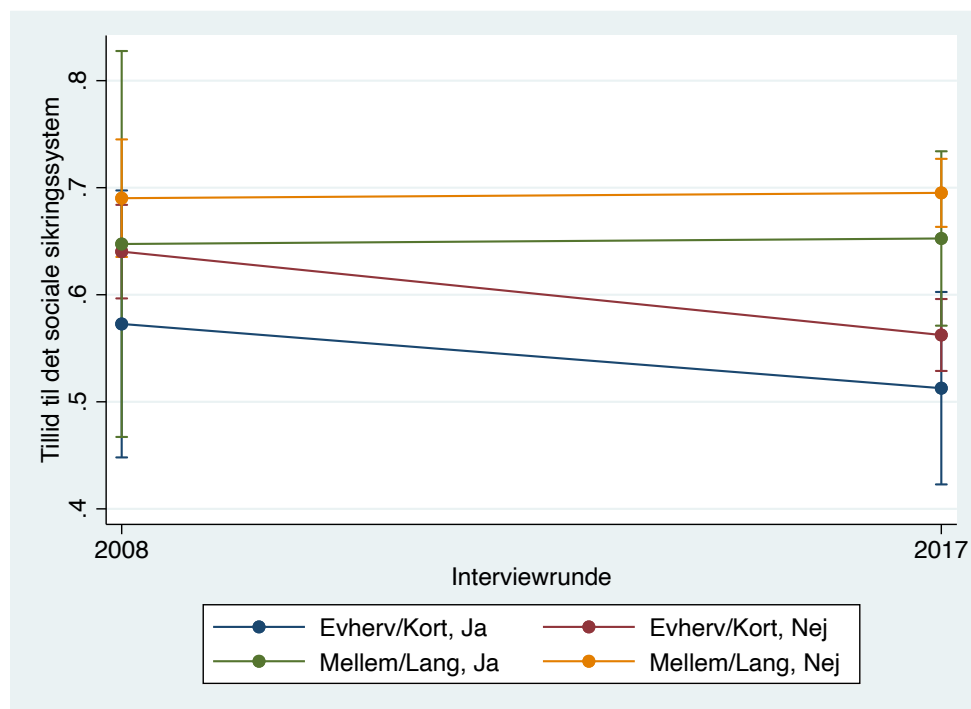
Note: Figuren viser sandsynligheden for at have tillid til det sociale sikringsystem for fire uddannelsesgrupper alt efter hvilke type beskæftigelse de har of interviewårene 1990-2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Figur 11 viser at de selvstændige oplever et fald i begge uddannelsesklynger. For de erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser der er selvstændige falder sandsynligheden for tillid med 24.51%, og 30.25% for dem med mellemlang og lang videregående uddannelse. Fuldtidsansatte med en erhvervsfaglig eller kort videregående uddannelse oplever et signifikant fald på -7.75% fra 2008 til 2017, efter et ellers stabilt niveau af tillid. Den eneste rigtige "succeshistorie" er for de deltidsansatte med erhvervsfaglig eller kort videregående uddannelse, der siden 1990 har udvist mindre tillid, men i 2017 udligner den forskel der kom i 2008 mellem de andre uddannelsesgrupper og

ansættelser. Der er derfor et analytisk argument om, at usikkerheden er blevet større hos selvstændige uanset uddannelse. Erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser har oplevet mere usikkerhed i fuldtidsstillinger.

Hvis vi ser på hvordan tilliden fordeler sig for uddannelsesgrupperne alt efter om der opleves sammenhængende arbejdsløshed i min. 3 måneder over de seneste 5 år. Figur 12 viser sammensætningen af uddannelsesgrupperne erhvervsfaglig og kort videregående, samt mellemlang og lang videregående uddannelser. Sandsynligheden for tillid er vist for de to grupper, både hvis de har oplevet arbejdsløshed (ja) eller at de ikke har (nej). Målingerne eksisterer for 2008 og 2017.

Figur 12 – Tillid, uddannelse og oplevet arbejdsløshed

Note: Figuren viser sandsynligheden for at have tillid til det sociale sikringssystem for fire uddannelsesgrupper efter om de har oplevet arbejdsløshed eller ej for interviewårene 1990-2017. Der er kontrolleret for indkomst, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Udviklingen fra 2008 til 2017 viser at der er kommet større forskel i tilliden alt efter hvilke uddannelsesgrupper der oplever arbejdsløshed. De mellemlange og lange videregående uddannelser har ingen ændringer i deres sandsynlighed for at have tillid fra 2008 til 2017. Hvorimod de erhvervsfag-

lige og kort videregående uddannelser der ikke oplever arbejdsløshed falder med 7.79% i sandsynlighed for tillid. Der er ikke en signifikant ændring for de erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser der oplever arbejdsløshed. Der er ingen forskel i sandsynligheden for tillid for de respektive uddannelsesgrupper alt efter om de oplever arbejdsløshed eller ej. Dog viser forskellene i 2017 at være større mellem de uddannelsesgrupperne end de var i 2008. Her ses det, at de mellemlange og lange videregående uddannelser der oplever arbejdsløshed har 13.99% større sandsynlighed for at have tillid, end de erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser der også oplever arbejdsløshed. I 2008 var forskellen på 7.47% uden at være signifikant.

Samme tendens findes mellem de to sammensatte uddannelsesgrupper når de ikke oplever arbejdsløshed. Der er derfor ikke klare indikationer på, at tilliden er signifikant faldende for de erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser, når de oplever arbejdsløshed. Selvom der ser større forskel i sandsynligheden for tillid, ligner det stadig en generel udvikling for de erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser. Forskellen kan ikke tilskrives den oplevede arbejdsløshed mellem uddannelsesgrupperne.

En anden analytisk tilgang kan være at finanskrisen har ramt både de selvstændige hårdere og skaber større usikre i forhold til for de erhvervsfaglige og kort videregående uddannelser. Frederiksen & Toubøl nævner at oplevet arbejdsløshed eller forvent risiko for arbejdsløshed siden 2008 har været et større usikkerhedsgrundlag for de erhvervsfaglige og kort videregående uddannelser (Frederiksen & Toubøl 2019: 413). Samtidig nævner Andersen et al. at det er sværere at komme tilbage fra arbejdsløshed når man er ældre og har erhvervsfaglige eller korte videregående uddannelser (2017: 83). Disse to forventninger kan dog ikke vises empirisk med det gældende datasæt.

Opsamling for det sociale sikringssystem

Figureerne for udviklingen af tilliden til det sociale sikringssystem viser overordnet at personer med erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser i mindre grad oplever sikringssystemet som en pålidelige institutioner, hvor de mellemlange og lange videregående uddannelser udviser mere tillid. Der må derfor være nogle strukturelle betingelser for at disse uddannelser oplever deres position overfor det sociale sikringssystem som en usikker og sårbar tilstand. Disse mener jeg man kan finde i en konkurrencestats mentalitet, der er stærkt sammenhængende med mere informations og

netværksorienterede arbejde med fleksible ansættelser og lederansvar. Som Jacob Didia Jensen påpeger, så er det ikke alle der anerkender engagementet af løse og atypiske ansættelser på arbejdsmarkedet. Der er netop en diskussion af projektorienterede og industriel logik på arbejdsmarkedet, som kan findes i de nordiske velfærdsstater. Velfærdsstater er altså kompatible med en omstilling til konkurrencestater (Jensen 2018: 18), fordi de den sociale sikring kan omstilles til flexicurity. De erhvervsfaglige og korte uddannelser kan derfor forventes at stå i en usikker og sårbar position før og når de bliver arbejdsløse, netop fordi de ikke er omstillingsparate i forhold til netværksorienteret arbejde. En anden tolkning er både konsekvenserne og efterdønningerne af finanskrisen kan have påvirket erhvervsmæssige positioner i forhold til ens kulturelle kapital. Jo mere kulturel kapital, des bedre oplever man muligheder for at kunne klare en arbejdsløshedsperiode og at kunne fungere under en 2-årig dagpengeperiode. Her viser det norske studie i usikkerhed og frygt at personer med færre kulturelle ressourcer i højere grad frygter arbejdsløshed (Schmitz et al. 2018).

Uanset hvilket analytisk perspektiv man tilskriver udviklingen, så viser graferne og tabellerne for det sociale sikringssystem, at oplevet arbejdsløshed ikke spiller en rolle i tilliden til det sociale sikringssystem. Det er derfor ikke fordi de længere uddannelsesniveauer har bestemte værdier eller interesser, men i højere grad noget der er forbundet med deres sociale position på arbejdsmarkedet. Personer med mellemlange og lange videregående uddannelser har derfor en naturlig indstilling der medfører en højere grad af tillid. Enten fordi deres erhverv generelt er sikre eller at de ikke er så bekymret for at havne udenfor dagpengesystemet, da deres tro på konkurrencestaten giver dem en naturlig indstilling af sikkerhed i forhold til arbejdsmarkedets kræfter. En sidste tolkning kan være at finanskrisen ikke rammer deres position i lige så høj grad. Dog skal det nævnes at personer med mellemlange eller lange videregående uddannelser der er selvstændige oplever et markant fald i tilliden. Da dette også sker for selvstændige med erhvervsfaglig eller kort videregående uddannelse, tolker jeg dette som en oplevet udfordring af den sociale sikkerhed for det private arbejdsmarked og eventuelle opstartsmuligheder under finanskrisen. I diskussionen om de indbefattede interesser må der altså være nogle forhindringer for, at det sociale sikringssystem ikke er med til at reducere usikkerhed og sårbarhed for de erhvervsfaglige og korte uddannelser. De målte værdier for dette datasæt, kan i hvert fald ikke bidrage med en analyse om det er direkte forbundet med social sikring eller om der er større usikkerhed på arbejdsmarkedet fra 2008. Det er interessant i forhold til det

Frederiksen & Toubøl nævner, at en forventning om at miste sit job måske har lige så stor effekt på ens usikkerhed som faktisk at opleve arbejdsløshed. Den naturlige indstilling i forhold til jobsikkerheden er i hvert fald noget mere utryk for personer med erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser. Der er i så fald et argument om at tilliden til det sociale sikringsystem er social differentieret, samt udviklingen frem til 2017 er blevet mere ulige i forhold til uddannelsesgrupperne. Den sociale differentiering virker til at ske på baggrund af hvor sikker det er at opnå beskæftigelse med personernes kulturelle kapital.

4.4. Store virksomheder

To af Tryghedsundersøgelsen mest bekymrende tendenser for danskernes usikkerhed og utryghed er bekymringer rettet mod grådige finansfolk der kan skabe nye økonomiske kriser, den anden bekymring er at uligheden i samfundet vokser (se figur 3.1 i Andersen et al. 2017 :31). Ligeledes har PwC vist, at danskernes tillid er lavest i forhold til om virksomheder har motiver udover at tjene penge til dem selv (PwC 2019: 5). Vi har set den finansielle sektor som Nets, Saxo Bank og Danske Bank, som store filialer hvor de ledende direktører hiver milliardsummer ud til dem selv, samtidig med at større økonomiske svindelsager har prydet de danske medier i de sidste 10-15 år. De store virksomheder vil i denne undersøgelse blive refereret til det finansielle og private marked. Som institution danner det sociologiske perspektiv et privat marked "(...) hvor "varme" relationer forvandles til "kolde"; steder hvor det sociale hensyn reduceres til økonomisk nyttetænkning" (Folke & Sevelsted 2010: 52). Denne logik skabes under den struktur de store virksomheder indgår i, hvor der er elementer af økonomiske incitament og økonomisk vækst. Kort sagt er det konstruktionen af *homo economicus*. Denne konstruktion af personerne i virksomhederne ses af nogle, som et marked der er drevet af en merværdi der er ødelæggende for samfundet, hvor andre ser det som et mål for økonomisk vækst og beskæftigelse. Vores tillid til dem afhænger derfor af hvorvidt det også er i vores interesse at skabe økonomisk vækst og økonomiske incitament i samfundet. Dette skyldes nok i høj også, at de indbefattede interesser i forhold til store virksomheder og sociale positioner omhandler hvorvidt de store virksomheder er med til at producere arbejdspladser og økonomisk velstand for de personer der søger mod det private arbejdsmarked.

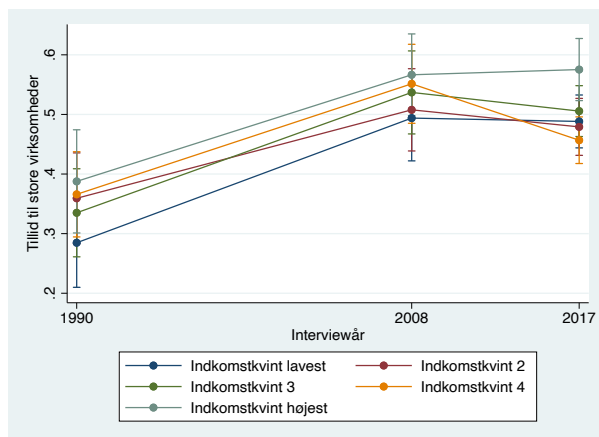
Jakob Skjøtt-Larsen og Lars Skov Henriksens viser, at den sociale gruppe der har mest tillid til store virksomheder er de (nye) privilegerede. Denne gruppe består af flest med højeste indkomst, lang

videregående uddannelse og placerer sig ved den økonomiske fraktion af den høje kapitalvolumen (Skjøtt-Larsen & Henriksen 2012: 124-125). Dog skal det nævnes, at gruppen både har ansættelser i det offentlige og private (Skjøtt-Larsen & Henriksen 2012: 134). Det er derfor interessant om der kan vises økonomiske interesser hvis man deler de højeste indkomster op i private og offentlige sektorer, alt efter om ansættelsen forbindes med kulturelle sociale grupper (offentlig) eller økonomiske (private). Det er derfor et forsøg på at inddele indkomstkventiler efter om deres erhverv er at finde i den kulturelle eller økonomiske fraktion, hvor indkomst er indikator på volumen af kapital.

De spørgsmål der undersøges for store virksomheder er altså, hvorvidt tilliden har ændret sig i forhold til interesser for økonomisk vækst og værdier om økonomisk ulighed og hvorvidt det hænger sammen med udviklingen af tillid. I henhold til den overordnede hypotese vil jeg derfor undersøge hvilke indkomstgrupper der har interesser der er forenelige med de store virksomheders. Hvor forventningen er, at de laveste indkomstgrupper, vil opleve mindre grad af indbefattede interesser. Dette forventes da de mindst privilegerede indkomstgrupper har mest at miste ved større ulighed og finansielle kriser, og derfor kan have mindre tillid til store virksomheder.

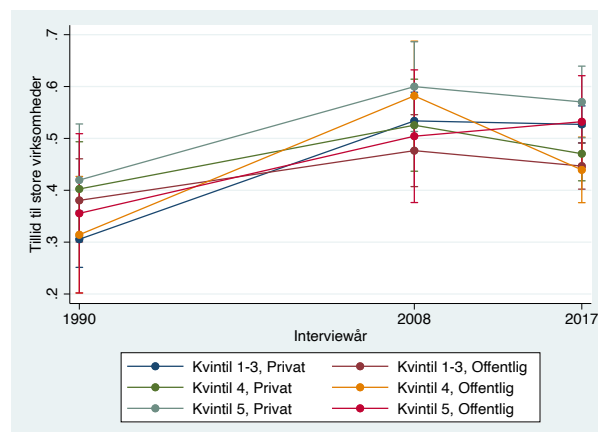
Figur 13 og 14 viser udviklingen i sandsynligheden for at have tillid til store virksomheder fra 1990-2017, dog mangler der data fra 1999. Figur 13 er for simpel i forhold til kapital forståelse, hvilket gør at jeg referer til figur 14. I figur 14 er indkomstgrupperne 1-3 sat sammen, dette gøres for at forsimple analysen og er valgt da deres niveau af tillid er nogenlunde ens i 2017.

Figur 13 - Tillid til store virksomheder og indkomst

Note: Figuren viser sandsynligheden for at have tillid til store virksomheder for fem indkomstkvintiler ved tre interviewår. Der er kontrolleret for uddannelse, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Figur 14 - tillid til store virksomheder, indkomst og sektor

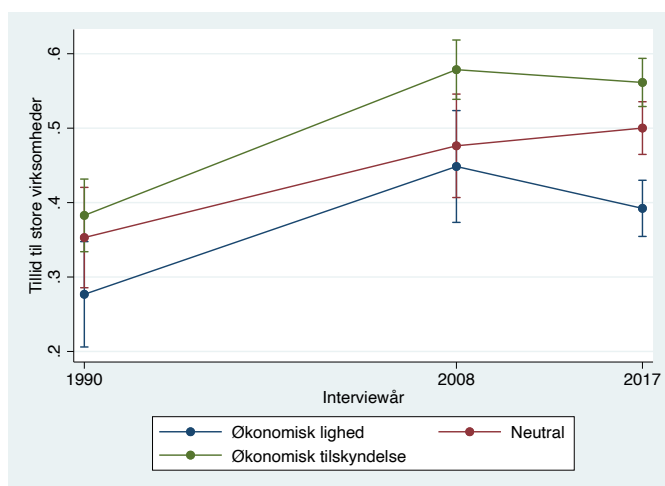
Note: Figuren viser sandsynligheden for at have tillid til store virksomheder for fem indkomstkvintiler alt efter om man er ansat privat eller offentlig ved tre interviewår. Der er kontrolleret for uddannelse, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Figur 14 viser udviklingen fra 1990 til 2008 hvor alle indkomstgrupper uanset ansættelsessector, i højere grad oplever de store virksomheder som pålidelige. Hverken i 1990 og i 2008 er der dog ikke signifikante forskelle mellem gruppernes sandsynlighed for tillid. Så der er tale om en generel stigning af tillid til de store virksomheder på tværs af alle indkomstgrupper, hvortil ingen udviser mere tillid en andre. Det tyder derfor på, at den opsvingsperiode før 2008 er blevet opfattet som konsekvens af store virksomheder. Desværre kan jeg ikke udtale mig om sandsynligheden for tillid i 1999. Den endelige udvikling fra 2008 til 2017 viser kun en betydelig ændring for kvintil 4 der har offentlige ansættelser. Udviklingen til 2017 for denne gruppe viser, at virksomhederne har måtte betale en stor pris af deres pålidelighed. Resten af indkomstgrupperne viser ikke store eller signifikante ændringer i sandsynligheden. Overraskende nok har indkomstgrupperne 1-3 i den private sektor et stabilt "højt" niveau af tillid. Det kunne ellers forventes givet virksomhedernes blakkede ry og evt. offshoringens betydning for risikoen for arbejdsløshed (Refslund 2012). Dog ender udviklingen med,

at de indkomstgrupper der har private ansættelser fastholder en oplevelse af virksomhedernes pålidelighed. Den eneste indkomstkventil med privat ansættelse der vurderer virksomhederne mere kritisk er kvintil 4.

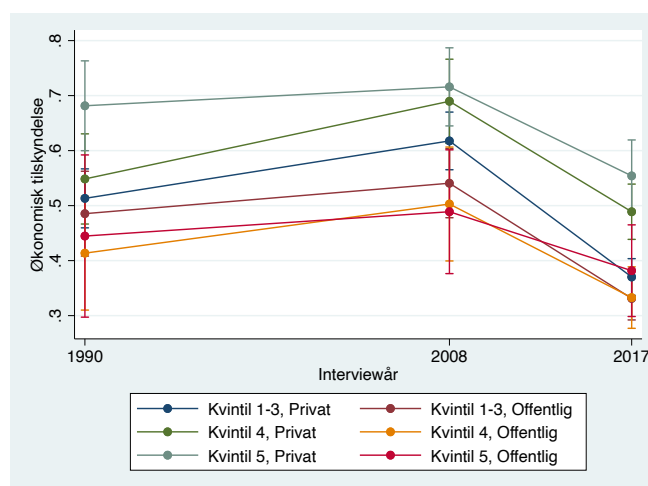
Figur 16 viser sandsynligheden for at have tillid til store virksomheder, alt efter hvilken indkomstgruppe man tilhører og om man er offentlig eller privat ansat. Målet for økonomisk lighed overfor økonomiske incitament er inddelt i tre værdier fra en skala på 1-10, som økonomisk lighed (1-4), neutral (5-6) og økonomiske incitament (7-10). I samme øjemed viser figur 15 sandsynligheden for at ønske økonomiske incitament (1) overfor sammenlagt de to værdier (0), alt efter hvilken indkomstgruppe samt sektor man tilhører.

Figur 16 - Tillid til store virksomheder og økonomisk lighed

Note: Figuren viser sandsynligheden for at have tillid til store virksomheder for fem indkomstkventiler alt efter om man er ansat privat eller offentlig ved tre interviewår. Der er kontrolleret for uddannelse, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Figur 15 - Økonomisk tilskyndelse, indkomst og sektor

Note: Figuren viser sandsynligheden for at ønske økonomiske incitament i samfundet for fem indkomstkventiler ved tre interviewår. Der er kontrolleret for uddannelse, alder, beskæftigelse, politisk orientering, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Figur 16 viser kort sagt, at jo mere man ønsker økonomiske incitament i samfundet, des større tillid til store virksomheder har man. Særligt er forskellen mellem personer der ønsker økonomisk lighed og personer der ønsker økonomiske incitament størst med 16.91% forskel i sandsynligheden for tillid. Hvilket er en stor forskel. Hvis vi ser på figur 15 i forhold til ønsket om økonomiske incitament i samfundet, i forhold til indkomstkventil og ansættelse i offentlig eller privat sektor. Generelt er der en mindre sandsynlighed for alle indkomstgrupper for at mene der skal være økonomiske incitament i samfundet. Fra 1990 til 2008 udvises der hos alle de private ansatte et større

ønske om økonomisk incitament på tværs af indkomstforskelle. Hvordan niveauet var i 1999 kan jeg ikke udtale mig om, men for niveauet i 2008 virker det til at være præget af opsvingsperioden i 00'erne. Det er også interessant for udviklingen fra 2008 til 2017, hvor markante fald sker for alle indkomstgrupper. Det endelig billede viser dog stadig den højeste indkomstgruppe som værende mest tilbøjelig til at mene de økonomiske incitament skal være i samfundet. I 2017 er der to klynger. De private ansatte med de to højeste indkomster udviser størst sandsynlighed i ønsket om økonomiske incitament. De offentlige ansatte uanset indkomst og indkomstgruppen 1-3 som privat ansatte, har stort set lige lav sandsynlighed for at ønske økonomiske incitament. Derfor, jo mere ens kapital består af økonomiske og indkomstmæssig størrelse, des større sandsynlighed for at ønske økonomiske incitament i samfundet. Faldet for indkomst 1-3 med private ansættelser er ret overraskende. Sammen med de to tidligere figurer, kan man vurdere at de ønsker økonomisk lighed og regner med at de store virksomheder kan bidrage med dette. Ønsket om økonomisk lighed kan stamme fra den finansielle krises påvirkning, hvor en økonomisk knaphed øger sandsynligheden for at ønske økonomisk lighed (Jæger 2013).

Tabel 7 viser, at hvis man ønsker økonomisk vækst, så har man 8.74% større sandsynlighed for at have tillid til store virksomheder i år 2017. Økonomisk vækst måles som en binær variabel med ønsket om økonomisk vækst de næste 10 år (1) overfor tre andre værdier⁹ om samfundets udvikling (0).

Tabel 6 - Tillid og økonomisk vækst

VARIABLES	Model (1) Ikke kontrolleret	Model (2) Kontrolleret
Økonomisk vækst	0.130*** (0.0185)	0.0874*** (0.0217)
Konstant	0.433*** (0.0114)	0.232*** (0.0621)
Observationer	3,065	2,855
R ²	0.016	0.062

Standardfejl i parentes. Model 1 er uden kontrolvariable. Model 2 er kontrolleret for uddannelse, indkomst, beskæftigelse, alder, politisk orientering, køn og interviewmetode. Model 2 er med vægtede tal.

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05

⁹ De tre andre værdier er: Sikre et stærkt forsvar, give folk større indflydelse på deres job og lokalsamfund og at forsøge at forskønne vores byer og landområder.

Datasættet indeholder kun ønsket om økonomisk vækst i årene 1990 og 2017. Da jeg vurderer det som et for stort spring forsøger jeg at vise hvordan forholdet ser ud i 2017. Ens interesser for økonomisk vækst indbefattes derfor til en hvis grad af de store virksomheder. Denne model er dog en generel model for alle respondenter i 2017. Det næste led i analysen vil derfor forsøge at vise hvilke indkomstgrupper der har mener at økonomisk vækst for samfundet, er det vigtigste mål.

I forlængelse af tabel 7, viser tabel 8 hvordan indkomstgruppe og ansættelse i enten den offentlige eller private sektor har betydning for ens ønske om økonomisk vækst. Målet for økonomisk vækst er det samme som for tabel 7.

Tabel 7 - Økonomisk vækst, indkomst og sektor

VARIABLES	Model (1) Ikke kontrolleret	Model (2) Kontrolleret
Kvintil 1-3 X Privat sektor	-0.126*** (0.0353)	-0.0408 (0.0403)
Kvintil 1-3 X Offentlig sektor	-0.199*** (0.0366)	-0.0848* (0.0421)
Kvintil 4 X Privat sektor	0.00645 (0.0394)	0.0599 (0.0438)
Kvintil 4 X Offentlig sektor	-0.190*** (0.0420)	-0.118** (0.0455)
Kvintil 5 X Privat sektor	Reference (0)	Reference (0)
Kvintil 5 X Offentlig sektor	-0.150** (0.0508)	-0.0817 (0.0544)
Konstant	0.502*** (0.0314)	0.260*** (0.0681)
Observationer	2,643	2,576
R ²	0.025	0.080

Standardfejl i parentes. Model 1 er uden kontrolvariable. Model 2 er kontrolleret for uddannelse, beskæftigelse, alder, politisk orientering, køn og interviewmetode. Model 2 er med vægtede tal. *** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05

Tabellen viser ønsket om økonomisk vækst i samfundet som den afhængige variabel, hvor indkomstgrupper alt efter om de er ansat offentligt eller privat er valgt som uafhængig variabel. I tabel 8 er der en model (1) der viser den ikke-kontrollerede sammenhæng, hvor den anden model (2) viser sammenhængen med kontrolvariable. Her er indkomstkventil 5 i den private sektor valgt som referencekategori. De andre indkomstkventiler i private ansættelser har ikke signifikante forskelle i sandsynligheden for at ønske økonomisk vækst, heller ikke for indkomstkventil 5 og offentlig ansat. Dog

vises der en betydelig forskel i sandsynligheden, for indkomstkventil 1-3 og 4 der er ansat i den offentlige sektor. Her er forskellen henholdsvis -8.48% og -11.8% i sandsynlighed for ønsket økonomisk vækst. Tabel 8 viser, at økonomisk vækst primært er fokuset for de private ansættelser. Der er ikke en signifikant forskel mellem kvintil 5 i forhold til om de er private ansatte eller offentlige. Dette kan tolkes i overensstemmelse med Skjøtt-Larsen & Henriksen (2012) der ser den højeste indkomstgruppe med offentlige ansatte som højt ansatte ledere der stadig både kan placeres i den økonomiske og kulturelle fraktion af høj kapital volumen, og derfor kan have interesser der er forbundet med økonomisk vækst.

Opsamling for store virksomheder

Figur 13 og 14 viser at afstanden mellem de forskellige indkomstgruppers niveauer for tillid er blevet større. Særligt er der en forskel hvis man inddeler indkomsterne i mere kulturel (offentlig ansat) eller økonomisk (privat ansat) fraktion. For at følge argumentet om interesser, viser figur 16 at der er kommet større skel i niveauet af tillid, alt efter om man ønsker økonomiske incitamenter i samfundet, eller om man ønsker økonomisk lighed. Her har ønsket om økonomiske incitamenter mere tillid, og forventer derfor at de store virksomheder efterlever der. I den sammenhæng viser figur 15 hvordan det også er de to højeste indkomstgrupper i den private sektor der har størst sandsynlighed for at ønske økonomiske incitamenter fremfor økonomisk lighed.

For at føre analysen tilbage til argumentet om at det ikke handler om individuelle kalkuleringer af gevinst for at have tillid, så handler det i stedet om et sammenfald mellem social position, interesser og hvordan interesser skaber mening. For de store virksomheder er det i højere grad en differentiering mellem offentlig og privat. Der er derfor stor forskel i fordelingspolitiske og moralske spørgsmål, som også i høj grad kan differentieres i forhold til kulturelle klasser og økonomiske klasser. I forhold til en analyse der er inspireret af Bourdieu (2010; Skjøtt-Larsen & Henriksen 2012), betyder det at de strukturelle forhold der giver mulighed og plads til interesser af økonomiske eller kulturelle positioner, skaber en relation mellem social position og institution. Her legitimeres ønsket om økonomisk vækst og incitamentene af virksomhederne, der belønner personer der følger denne legitimeret interesse ved at sikre deres sociale positioner på arbejdsmarkedet. Store virksomheder fremstår derfor for nogle af de økonomiske grupper som en måde at sikre deres position og værdier fordi

de sikre vækst og beskæftigelse gennem økonomiske incitamenter. Hvor andre ser dem som ødelæggende elementer ved at de enten skaber ulighed, snyder i skat eller medfører finansielle kriser. For et sådan argumentet forventes det at personer med økonomiske positioner enten styrer eller arbejder i virksomheden, hvortil ens værdier og interesser derfor varetages af institutionen, fordi sikkerhed i ens sociale position er forbundet med vækst og jobsikring af de store virksomheder. Dette forklares ud fra de viste figurer og tabeller der viser, at de indkomstgrupper der er forbundet med private ansættelser har størst sandsynlighed for at ønske økonomisk vækst og incitamenter for samfundet. Særligt er dette argument at finde hos indkomstgrupperne 1-3 der er privat ansatte. Det antages at de oplever en sikkerhed ved at virksomheder er tilstede fordi de netop sørger for jobs til de sociale grupper der er at finde i den økonomiske fraktion af det sociale rum (Skjøtt-Larsen 2012).

Det eneste der strider i mod forståelsen af økonomiske positioner oplever virksomhederne som pålidelige er indkomstkventil 4 med private ansættelser. Det virker ikke til at de synes virksomhederne lever op til forventningen om økonomiske incitamenter og økonomisk vækst. Af dette udleder jeg, at de må tilhøre den gruppe der ikke er sikre på at store virksomheders egeninteresser ikke gavner samfundets økonomisk vækst eller incitamenter. Deres økonomiske mellemposition i forhold til kvintilerne 1-3 og 5, gør at de måske ikke oplever en større sikkerhed af beskæftigelse i forhold til kvintil 1-3, og at de økonomiske incitamenter i højere grad favoriserer topposterne i virksomhederne.

For denne delanalyse virker den første overordnet hypotese, om en social differentiering i opfattelsen af store virksomheder som pålidelige, til at være opfyldt. Der er forskel på baggrund af hvad der kan beskrives som sociale positioner fordelt på kapitalfraktionerne kulturel og økonomisk. I henhold til den anden, er der ikke voksende ulighed i vurderingen af tillid, men i højere grad forskellen i fraktionerne af det sociale rum. Der er både lave og høje indkomstgrupper der har tillid og ikke tillid, hvor offentlig eller privat ansættelse er en større markør end indkomst alene. De store virksomheders pålidelighed virker til at være rettet mod deres rolle om at sikre beskæftigelse.

4.5. Miljøorganisationer

I det første afsnit af Debatten efter nedlukning på grund af Covid-19¹⁰, står Lars Rebien Sørensen (direktør for Novo Nordisk Fonden) og fortæller om, at der ikke vil være økonomiske midler til at klare den grønne omstilling. Ifølge ham vil Asien i højere grad prioritere at skabe en stabil økonomi efter de negative økonomiske effekter af Covid-19. I dette argument ligger der altså en tanke om, at økonomisk vækst og grøn omstilling ikke kan hænge sammen. Hvorvidt det faktisk er sandt er ikke det væsentlige her. Det er i større grad, den ideologiske positionering og uforenlighed man forestiller sig, når man vurderer om hvorvidt man ønsker grøn omstilling eller økonomisk vækst. Det kan derfor tænkes, at man i høj grad inkluderer NGO'er i sine forståelse af kategorien miljøorganisationer, da non-profit både vokser frem og påvirker dagsorden for klimaet (Levinsen 2019: 167). Igen er der altså ikke samme mål når man snakker om vækst og miljøbeskyttelse. De skeptiske for klimaudfordringerne og deres betydning for vores samfundsforhold mener nok i større grad, "(...) at de globale og internationale udfordringer på miljø- og klimaområdet har fået *for* stor opmærksomhed på bekostning af andre samfundsmæssige problemer" (Levinsen 2019: 169). Samfundsmæssige problemer der er i denne gruppes interesse, bliver nedprioriteret eller varetages ikke. Problemet opstår især når miljøbeskyttelse foreslår reguleringer af det industrielle og private erhvervsliv. Man ønsker derfor ikke, at institutioner der ikke varetager ens interesser begynder at kræve ændringer der opleves som en forværring af ens sociale position. Derfor må det antages, at hvis miljø- og klimabeskyttelse står i opposition til økonomisk vækst og skabelse af jobs (som det gør i spørgsmålsformuleringen for EVS), så vurderer man ikke at miljøorganisationer indbefatter ens interesser for erhvervslivet (Levinsen 2019: 171). Hvor andre vil se splittelsen af værdier om miljø og klima som et værdipolitisk spørgsmål, undersøger jeg det som går forud for selve værdispørgsmålet. Nemlig at ens sociale position danner baggrunden for at vurdere spørgsmål om politiske værdier. Værdierne om miljø- og klimabeskyttelse kan beskrives som 'new politics'. Denne inddeling af politiske værdier kan betegnes som post-materielle / materielle eller liberale / anti-liberale. Det er værdier der er mere orienterede mod netop værdier som miljø/klima, tolerance, kreativitet, tillid og kritik af autoriteter (Frederiksen 2019a: 15-16). I sin undersøgelse af netop 'new politics' viser Harrits et al., at værdier der er forbundet med grøn omstilling og klimabevidsthed findes i den kulturelle elite (2010). Dette er også vist i en nyere norsk undersøgelse (Flemmen & Haakestad 2018). Begge

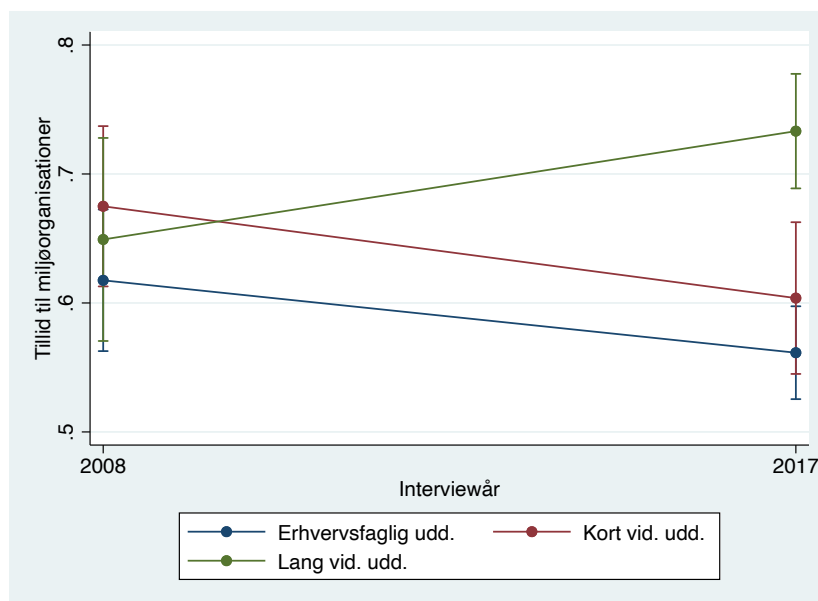
¹⁰ Afsnittet blev sendt torsdag d. 28. Maj. 2020.

undersøgelser viser, at der eksisterer en homologi mellem rummet for sociale positioner og det politisk-moralske rum. Med min begrænset tilgang i forhold til Harrits et al. og Flemmen & Haakestad, benytter jeg mig af uddannelse som indikator for kulturel kapital. Det forventes derfor, at jo mere kulturel kapital, des større sandsynlighed er der for at have tillid til miljøorganisationer på baggrund af indbefattede interesser og forholdet mellem kulturel kapital og 'new politics'.

Til analysen af tillid til miljøorganisationer vil der kun benyttes data fra 2008 og 2017, da der ikke tidligere har været spurgt ind til disse institutioner. For variable om værdier rettet mod miljøorganisationer er der kun data fra 2017. Denne analyse vil altså begrænse sig til, udviklingen fra 2008 til 2017, med supplerende analyse for hvordan distinktionen i værdierne forholder sig i 2017 alene. Dog vil jeg trække på Klaus Levinsens analyse af udviklingen i holdninger til miljøbeskyttelse som går længere tilbage end 2008 (Levinsen 2019).

Her viser den første figur 17 i denne delanalyse, sandsynligheden for at have tillid til miljøorganisation for uddannelsesgrupperne: erhvervsfaglige, kort videregående og lange videregående uddannelser. Disse uddannelsesgrupper er valgt for deres udvikling i sandsynligheden og fordi der er et ressourceforhold mellem dem.

Figur 17 - Tillid til miljøorganisationer og uddannelse

Note: Figuren viser sandsynligheden for at have tillid til miljøorganisationer med forskellige uddannelsesgrupper for de to interviewår 2008 og 2017. Det er kontrolleret for alder, beskæftigelse, politisk skala, alder, køn og undersøgelsesmetode. Modellen er med vægtede tal.

Udviklingen viser hvordan sandsynligheden i 2008 er målt med stor usikkerhed for uddannelsesgruppernes tillid. Der kan ikke måles en nævneværdig og signifikant forskel. I 2017 er det ændret til, at de lange videregående har meget større sandsynlighed for at have tillid, end både de erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser. Igen er ændringerne for de respektive uddannelsesgrupper ikke signifikante fra 2008 til 2017, men den samlede ændring viser en forskel om miljøorganisationer opfattes som tillidsværdige. De lange videregående uddannelser har 12.95% og 17.18% større sandsynlighed for tillid til miljøorganisationer end henholdsvis korte videregående og erhvervsfaglige uddannelser. For de to sidstnævnte er der ikke en signifikant forskel i sandsynligheden. De erhvervsfaglige og korte videregående uddannelser kan måske godt have tillid til miljøorganisationernes evner til at klare klimakriser, men det interessante er om de har fælles interesser. Som nævnt ovenfor er der nemlig en forstælling om uforenlige interesser mellem økonomisk vækst og miljøbeskyttelse. Derfor vil de næste tabeller forsøge at vise hvilke uddannelsesgrupper der er tilbøjelig til at give penge til miljøbeskyttelse og om de ønsker økonomisk vækst selvom det skader miljøet eller om beskyttelse af miljøet skal sikres uanset de negative økonomiske omkostninger. Levinsen nævner hertil, at man kan forvente en generel mindre villighed til miljøbeskyttelse i 2017. Dette argument findes både i den generelle udvikling af tillid til miljøorganisationer (jf. tabel 1) og den generelle udvikling i villighed til at afgive en del af sin indtægt for miljøbeskyttelse (se tabel 7.4 i Levinsen 2019: 178-179).

Tabel 8 viser sammenhængen mellem hvor enig man eller uenig man er i at give en del af sine indtægter til miljøbeskyttelse og hvor stor sandsynlighed der er for at have tillid til miljøorganisationer. Svarkategorien 'helt enig' er valgt som referencekategori. Her er der et klart forhold mellem ens villighed til at donere penge til miljøbeskyttelse og tilliden til miljøorganisationer. Forskellen mellem at være helt enig overfor helt uenig i ønsket om at give penge til miljøbeskyttelse viser en forskel på 41.6% i sandsynligheden for at have tillide til miljøorganisationer.

Tabel 8 - Tillid og afgive indtægt til miljøbeskyttelse

VARIABLES	(1) Ikke kontrolleret	(2) Kontrolleret
Enig	-0.148*** (0.0227)	-0.0947*** (0.0229)
Hverken enig/uenig	-0.306*** (0.0243)	-0.219*** (0.0267)
Uenig	-0.421*** (0.0318)	-0.315*** (0.0360)
Helt uenig	-0.506*** (0.0448)	-0.416*** (0.0502)
Konstant	0.821*** (0.0186)	0.937*** (0.0560)
Observationer	3,253	2,993
R ²	0.087	0.134

Standardfejl i parentes. Model 1 er uden kontrolvariable. Model 2 er kontrolleret for uddannelse, indkomst, beskæftigelse, alder, politisk orientering, køn og interviewmetode. Model 2 er med vægtede tal.
*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05

Man kan derfor se, at hvis man investerer i miljøbeskyttelse, så har man en forventning om at den interesse bliver varetaget af miljøorganisationer.

Tabel 9 inkluderer at være meget enig/enig (1) i at give penge til miljøbeskyttelse overfor hverken enig eller uenig, uenig og meget uenig (0), som afhængig variabel og uddannelse som uafhængig variabel. I tabellen er der model 1 der viser en ikke-kontrolleret sammenhæng, hvor model 2 viser den kontrollerede sammenhæng. Tabellen viser derfor uddannelsesgruppernes sandsynlighed for at være villige til at give penge til miljøbeskyttelse, hvor lang videregående uddannelse er valgt som referencekategori. Her har de erhvervsfaglige og de korte videregående uddannelser henholdsvis 17.94% og 11.54% mere sandsynlighed for at være uenige i at ville give penge til miljøbeskyttelse i forhold til personer med en lang videregående uddannelse.

Tabel 9 - Afgive indtægt til miljøbeskyttelse og uddannelse

VARIABLES	(1) Ikke kontrolleret	(2) Kontrolleret
Grundskole og gym.	-0.147*** (0.0291)	-0.113*** (0.0340)
Erhvervsfaglig	-0.223*** (0.0273)	-0.179*** (0.0308)
Kort vid.	-0.140*** (0.0355)	-0.115** (0.0382)
Mellemlang vid.	-0.0752** (0.0277)	-0.0543 (0.0300)
Lang vid.	Reference (0)	Reference (0)
Konstant	0.713*** (0.0221)	0.902*** (0.0586)
Observationer	3,242	3,030
R ²	0.024	0.084

Standardfejl i parentes. Model 1 er ikke kontrolleret. Model 2 er kontrolleret for indkomst, beskæftigelse, alder, politisk orientering, køn og interviewmetode. Model 2 er med vægtede tal.

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05

Der er derfor en klar tilbøjelighed for de lange videregående uddannelser at have interesser der er i overensstemmelse med miljøorganisationers. De accepterer i hvert fald gerne et personligt økonomisk tab for at støtte miljøbeskyttelse. Differentieringen i ønsket om at betale for miljøbeskyttelse kan forbindes enten som en modvilje til at ville betale, eller en manglende tillid til at det vil

gøre en forskel (Levinsen 2019: 187).

I tabel 10 er der valgt tillid til miljøorganisationer som afhængig variabel, hvor den uafhængige variabel er et binært mål for økonomisk vækst (0) fremfor beskyttelse af miljøet (1). Her ses det i den kontrollerede model, at når man ønsker miljøbeskyttelse, så har man 19.2% mere sandsynlighed for at have tillid til miljøorganisationer, end personer der ønsker økonomisk vækst.

Tabel 10 - Tillid og miljøbeskyttelse

VARIABLES	(1) Ikke kontrolleret	(2) Kontrolleret
Beskyttelse af miljøet	0.243*** (0.0201)	0.190*** (0.0244)
Konstant	0.451*** (0.0174)	0.599*** (0.0675)
Observationer	2,946	2,726
R ²	0.047	0.122

Standardfejl i parentes. Model er ikke kontrolleret. Model 2 er kontrolleret for uddannelse, indkomst, beskæftigelse, alder, politisk orientering, køn og interviewmetode. Model 2 er med vægtede tal.

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05

Med den forskel tabel 11 viser, kan det udledes personer der ønsker beskyttelse af miljøet over økonomisk vækst henvender sig til miljøorganisationer for. Miljøorganisationer forventes ikke at skabe økonomiske vækst og jobs, men i højere grad at stå i vejen for det. Der er altså en accept om manglende økonomisk incitament forbundet med at prioriterer miljøet.

Tabel 11 er i forlængelse til tabel 3 en sandsynlighedsmodel med den afhængige variabel beskyttelse af miljøet (1) fremfor økonomisk vækst (0) med uddannelsesgrupper som uafhængig. Her er det kun de erhvervsfaglige uddannelser har en signifikant værdi i forhold til de længere videregående uddannelse. Der er en forskel på -7.7% i sandsynligheden for at ønske beskyttelse af miljøet for personer med erhvervsfaglige uddannelser. For personer med kort videregående uddannelse er der ikke klar indikation på, at de ønsker miljøbeskyttelse fremfor økonomisk vækst.

Tabel 11 - Miljøbeskyttelse og uddannelse

VARIABLES	(1) Ikke kontrolleret	(2) Kontrolleret
Grundskole og gym.	-0.140*** (0.0266)	-0.0616 (0.0326)
Erhvervsfaglig	-0.142*** (0.0249)	-0.0770* (0.0299)
Kort vid.	-0.116*** (0.0322)	-0.0467 (0.0359)
Mellemlang vid.	0.00276 (0.0253)	0.0175 (0.0285)
Lang vid.	Reference (0)	Reference (0)
Konstant	0.833*** (0.0201)	0.860*** (0.0603)
Observationer	2,936	2,756
R ²	0.025	0.055

Standardfejl i parentes. Model 1 er ikke kontrolleret. Model 2 er kontrolleret for, indkomst, beskæftigelse, alder, politisk orientering, køn og interviewmetode. Model 2 er med vægtede tal.

*** p<0.001, ** p<0.01, * p<0.05

Levinsen påpeger ligeledes at der generelt er stor opbakning til at prioritere miljøet, hvor 60% af danskerne mener at man ikke kan overvurdere truslerne mod miljøet (Levinsen 2019: 174-175). Det er derfor ikke overraskende at der ikke findes flere signifikante forskelle i ønsket om miljøprioritering.

Opsamling for miljøorganisationer

Figur 17 viser at der er kommet et stort skel i tilliden til miljøorganisationer fordelt mellem lang videregående, kort videregående og de erhvervsfaglige uddannelser, hvor det er de lange videregående uddannelser som udviser større tillid i forhold til miljøorganisationer. Det er derfor interessant hvordan ens kulturelle kapital er med til at udvise interesser og værdier der stemmer overens med miljøorganisationernes. De korte videregående uddannelser ønsker måske at miljøet bør beskyttes, men de er ikke klar til at miste økonomisk position på grund af det, i og med de ikke vil donere deres indkomst. I en diskussion kan man argumentere for, at 'new politics' værdier falder sammen med post-materielle værdier, hvilket betyder at de lange videregående uddannelser har et sikkert økonomisk og overlevelsgrundlag. Hvilket gør at de nu har råd til at have værdier af mere post-materielle karakter, samtidig med at strukturelle ændringer hen mod en grøn omstilling ikke vil udfordre deres jobs. Dette ses i tabel 10, hvor de længste uddannelser også udtrykker mere villighed til at give en del af deres indtægter til miljøorganisationer. Her antages det, at personer med overvejende kulturel kapital placerer sig på venstrefløjen og udtrykker mere post-materielle værdier, hvortil de udtrykker større bekymring for miljøet og fokuserer ikke synderligt på økonomiske spørgsmål (Harrits et al. 2010; Schmitz et al. 2018). Med denne simpel analyse af tilliden er det dog begrænset hvordan de lange uddannelser kan forventes at fordele sig i et socialt rum.

Yderligere viser tabel 12 at det kun er de erhvervsfaglige uddannelser der udviser mindre tilbøjelighed til at ønske miljøbeskyttelse over økonomisk vækst og jobs. Der er to analytiske pointer med denne tabel. For det første hænger tabellens empiriske materiale meget godt sammen med argumentet om, at institutioner der forsøger at ændre ens sociale sikkerhed ikke opleves som indbefattede interesser. Her tænkes der særligt på det uforenelige standpunkt mellem miljøbeskyttelse og økonomisk vækst. Hvis miljøorganisationerne forsøger at regulere det industrielle erhverv, vil man i høj grad nedprioritere støtte til sådanne institutioner, hvis sådanne reguleringer ikke indbefatter ens interesser. For det andet viser det en generelt høj opbakning til miljøbeskyttelse i samfundet. Ønsket om at beskytte miljøet kan der stadig være forbundet med en mistillid om sådanne reguleringer overhovedet er mulige at indføre. Dette kan være hvorfor de korte videregående uddannelser

ikke vurderer miljøorganisationer som kompetente nok til enten selv at regulere eller at påvirke det politiske system.

Hermed mener jeg at tabellerne med sandsynlighedsmodellerne understreger, hvordan både tilliden er socialt differentieret og hvis der er et argument om at post-materialistiske værdier og interesser kommer efter materiel sikkerhed, så er der også en voksende ulighed i tilliden til miljøorganisationer. Tabellerne viser at høj grad af kulturel kapital er med til at skabe sikkerhed for ens sociale position, hvormed man har overskud og interesse i at skabe miljøbeskyttelse. Især hvis det også er forbundet med høje indtægter (Levinsen 2019). Der er derfor sammenhæng mellem niveau af kulturel kapital, interesser for miljøbeskyttelse og tillid til miljøorganisationer. I overensstemmelse med Klaus Levinsens konklusion, udviser de mest venstreorienterede og post-materialistiske personer mest miljøorientering. Personer med sådanne politiske-moralske værdier og bekymringer findes netop også i den kulturelle fraktion af kapitalsammenhængen (Harrits et al. 2010; Flemmen & Haakestad 2018; Schmitz et al. 2018). Hvilket kun underestimerer min "simple" analytiske tilgang.

6. Begrænsninger

I dette kapitel vil jeg diskutere nogle af de udfordringer og begrænsninger der præger analysen og det empiriske materiale. Særligt vil der blive lagt vægt på rammen for analysen og EVS' mulighed for at være i overensstemmelse med de analytiske rammer i form af samfundsmæssige begivenheder, og hvordan de strukturelle ændringer kan bringes frem i det empiriske datamateriale.

Udfordringen for denne undersøgelse er hvordan de sociale grupper forstår den institutionelle og sociale kontekst. Det er særligt svært at vide præcist hvad de sociale grupper forstår ved EU og sikringssystem. Til gengæld mener jeg, at denne undersøgelse har gode argumenter for hvordan den sociale differentiering af positioner har en betydning for hvordan vi vurderer og evaluerer institutionen, i henhold til bestemte interesser og værdier. Derfor vil det meste af denne kritik rettes mod EVS 2017 datasættets muligheder for at afdække nogle af de sociale positioner, interesser og værdier der eksisterer i Danmark og hvordan de kan relateres til sociale gruppers vurdering af institutionernes rolle og pålidelighed. Denne tilgang passer også ind Bourdieus tanke om, at hans videnskabelige arbejde i højere grad skal ses som et analytisk værktøj for at forstå den sociale virkelighed, fremfor et teoretisk begreb da Bourdieu netop forsøger at stå i opposition til en deterministisk læsning af teori (Bourdieu & Wacquant 1996). Her vil jeg også adressere at målet for tillid som et binært mål er anerkendt tillidsundersøgelser (Armingeon & Ceka 2013; Frangi et al. 2017). Udfordringen for et tillidsmål er hvilken betydning respondenterne tillægger deres vurdering i forhold til deres oplevet tillid. De valgte variable for interesser og værdier skal netop forsøge at forbinde den analyserede institutionelle kontekst sammen med sociale grupper. Det vurderes derfor, at ved anvendelse af disse variable forsøger analysen at "isolere" de interesser og værdier der kan forbindes til både begivenheder og de strukturelle ændringer samt hvordan tilliden til institutionerne vurderes ud fra interesserne og værdierne. I relation til validitet er der i højere grad tale om en konceptuel validitet i forhold til de fremlagte teoretiske perspektiver og de valgte variable (6 & Bellamy 2012: 92).

I forhold til analysen for fagforeninger er der desværre ikke en klar sammenhæng mellem ønsket om at prioritere dansk arbejdskraft over udenlandske personer og en oplevet tillid. Selvom de to overordnede hypoteser passer ind i de andre figurere, er dette kritikpunkt værd at nævne. Her kan et

mere sammensat mål for det sociale rum og politisk-moralske værdier (Harrits et al. 2010; Skjøtt-Larsen & Henriksen 2012; Flemmen & Haakestad 2018) forventeligt vise en større forskel i kapitalvolumen og dermed større niveau er usikkerhed og sårbarhed overfor udenlandske arbejdere. Desuden er der heller ikke mulighed for at differentiere mellem størrelsen og typen af, eksempelvis LO-forbundet over for gule fagforeninger. Her må der forventes både at være ressource- og interesse-mæssige forskelle af fagforeningerne, som datasættet ikke kan indfange. Et andet aspekt er måske også at størstedelen fagforeningerne faktisk løser den øget usikkerhed i forhold til at prioritere dansk arbejdskraft, samt at erhvervsfaglige faktisk har en naturlig indstilling i forhold til institutionens rolle, at den er der for at varetage deres interesser. Her har anden forskning vist at der ikke er stor forskel i oplevelsen af at institutioner varetager generelle sociale ulighedsproblemer på tværs sociale grupper (Frangi et al. 2017). Dette kan også udledes, da de erhvervsfaglige ikke udviser mindre tillid i 2017 end 2008. Men i forhold til hypoteserne viser udviklingen et ulige forhold mellem de to uddannelsesgrupper i 2017, som ikke er til stede i 2008.

I forhold til det sociale sikringssystem er der også nogle udfordringer. Selvom jeg mener, at de fremviste figurer har et analytisk bidrag, vil jeg i samme omfang som Frangi et al., rette en kritik mod EVS manglende fokus for at dække atypiske ansættelser og forskellige sårbarheder ved det moderne arbejdsmarked (Frangi et al. 2017: 849). De eneste mål der kan anvendes her er deltidsansættelser og oplevet arbejdsløshed. Som Geelan et al. (2017) har vist består usikkerhed på arbejdsmarkedet af, eksempelvis af fastansat overfor tidsbegrænset ansættelse og om man modtager kursus eller ej. Uden disse ansættelsesforhold er det svært at vurdere om de strukturelle ændringer skyldes en global finansiell krise eller etableringen af konkurrencestaten/netværksorienteret arbejdsmarked (Jensen 2018). Samtidig bør nogle af de analyser som figur 10, 11 og 12 præsenteres undersøges i forhold til større og mere arbejdsmarkedsorienteret datasæt, særligt hvor det er muligt at trække på registerdata da en tidsdimension for arbejdsløshed kan forventes at have stor betydning. Mange af kategorierne i forhold til beskæftigelse og arbejdsløshed, bliver med så få respondenter usikre og kan derfor være svære at generalisere ud fra. Analysen kan derfor opfordre til fremtidige undersøgelser med et mere egnet datasæt.

Jeg vil også fremhæve en kritik af spørgsmålsformuleringen af miljøbeskyttelse overfor økonomisk vækst fra EVS 2017. Den fremviser en klar modsigelse af de to interesser, hvor man kan vurdere at

de begge er lige relevante. Samtidig kan der være social bias i form af at fremstå "dårligt" ved ikke at vælge miljøbeskyttelse givet det større fokus på miljøet, samt den offentlige debat har i højere grad fokuseret på netop en klimakrise og dens konsekvenser de sidste par år. Der kan derfor være et argument om, at personers oplevelser af miljøspørgsmålet medieres gennem den offentlige debat, hvor de enten oplever truslerne som bekymrende eller synes mediernes dækning er *for* meget fokuseret på miljøet (Levinsen 2019).

Slutteligt vil jeg kort komme ind på de begivenheder og strukturelle ændringers betydning for tilliden. Samlet for institutionerne kan der vises nogle strukturelle ændringer der enten har sået tvivl om institutionernes interesser eller at institutionernes roller er ændret for at beskytte bestemte interesser. Begge scenarier kan forventes at gøre personer usikre i forhold deres sociale position og institutionens rolle. Det der er væsentligt er de strukturelle ændringer, som har dannet rammen for analysen. Hvilke ændringer kan siges at være så effektive, at de har rystet alle sociale grupper naturlige indstilling. Samtidig er spørgsmålet hvorvidt institutionerne reducerer den usikkerhed og sårbarhed som ændringerne medfører. Generelt kan det måske i højere grad vurderes, at personer med erhvervsfaglige og til dels korte videregående uddannelser, står over for nogle materielle usikkerheder som især påvirker deres position på arbejdsmarkedet og den sociale ulighed.

7. Konklusion(er)

"Svaret er, at de utrygge også er de mest mistillidsfulde"

(Andersen et al. 2017: 145)

For at svare på forskningsspørgsmålene, har dette kapitel tre konkluderende bemærkninger. For at forholde sig til, hvordan tilliden til samfundets institutioner har udviklet sig fra 1990 til 2017, vil der indledningsvist sammenfattes de vigtigste pointer fra analysen. Dernæst vil et bud på, hvordan interesser og værdier har en betydning for tilliden sammenfattes med de to hypoteser, det teoretiske og empiriske materiale. Slutteligt vil en perspektivering til de fremtidige konsekvenser og eventuelle udfordringer i forhold til det kulturelle tilbageslag og institutionernes betydning vurderes.

For at opsummere, så har analysen forsøgt at argumentere for, at de seneste års økonomiske og kulturelle kriser eller begivenheder har konsekvenser for vores syn på samfundsinstitutioner. Eksempelvis peger analysen på, at personer med post-materielle værdier er åbne for multikulturelle samfund, nye former for atypiske ansættelser og stærkere værdier for miljøbeskyttelse. Uddannelse som social position spiller en stor rolle i at strukturere personers interesser og værdier i forhold til mere post-materielle. Disse værdier virker derfor til at være indbefattet af institutioner som EU, fagforeninger, det sociale sikringsystem og miljøorganisationer. Generelt for det empiriske arbejde, følger mange af resultaterne de to overordnede hypoteser om, at tilliden til institutionerne er socialt differentieret og udviklingen fra 2008 til 2017 viser en større forskel i tilliden. Noget tyder på, at personer flere ressourcer, særligt den kulturelle kapital, de personer har en mere sikker naturlige indstilling i det moderne samfund. Mange af de fremtidige udfordringer, samfundet står overfor, er nemmere at forholde sig til og klare sig igennem, fordi man anerkender institutionernes roller samtidig med, at de anerkender netop post-materielle interesser og værdier, ved at skabe en sikker social position. Dette kan relateres til den symbolske dominans, som Bourdieu beskriver (1997: 52-56), hvormed institutionerne indbefatter de post-materielle værdier og interesser, fordi de fremstår som "rigtige" og "gode". I forhold til den deskriptive form og specialets empiriske materiale, falder den symfoniske analyse godt sammen med specialets forskningsspørgsmål, da den symfoniske analyse forsøger at koble forskellige figurer, tabeller og modeller sammen til én samlet symfoni. Hermed illustreres det hvordan forskellige sociale grupper har forskellige forudsætninger for at opfatte institutionerne som pålidelige, hvor institutionerne særligt bedømmes for deres rolle

og håndtering af strukturelle ændringer. Særligt har analysen vist at materiel usikkerhed i forhold til økonomi og beskæftigelse har en stor betydning. Her forventer man at fagforeninger, EU, det sociale sikringssystem og store virksomheder reducere den usikkerhed bestemte grupper kan opleve. Der er derfor støtte til tesen om, at det kulturelle tilbageslag også manifesterer sig i andre samfundsmæssige institutioner, hvis ikke varetager interesser for udsatte sociale grupper.

Det teoretiske blik har åbnet for en analyse af rammerne for institutionerne. Vores interesser opstår i et sammenspil af de strukturer, vi indgår i, hvor også institutionerne er inkluderet. Derfor er vores forståelse af institutionernes rolle forbundet til vores sociale position. Når vi derfor oplever strukturelle ændringer og begivenheder, der ryster vores naturlige indstilling, bliver rystelserne medieret efter, hvor sikker vores sociale position er, og hvorvidt institutionerne varetager vores interesser. Når det kulturelle tilbageslag kan siges at være en konsekvens af globaliseringen, betyder det, at bestemte interesser og værdier ser globaliseringen som et gode. Ved at inkludere et perspektiv for social differentiering som Bourdieu fremlægger, og hvordan vi forholder os til institutioner som neoinstitutionalismen foreslår, skaber det en teoretisk og analytisk ramme for evalueringer af institutionen i forhold til sociale gruppers kollektive interesser. Inden for dette speciales empiriske materiale og teoretiske diskussion, er der stærke argumenter for, at Bourdieus forestilling om homologi mellem sociale positioner, interesser og værdier kan forbindes til en forståelse af, hvordan institutioners roller kan opfattes som pålidelig. Netop ved at forstå de interesser og værdier, som det kulturelle tilbageslag udtrykker, kan vi føre dem tilbage til de sociale grupper, der udtrykker mindst tillid. Sociale gruppers forøget usikkerhed og sårbarhed manifesterer sig i en opfattelse af, at institutionerne ikke varetager deres interesser.

Det empiriske materiale viser forskelle i tilliden til institutioner, når ikke de opleves som pålidelige i forhold til at reducere usikkerhed og sårbarhed. Her fremgår det, at de sociale grupper, der repræsenterer post-materielle interesser og værdier, i højere grad oplever institutionerne som pålidelige. Hvis post-materielle interesser og værdier er en del af institutionernes normative forudsætninger, vil de sociale grupper, der står i opposition til de post-materielle interesser og værdier, ikke føle, at institutionerne varetager deres interesser. Her finder specialet, at det er de sociale grupper med færre ressourcer, der står i opposition til post-materialisme. Denne opposition kan forventes at søge

mod stærkere traditionelle værdier, hvis ikke institutionerne i større omfang reducerer usikkerhed og sårbarhed for dem, der oplever den. Da det kulturelle tilbageslag netop er en indikator på ulige, usikre og sårbare forhold, er det svært at se presset på institutionerne forsvinde. Her tænkes der særligt på den symbolske dominans som Hochschild beskriver i hendes bog *Strangers in their own land* (2016), hvor både materielt og kulturelt usikre og sårbare amerikanere støtter Donald Trump. Disse amerikaner stemmer paradoksalt nok for mere nationalkonservative værdier fremfor velfærdsreformer, selvom de har størst brug for reformerne. Den oplevede dominans fra den kulturelle elite har ført til en fremmedgørelse, hvor nationalkonservative værdier fordømmes som dårlige og forældede. For at bekæmpe fremmedgørelsen vælger de usikre og sårbare amerikanere at stemme på en præsident, der repræsenterer klare og forstærkede nationalkonservative værdier, og er i opposition til alt det, den kulturelle elite er. Samme tendenser er begyndt at komme frem i Danmark, hvor ønsket om at prioritere dansk arbejdskraft og begrænse den migrerende arbejdskraft samt indvandring stiger. Denne prioritering af mere nationalorienterede værdier ses som det multikulturelle tilbageslag, og kan i fremtiden forventes at blive større, hvis ikke institutioner reducerer denne usikkerhed og sårbarhed. Dette argument forbindes netop til den symbolske dominans, hvor mere traditionelle værdier opfattes som en måde at sikre sin sociale position på. Hvis institutionerne ikke varetager disse utrygheder og bekymringer, vil man kunne forvente, at utrygge og bekymrede personer vil søge mod mere traditionelle værdier på trods af, at samfundet overordnet bevæger sig mod mere sekulære- og selvudfoldelsesværdier. I forhold til det populistiske tilbageslag (Frederiksen 2019a: 21), står de danske demokratiske institutioner stadig stærkt, men der lægges op til en værdikamp, hvor man ikke længere kan ignorere hinandens positioner, hvis der skal være plads til alles interesser og værdier i samfundet. Den fremtidige forskning på dette område bliver ved med at være aktuel, og kræver både analyser af samme art som dette speciale, men også i høj grad kvalitative forståelse for hvordan interesser, værdier og vurderinger af sociale positioner og institutioner skabes kollektivt.

8. Litteratur

6, Perri & Christine Bellamy (2012): *Principles of methodology - research design in social science*. London: Sage

Agresti, Alan & Barbara Finlay (2009): *Statistical Methods for The Social Science*. 4. Udg. Pearson Prentice Hall.

Andersen, Jacob, Anders Hede & Jørgen Goul Andersen (2017): *Tillid til samfundets bærebjælker*. Trygfonden.

Arbejdsmarkedskommissionen (2009): *Velfærdkræver arbejde*, http://www.amkom.dk/media/22119/velfaerd_kraever_arbejde_web.pdf

Armingeon, Klaus & Besir Ceka (2013): "The loss of trust in the European Union during the great recession since 2007: The role of heuristics from the national political system" *European Union Politics*, vol. 15(1): 82-107.

Aschauer, Wolfgang (2016): "Societal Malaise and Ethnocentrism in the European Union: Monitoring Societal Change by Focusing on EU Citizen's Perception of Crisis" *Historical Social Research*, Vol. 41(2): 307-359.

Baadsgaard, Kevin & Henning Jørgensen (2018): "Bekæmpelse af social dumping er også en kommunal opgave". *Arbejdsliv*, vol. 20(1): 47-63.

Bourdieu, Pierre (1997): *Af praktiske grunde*. Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, Pierre (2005): *Udkast til en praksisteori*. Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, Pierre (2007): *Den praktiske sans*. Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, Pierre (2010): *Distinction – A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge.

Bourdieu, Pierre & Loïc Wacquant (1996): *Refleksiv sociologi*. Hans Reitzels Forlag.

Bradford, Ben, John Topping, Richard Martin & Jonathan Jackson (2019): "Can diversity promote trust? Neighbourhood context and trust in the police in Northern Ireland". *Policing and Society*, 29(9): 1022-1041.

Byrne, John-Paul (2018): "Denmark, Durkheim, and Decentralization: The Structures and Capabilities of Danish Working Lives". *Nordic Journal of Working Life Studies*, vol. 8(3): 69-90.

Christensen, Anders Bøggild (2017): "Dagpengesystemets transformation I den danske velfærdsstat". *Tidsskrift for velferdsforskning*, vol. 20(3): 230-245.

de Vaus, David (2001): *Research design in social research*. Sage Publications Ltd.

Delhey, Jan and Kenneth Newton 2003: "Who Trusts? The origins of social trust in seven societies". *European Societies*, 5(2):93-137.

Delholm, Mikkel & Ove K. Pedersen (2018): "Succes eller fiasko? – Et komparativt blik på den danske konkurrencestat". *Dansk Sociologi*, vol. 29(2): 51-75.

Durkheim, Émile (1978): *Selvmodet*. Gyldendal Norsk Forlag.

Flemmen, Magne Paalgard & Hedda Haakestad (2018): "Class and politics in twenty-first century Norway: a homology of positions and positions-taking" *European Societies*, Vol 20(3): 401-423.

Folke, Lasse & Anders Sevelsted (2010): ""Giv mig en økonom, og jeg skal rejse et marked?" Om fagøkonomiens performativitet og konstruktionen af et globalt marked for mikrofinans". *Dansk Sociologi*, vol. 21(4): 51-73.

Frangi, Lorenzo, Sebastian Koos & Sinisa Hadziabdic (2017): "In Union We Trust! Analysing Confidence in Unions across Europe". *British Journal of Industrial Relations*, vol. 55(4): 831-858.

Frederiksen, Morten (2012): *Suspending the Unknown: The Foundations, Limits and Variability of*

Intersubjective Trust. Ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.

Frederiksen, Morten (2014): "Calculativeness and trust: A view from phenomenology". *Journal of Trust Research*, vol. 4(1): 34-43.

Frederiksen, Morten (2016): "Varieties of Scandinavian universalism: A comparative study of welfare justifications". *Acta Sociologica*, vol. 61(1): 3-16.

Frederiksen, Morten (2019a): "Stabilitet og forandring i danskernes værdier" i Frederiksen, Morten (red): *Usikker modernitet*. Hans Reitzels Forlag.

Frederiksen, Morten (2019b): *Den danske værdiundersøgelse 2017*, DDV.AAU.DK. Hentet d. 14.02.2020.

Frederiksen, Morten & Jonas Toubøl (2019): "Polarisering af danskernes tillid til hinanden" i Frederiksen, Morten (red): *Usikker modernitet*. Hans Reitzels Forlag.

Frederiksen, Morten & Marie Bruvik Heinskou (2016): "Trusting the other or taking a chance? An investigation of chance and trust temporalities". *Time & Society*, vol. 25(2): 374-392.

Geelan, Torsten, Magnus Skovrind Pedersen & Malthe Øland Ribe (2017): "Akademikerprekariatet". *Dansk Sociologi*, vol. 28(2): 27-51.

Giddens, Anthony (1994): *Modernitetens konsekvenser*. Hans Reitzels Forlag.

Gleerup, Janne, Birger Steen Nielsen, Peter Olsen & Niels Warring (2018): "Prekarisering og akademisk arbejde". *Arbejdsliv*, vol. 20(1): 9-29.

Gorodzeisky, Anastasia & Andrew Richards (2020): "Do Immigrants Trust Trade Unions? A Study of 18 European Countries". *British Journal of Industrial Relations*, Vol. 58(1): 3-26.

Grimen, Harald (2012): "Gode institusjoners betydning for tillit" i Skirbekk, Helge & Harald Grimen (red.): *Tillit i Norge*. Forlaget Res Publica.

Halford, Susan & Mike Savage (2017): "Speaking Sociology with Big Data: Symphonic Social Science

and the Future for Big Data Research". *Sociology*, vol. 51(6): 1132-1148.

Hanquinet, Laurie & Mike Savage (2018): "Feeling European in a globalized world and the role of mobility, networks, and consumption: A comparative approach to British exceptionalism". *European Journal of Cultural and Political Sociology*, vol. 5(4): 423-454.

Hardin, Russel (2006): *Trust*. Polity Press.

Harrits, Gitte Sommer, Annick Prieur, Lennart Rosenlund & Jakob Skjøtt-Larsen (2010): "Class and Politics in Denmark: Are Both Old and New Politics Structured by Class?". *Scandinavian Political Studies*, vol. 33(1): 1-27.

Hedegaard, Troels Fage & Christian Albrekt Larsen (2019): "Oplever jobkonkurrence og arbejdskraftindvandringen" i Frederiksen, Morten (red): *Usikker modernitet*. Hans Reitzels Forlag.

Hellevik, Ottar (2009): "Linear versus logistic regression when the dependent variable is a dichotomy". *Quality & Quantity*, vol. 43(1): 59-74.

Henriksen, Lars Skov (2011): "Tillid. Et spørgsmål om moral?". *Dansk Sociologi*, vol. 22(2): 47-63.

Hochschild, Arlie (2016): *Strangers in their own land*. New York: The New Press.

Jæger, Mads Meier (2013): "The effect of macroeconomic and social conditions on the demand for redistribution: A pseudo panel approach". *Journal of European Social Policy*, vol. 23(2): 149-163.

Jensen, Jacob Didia (2018): "Fordelingspolitikens nye ånd". *Dansk Sociologi*, vol. 29(3): 9-25.

Levensen, Klaus (2019): "Danskernes holdninger til miljøbeskyttelse" i Frederiksen, Morten (red): *Usikker modernitet*. Hans Reitzels Forlag.

Li, Peter Ping (2015): "Trust as a Leap of Hope for Transaction Value: A Two-Way Street Above and Beyond Trust Propensity and Expected Trustworthiness" i Bornstein, Brian H. & Alan J. Tomkins (red.): *Motivating Cooperation and Compliance with Authority. The Role of Institutional Trust*.

Springer International Publishing.

Lohmann, Henning (2015): "Non-linear and non-additive effects in linear regression" i Best, Henning & Christof Wolf (red.): *Regression Analysis and Causal Inference*. Sage Publications Ltd.

Möllering, Guido (2006): "Trust, institutions, agency: towards a neoinstitutional theory of trust" i Bachmann, Reinhard & Akbar Zaheer (red.): *Handbook of Trust Research*. Edward Elgar Publishing Limited.

Möllering, Guido (2013): "Trust without knowledge? Comment on Hardin, 'Government without trust'". *Journal of Trust Research*, vol. 3(1): 53-58.

Mood, Carina (2010): "Logistic Regression: Why We Cannot Do What We Think We Can Do, and What We Can Do About It". *European Sociological Review*, Vol. 26(1): 67-82.

Nannestad, Peter 2008: "What Have We Learned About Generalized Trust, If Anything?" *Annual Review of Political Science*, 11:413-36.

Offe, Claus (1999): "How can we trust our fellow citizens" in Warren, Mark E. (red.): *Democracy and trust*. Cambridge UP.

Oosterhoff, Benjamin, Julie B. Kaplow, Christopher M. Layne & Robert S. Pynoos (2018): "Civilization and Its Discontented: Links Between Youth Victimization, Beliefs About Government, and Political Participation Across Seven American Presidencies". *American Psychologist*, vol. 73(3): 230-242.

Orwell, George (1947): *Kammerat Napoleon*. V. Priors Forlag.

Persson, Thomas, Charles F. Parker & Sten Widmalm (2019): "How trust in EU institutions is linked to trust in national institutions: Explaining confidence in EU governance among national-level public officials" *European Union Politics*, Vol. 20(4): 629-648.

PytlikZillig, Lisa M. & Christopher D. Kimbrough (2016): *Consensus of Conceptualizations and Definitions of Trust: Are we there yet?* i Shockley, Ellie, Tess M.S. Neal, Lisa M. PytlikZillig & Brian H. Bornstein (red.): "Interdisciplinary Perspectives on Trust: Towards Theoretical and Methodological Integration. Springer International Publishing.

Refslund, Bjarke (2012): "Offshoring Danish jobs to Germany: regional effects and challenges to workers' organization in the slaughterhouse industry". *Work Organisation, Labour & Globalisation*, Vol. 6(2): 113-129.

Refslund, Bjarke (2016): "Intra-European labour migration and deteriorating employment relations in Danish cleaning and agriculture: Industrial relations under pressure from EU8/2 labour inflows?" *Economic and Industrial Democracy*, vol. 37(4): 597-621.

Refslund, Bjarke (2018): "When strong unions meet precarious migrants: Building trustful relations to unionise labour migrants in a high union-density setting". *Economic and Industrial Democracy*, 00(0): 1-22 DOI: 10.1177/0143831X18760989

Rothstein, Bo & Eric M. Uslaner (2005): "All for all: Equality, Corruption and Trust". *World Politics*, 58(1): 41-72.

Savage, Mike (2019): "What makes a successful sociology? A response to "Against a descriptive turn". *British Journal of Sociology*, vol. 71(1):19-27.

Savage, Mike & Roger Burrows (2007): "The coming crisis of Empirical Sociology". *Sociology*, vol. 41(5): 885-899.

Schmitz, Andreas, Magne Flemmen & Lennart Rosenlund (2018): "Social class, symbolic domination, and *Angst*: The example of the Norwegian social space". *The Sociological Review*, vol. 66(3): 623-644.

Six, Benjamin (2014): "A pragmatic contribution for a more reflexive institutionbased trust" *Journal of Trust Research*, Vol. 4(2): 132-146. DOI: 10.1080/21515581.2014.957290.

Six, Benjamin, Esther Zimmeren van, Florin Popa & Christine Frison (2015): "Trust and social capital in the design and evolution of institutions for collective action". *International Journal of the Commons*, vol. 9(1): 151-176.

Skjøtt-Larsen, Jakob & Lars Skov Henriksen (2012): "Tillitens sosiale struktur" i Skirbekk, Helge & Harald Grimen (red.): *Tillit i Norge*. Forlaget Res Publica.

Standing, Guy (2012): "The Precariat: From Denizens to Citizens?". *Polity*, vol. 44(4): 588-608.

Toubøl, Jonas & Morten Frederiksen (2019): "Polarisering af danskernes tillid til hinanden" i Frederiksen, Morten (red): *Usikker modernitet*. Hans Reitzels Forlag.

Wooldridge, Jeffrey M. (2014): *Introduction to Econometric*. Cengage Learning EMEA. Europe, Middle, East and Africa Edition.